

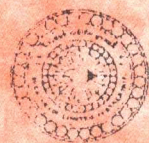
สรุปรายงาน

โครงการชุดคั่นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

(โรงงานสุราเดิม) ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสนอ

กรมศิลปากร

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบูรพคดี

สถูปนันทมถารจาก
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

29 ธค 2551

สรุปรายงาน

โครงการชุดคัมภีร์ศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

(โรงงานสุราเดิม) ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสนอ

กรมศิลปากร

โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัดบุรพคตี

คณะกรรมการ

1. นายพิทยะ ศรีวัฒนสาร	หัวหน้าคณะกรรมการ
2. นายพิรภัทร์ ชวนะเกรียงไกร	คณะกรรมการ
3. นายสมชาย สุดดีลาศ	คณะกรรมการ
4. นายทิวา เพื่อนปฐม	คณะกรรมการ
5. นายชลาภกร เกี่ยมภาค	คณะกรรมการ
6. นางสาวนิภาภัทร พิลา	คณะกรรมการ

ผู้เรียบเรียง

1. นายพิทยะ ศรีวัฒนสาร
2. นายพิรภัทร์ ชวนะเกรียงไกร
3. นายทิวา เพื่อนปฐม
4. นางสาวนิภาภัทร พิลา

ภาพลายเส้น

1. นายชลาภกร เกี่ยมภาค
2. นายปราโมทย์ กิ่งทัพหลวง

คำนำ

โครงการชุดคันศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง (โรงงานสุราเดิม) ตำบลประตูลี้ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นโครงการในความรับผิดชอบของสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 ซึ่งอนุมัติให้ทางหุ้นส่วนจำกัดบุรพคตีเป็นผู้ดำเนินการ การปฏิบัติงานประกอบด้วยหลุมขุดค้นจำนวนทั้งสิ้น 10 หลุม (และหลุมขยายอีก 5 หลุม) กระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่โรงงานสุราเดิม และโดยรอบ

น.จก.บุรพคตี ได้จัดทำรายงานฉบับนี้ขึ้นเพื่อรวบรวมหลักฐานต่างๆที่ได้จากการขุดค้นซึ่งเป็นรายละเอียดของหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแต่ละหลุม ข้อมูลดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพร่องรอยกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ดำเนินงานแต่ละหลุมได้เป็นอย่างดี

รายงานการขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง มีทั้งสิ้น 11 เล่ม คือ รายงานผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละหลุม จำนวน 10 เล่ม และ รายงานสรุปเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐานในแต่ละหลุมอีก 1 เล่ม ขอขอบพระคุณสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 ที่ให้โอกาสในการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ คุณอำพัน กิจงาม เป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ในการวิเคราะห์กระดูกสัตว์ จากการขุดค้นหลุม S5 W30 P26

น.จก. บุรพคตี

สารบัญ

	หน้า
บทนำ ประวัติและความสำคัญของวังหลัง	1
บทที่1 ที่ตั้งและการดำเนินงานทางโบราณคดี	12
1.1 ที่ตั้งและสภาพทั่วไป	12
1.2 การวางผังหลุม	16
1.3 เทคนิคการขุดค้น	16
1.4 การรวบรวมหลักฐานและการบันทึกข้อมูล	19
บทที่2 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดิน	31
2.1 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดินธรรมชาติ	31
2.2 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดินทางโบราณคดี	33
บทที่3 การศึกษาเปรียบเทียบโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น	45
3.1 โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดค้น	45
3.2 โบราณวัตถุอื่นๆที่พบจากการขุดค้น	49
บทที่4 การศึกษาเปรียบเทียบเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดค้น	52
บทที่5 บทสรุป	81
บรรณานุกรม	107

สารบัญแผนผังและแผนที่

	หน้า
แผนที่พระนครศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ.2228 ของบาทหลวง ชัวซี	7
ผังเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งบาทหลวงโทมัส วิลกาเนอริอา วิศวกรชาวฝรั่งเศส สำรวจในปี พ.ศ. 2230	8
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาของ หมอ เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์ พ.ศ. 2233	9
แผนที่กรุงศรีอยุธยา ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) พ.ศ. 2469	10
แผนที่บริเวณเกาะเมืองกรุงเก่า	11
ผังบริเวณพื้นที่ชุดคั่น	17
ผังหลุมชุดคั่น	18
แผนที่ประกอบงานชุดคั่น	90
แผนที่เกาะเมืองกรุงศรีอยุธยาฝั่งตะวันตกในปัจจุบัน	91
แผนที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก ของพระยาโบราณนุรักษ์ พ.ศ.2451	92
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาฝั่งตะวันตก ของ หมอ เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์	93
ผังเมืองพระนครศรีอยุธยาฝั่งตะวันตก ซึ่งบาทหลวงโทมัส วิลกาเนอริอา วิศวกรชาวฝรั่งเศส	94
ผังบริเวณแสดงตำแหน่งพื้นที่ทำการขุดตรวจหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติม	95

สารบัญญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายเก็บบริเวณสำนักงานโบราณคดีและโรงงานสุราเดิม	6
ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ปฏิบัติงาน	14
ภาพถ่ายบริเวณพื้นที่ปฏิบัติงาน	14
ภาพถ่ายบริเวณพื้นที่ปฏิบัติงาน	15
แนวอิฐเรียงเป็นแนวยาว อาจเป็นทางเดิน ชุดพบในหลุม S5 W30 P26	83
แนวอิฐเรียงขนานกัน อาจเป็นทางเดิน ชุดพบในหลุม S2 W28 P98 และ S2 W28 P98#A	85
ซากอาคารในวัดไชยวัฒนาราม เป็นอาคารเครื่องไม้ (ฟิล์ม 23/35 , 23/36)	86
ซากสิ่งก่อสร้าง ที่พบภายหลังการขุดหลุม S1 W24 P77	87
ซากสิ่งก่อสร้าง ชุดพบในหลุม S1 W24 P77	87
ซากอาคาร ชุดพบในหลุม S6 W27 P1	88
ซากอาคารที่ชุดพบภายหลังการขุดหลุม S6 W27 P1	88
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่ 1 อยู่ในบริเวณหลุม N2 W27 (ฟิล์ม 23/22)	99
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่2 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 และ N2 W26 (ฟิล์ม 23/19)	99
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลัง เพิ่มเติมแนวที่2 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 และN2 W26 (ฟิล์ม 23/20)	100
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่3 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 (ฟิล์ม 23/21)	100
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่4อยู่ในบริเวณหลุม N1 W25 (ฟิล์ม 23/23)	101
แนวขุดตรวจเพื่หาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่5 อยู่ในบริเวณหลุมN1 W24 (ฟิล์ม 23/25)	101
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่6 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W24(ฟิล์ม 23/24)	102
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่7 อยู่ในบริเวณหลุม S1 W23 และ S1 W24 (ฟิล์ม 23/26)	102
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่8 อยู่ในบริเวณหลุม S2 W24 และ S2 W25 (ฟิล์ม 23/28)	103
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่8 อยู่ในบริเวณหลุม S2 W24 และ S2 W25 (ฟิล์ม 23/28)	103
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่9 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25 (ฟิล์ม 23/29)	104
แนวขุดตรวจเพื่กหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่9 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25 (ฟิล์ม 23/33)	104
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่10 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25 และS4 W26 (ฟิล์ม 23/30)	105
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติม แนวที่ 11 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W26 (ฟิล์ม 23/32)	105
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลังเพิ่มเติมแนวที่9,10 และ11 (ฟิล์ม23/11)	106
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราขวังหลัง เพิ่มเติม แนวที่ 9 , 10 และ 11 (ฟิล์ม 23/34)	106

บทนำ

ประวัติและความสำคัญของวังหลัง

วังหลังเป็นสถานที่ประทับของพระราชวงศ์ชั้นสูงที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือ พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลัง¹ อันเป็นตำแหน่งสำคัญรองลงมาจากตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า² วังหลังจึงเป็นวังที่สำคัญวังหนึ่งในสามแห่งตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา

ตำแหน่งวังหลังจะเริ่มมีขึ้นในสมัยใดไม่มีหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัด ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้นยังไม่มีปรากฏหลักฐานชื่อตำแหน่งวังหลังในเอกสารแต่อย่างใด คงมีเพียงตำแหน่งวังหน้าที่มีอยู่ในกฎมณเฑียรบาล มาตรา 179 ที่กล่าวว่า “อนึ่งพระราชกุมารได้เป็นพระหน่อพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า ถ้าจะพิศุขพระเจ้าอยู่หัวให้ลูกว่าสมเด็จพระหน่อเจ้า และเมื่อสมเด็จพระหน่อเจ้าเข้าเฝ้าในพระราชวัง ผู้มาด้วยนั้นถือ พานหมาก เค้าน้ำ กะเพร คนหนึ่ง นอกกว่าถือของให้มาแต่ ๔ คน”³ และตำแหน่งพระมหาอุปราชซึ่งในขณะนั้นยังไม่ใช่เป็นตำแหน่งที่สำคัญรองลงมาจากพระมหากษัตริย์ ตำแหน่งที่สำคัญกลับเป็นตำแหน่ง “สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า” ดังปรากฏข้อความในกฎมณเฑียรบาล มาตรา 3 กล่าวว่า “กำหนดพระราชกฤษฎีกาไยการ พระราชกุมาร พระราชนัดดา ฝ่ายพระราชกุมารเกิดด้วยพระอัคมเหสีคือสมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า อันเกิดด้วยแม่หัวเมือง เป็นพระมหาอุปราช เกิดด้วยลูกหลวง กินเมืองเอก เกิดด้วยหลานหลวง กินเมืองโท เกิดด้วยพระสนม เป็นพระยาวราช”⁴ นอกจากนี้ก็ยังมีปรากฏข้อความที่กล่าวถึงพระมหาอุปราชอีกในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่า “ศักราช 847 มะเส็งศก (พ.ศ. 2028) พระราชโอรสท่านลาพระผนวชและประดิษฐานพระองค์นั้นไว้ในที่พระมหาอุปราช”⁵ และในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 อีกครั้งหนึ่งว่า “ศักราช 887 (ระกาศก) (พ.ศ. 2068) น้ำน้อย ข้าวเสียสิ้นทั้งปวง อนึ่งแผ่นดินไหวทุกเมืองแล้วและเกิดอุบาทวเป็นหลายประการ ครั้งรุ่งขึ้นปีศักราช 888 จอศก (พ.ศ. 2069) (ข้าวสารแพง) เป็น 3 ทะนานต่อเพ็ญแปดร้อย เกวียนหนึ่งเป็นเงินซึ่งหกตำลึง ครั้งนั้นประดิษฐานสมเด็จพระหน่อพุทธางกูรเจ้าในที่อุปราช และให้เสด็จขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก”⁶ จากข้อความดังกล่าวแสดงว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ในปี พ.ศ. 2069 นั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตำแหน่งพระมหาอุปราชแล้วคือ สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า ในเอกสารกฎหมายตราสามดวง หรือสมเด็จพระหน่อพุทธางกูรเจ้า ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งเป็นพระโอรสซึ่งเกิดจากพระอัคมเหสีได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมหาอุปราช อันเป็นตำแหน่งที่สำคัญรองลงมาจากพระมหากษัตริย์ในเวลาต่อมา

¹ วนาศรี สามานเสน(แปล). พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. 2182. ศาสตราจารย์ เดวิด เค. วัลลาจ. บรรณาธิการ(กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,2523), หน้า 96.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

³ กรมศิลปากร. เรื่องกฎหมายตราสามดวง.(มปพ ; 2531), หน้า 74.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

⁵ กรมศิลปากร. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา,มปป.) หน้า 451.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 453.

⁷ ในพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน กำหนดศักดินาของพระมหาอุปราชไว้ 100,000 สูงกว่าพระราชวงศ์องค์อื่นและใช้คำว่า เจริญพระราชมณเฑียรอันแสดงถึงตำแหน่งความสำคัญและพระเกียรติยศที่สูงกว่าคนอื่น

นักประวัติศาสตร์คนสำคัญสองท่านได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่าตำแหน่งวังหลัง หรือพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลังได้เริ่มมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่กรุงศรีอยุธยาเพิ่งจะเป็นอิสระจากการยึดครองของพม่า และพยายามฟื้นฟูอำนาจและความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยมีสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถพระอนุชาเป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมผู้คน และรบพุ่งทำสงครามกับทั้งพม่าและกัมพูชา ตลอดจนปราบปรามกบฏภายในราชอาณาจักรให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง โดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงมีพระดำริว่า ตำแหน่งพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหน้า และพระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลังมีขึ้นพร้อมกันในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา โดยได้รับอิทธิพลมาจากพม่า จากการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ถูกนำตัวไปเป็นประกันที่พม่าถึง 6 ปี จึงได้นำเอาแบบอย่างของพม่ามาใช้ในกรุงศรีอยุธยาเพราะพม่ามีตำแหน่ง “อินแชะมิน” ซึ่งแปลเป็นไทยว่า “พระเจ้าฝ่ายหน้า” และได้เพิ่มเติมตำแหน่ง “พระเจ้าฝ่ายหลัง” ให้กับพระเอกาทศรถ พระอนุชาอีกตำแหน่งหนึ่ง¹ แต่อาจารย์วินัย พงศรีเพียร มีความเห็นว่า ตำแหน่ง “พระเจ้าฝ่ายหน้า” ได้มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นแล้วดังที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลซึ่งประกาศใช้ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่ทอง พ.ศ. 1901² ตำแหน่ง “พระเจ้าฝ่ายหลัง” มาเพิ่มเติมในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา³ ปรากฏข้อความที่กล่าวถึง “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลัง” ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวัน วลัยต์ว่า “หลังจากพระเจ้าแผ่นดินสิ้นพระชนม์ ขุนนางทั้งหลายขอร้องพระนเรศ ให้ขึ้นเสวยราชย์และปกครองราชอาณาจักร บรรดาขุนนางมีข้ออ้างกันว่า นอกจากพระราชกรณียกิจของพระองค์แล้ว พระนเรศยังเป็นพระโอรสองค์แรกในระหว่างพระราชบิดาครองราชสมบัติอยู่และเป็นฝ่ายหน้า หรือเจ้าชายองค์แรกซึ่งใกล้สายสืบสันตติวงศ์ที่สุด แต่พระนเรศ ไม่ทรงพระประสงค์จะสืบราชสมบัติและตรัสว่าเมื่อพระองค์ได้เป็นเอื้อมมามากแล้ว หากจะทรงปกครองก็คงจะทรงเข้มงวดเกินไป ดังนั้นพระองค์ทรงต้องการให้พระอนุชาซึ่งเป็นฝ่ายหลัง หรือเจ้าชายองค์ที่สองขึ้นเสวยราชสมบัติแทน”⁴

อาจเป็นไปได้ว่าการแต่งตั้งตำแหน่ง “พระเจ้าอยู่หัวฝ่ายหลัง” นั้นเป็นยุทธวิธีทางทหารในการป้องกันเมืองอย่างหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาขณะนั้นซึ่งต้องทำสงครามป้องกันเมืองอยู่เกือบตลอดเวลาคือ ในระยะแรกสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จไปครองเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือที่สำคัญ ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวไว้ว่า “ศักราช 933 มะแมศก (พ.ศ.2114) น้ำน้อย อนึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเจ้า เสด็จขึ้นไปเสวยราชสมบัติเมืองพิษณุโลก “⁵ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2127 จึงเสด็จลงมาประทับยังพระนครศรีอยุธยา ดังปรากฏข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า “ศักราช 946 วอกศก (พ.ศ. 2127) ครั้งนั้นสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าเสวยราชสมบัติ ณ เมืองพิษณุโลก รัชชามาวว่า พระเจ้าหงสาวดีกับพระเจ้าอังวะ ผิดกัน ครั้งนั้นเสด็จไปช่วยการศึกษาพระเจ้าหงสาวดีและอยู่ในวันพฤหัสบดีแรม 3 ค่ำ เดือน 5 ช้างต้นพลายสวัสดิมงคลและช้างต้นพลายแก้วจักรีรัตนชนกัน และงาช้างต้นพลายสวัสดิมงคลล้มช้างซ้าย และโหรทำนายว่าห้ามยาตรา และมีพระราชโองการตรัสว่าได้ตกแต่งการนั้นสรรพแล้ว จึงเสด็จ ยุทยาตราไป ครั้นถึง ณ วันพุธ แรม 9 ค่ำ เดือน 5 เสด็จออกตั้งทัพชัย ตำบลวัดยม ท้ายเมืองกำแพงเพชร ในวันนั้นแผ่นดินไหว แล้วจึงยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองแกลง แล้วจึงทัพหลวง

¹ กรมศิลปากร.ประชุมพงศาวดาร เล่ม 11(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 13-14). (กรุงเทพฯ:องค์การคำคุณสุภา;มปป), หน้า4-6.

² กรมศิลปากร. เรื่องกฎหมายตราสามดวง, หน้า 34.

³ วินัย พงศรีเพียร. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปีของการครองราชย์. “ความสำคัญของรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช”. คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. (กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์; มปป), หน้า 84

⁴ วนาศรี สามนเสน.เรื่องเดิม .หน้า 95-96.

⁵ กรมศิลปากร. คำให้การชาวกรุงเก่า..... หน้า 462.

เสด็จกลับคืนมาพระนครศรีอยุธยา ฝ่ายเมืองพิษณุโลกนั้น อยู่ในวันพุธขึ้น 8 ค่ำ เดือน 10 เกิดอัศจรรย์ แม่น้ำทวายหัวเมืองพิษณุโลกนั้นป่วนขึ้นสูงกว่าพื้นน้ำนั้น 3 ศอก อนึ่งเห็นสตรีภาพผู้หญิง หน้าประคองหน้าข้างและทรงสัณฐานประคองวงข้างและหุ่นใหญ่ นั่งอยู่ ณ วัดปราสาท เมืองพิษณุโลก อนึ่งข้างใหญ่ตัวหนึ่งยืนอยู่ ณ ท้องสนามนั้นอยู่ใกล้ตายลงกับที่บัดเดียนั้น อนึ่งเห็นตึกแค้นบินมา ณ อากาศเป็นอันมาก และบังแสงพระอาทิตย์ บินมาแล้วก็บินกระจัดกระจายสูญไป ในปีเดียนั้นให้เหศวรเมืองเหนือทั้งปวงลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา” การเสด็จลงมายังพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้คงจะเป็นเพราะมีการศึกทั้งพม่าและเขมรยกมาตีพระนครศรีอยุธยาอยู่หลายครั้งจึงตัดสินใจเสด็จลงมาป้องกันกรุงศรีอยุธยาด้วยพระองค์เองและอพยพผู้คนจากเมืองเหนือลงมาเป็นกำลังสำคัญในการป้องกันเมืองด้วย

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จลงมาประทับที่กรุงศรีอยุธยานั้น จึงได้สร้างพระราชวังจันทร์เกษมขึ้นเป็นที่ประทับของพระองค์ และสันนิษฐานว่าคงจะได้สร้างวังหลังขึ้นเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเอกาทศรถ พระอนุชาคือวังหลัง ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเมือง ถ้าหากเราพิจารณาการตั้งพระราชวังจันทร์เกษมและวังหลังในทางด้านยุทธวิธีการป้องกันเมืองแล้วก็อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นยุทธวิธีอย่างหนึ่งก็เป็นได้ โดยให้วังหน้าและวังหลังทำหน้าที่รับศึกที่จะยกมาทั้งสองด้าน บริเวณที่ตั้งของวังหลังนี้ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองพระนครศรีอยุธยาในบริเวณที่เป็นสวนหลวงเดิมดังมีข้อความปรากฏชื่อวัดสวนหลวง เป็นสถานที่ถวายพระเพลิงและสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิสมเด็จพระสุริโยทัย คือเจดีย์พระศรีสุริโยทัยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ในแผนที่ของชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาและทำแผนที่อธิบายสิ่งต่างๆ ในเมืองพระนครศรีอยุธยาในระยะแรกไม่ปรากฏมีวังหลังอยู่ในแผนที่ แต่อย่างไรก็ตามมีเพียงตำแหน่งของวังหลวงและวังหน้าเท่านั้น เช่น แผนที่ของลาร์ดูแบร์ แผนที่ของบาทหลวงคูโตแลง แผนที่ของนายฟรังซัวร์เวเนโตลิน ซึ่งเขียนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทั้งสิ้น มีแผนที่ของนายโรมัส วัลกาเนอริอา ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเช่นเดียวกันอธิบายว่า บริเวณที่ตั้งวังหลังเป็นเจดีย์ของพระมหากษัตริย์ อาจเป็นไปได้ว่าในระยะเวลาดังกล่าว บทบาทของวังหลังคงไม่ค่อยมีเท่าใดนัก จึงไม่เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ ตามพงศาวดารกล่าววว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงตั้งพระไตรภูวนาภิเศกเป็นวังหลังแต่อยู่ได้ไม่นานก็เกิดเหตุ โปรดให้จับพระไตรภูวนาภิเศกไปประหารชีวิตด้วยข้อหากบฏ วังหลังคงร้างไปในเวลานั้น” เจดีย์ที่กล่าวว่าเป็นเจดีย์ของพระมหากษัตริย์ คงจะเป็นเจดีย์พระศรีสุริโยทัยนั่นเอง แผนที่ของชาวต่างชาติที่ปรากฏตำแหน่งของวังหลังเพิ่งมาปรากฏในแผนที่ของแกมเฟอร์ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยพระเพทราชา ในปี พ.ศ. 2233 โดยกล่าวว่าเป็นที่ประทับของเจ้ากรมช้างต้น นอกจากนี้ก็ยังมีข้อความอธิบายในจดหมายเหตุของเขาในการบรรยายเรื่องพระราชวังดังนี้ “ในอยุธยานี้มีพระราชวังอยู่สามแห่ง แห่งหนึ่งเป็นพระราชวังใหม่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อนโปรดให้สร้างขึ้นทางด้านเหนือค่อนไปข้างใจกลางพระนคร ประกอบด้วยที่สี่เหลี่ยมใหญ่ ปันเป็นส่วนๆ มีตึกเป็นอันมาก ทำเป็นหลังคาหลายชั้นตามแบบสถาปัตยกรรมจีน ด้านหน้าเปิดตลอด ภายในกำแพงพระราชวังภายนอกก็เหมือนกันมีโรงช้างยาวยี่สิบช้างผูกเครื่องงามวิจิตรยืนอยู่เรียกว่าเชือก ตั้งแต่เกิดเหตุยุ่งยากกับฝรั่งเศสเป็นต้นมา มีทางให้เข้าไปในพระราชวังได้แต่ทางเดียว ซึ่งต้องเดินเข้าไป แม้ว่าจะสกปรกกระทั้งคนอาจเหยียบโคลนจนถึงน่อง ถ้าเลี้ยงตัวบนไม้กระดานเล็กๆ ซึ่งทอดไว้จำเพาะให้เดินไม่ได้ แม้แต่ขุนนางธรรมดาก็ไม่กล้าเข้าไปเว้นแต่จะเอาคนใช้ไปเพียงคนเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุผลอันเดียวกันนี้ เรือไม่ว่าใหญ่หรือเล็กก็ห้ามไม่ให้ล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำตอนที่ไหลประชิดกับกำแพงพระราชวังด้วยเหมือนกัน ตามประตูวังและถนนหนทางในพระราชวังมีคนเปลือยกายท่อนบนประจำอยู่หนาแน่น ตามตัวลี้ลี้ดำเป็นรูปแปลกๆ ต่างๆ เหมือนอย่างรูปที่สุสานพระคริสต ณ กรุงเยรูซาเล็ม ลางคนก็มีแต่ที่แขน ลางคนก็มีหัวตัวจนถึงขาซึ่งปกปิดด้วยผ้าซึ่งนุ่งตามวิธีพื้นเมือง พวกนี้ภาษาเปอร์เซียเรียกว่า

¹ เรื่องเดียวกัน .หน้า 464.

² กรมศิลปากร. ตำนานวังหน้า. หน้า 9.

บรัสปินตาเดส (Braspintades) เป็นทวารรักษาพระองค์ เฝ้าประคองและเป็นมีพายเป็น ทิศกระของต้นแทนอาวูตเดินกรายไปกรายมาทั่วบริเวณพระราชวังเหมือนคนขี่เกี้ยว พระราชวังแห่งที่สองนั้นเรียกว่าพระราชวังหลวง อยู่สุดด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกรุง เป็นรูปสี่เหลี่ยมเหมือนกันแต่ไม่ใหญ่เท่าพระราชวังแห่งที่กล่าวแล้ว เดิมเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน แต่เดี๋ยวนี ในปี 1690 (พ.ศ. 2233) เป็นที่ประทับของพระมหาอุปราชา พระขามได้ยี่สิบพรรษา ส่วนพระราชวังแห่งที่สามเล็กกว่าพระราชวังทั้งสอง อยู่ทางตะวันตกในตอนที่มีผู้คนน้อยที่สุด เรียกกันเป็นสามัญว่าวังเจ้ากรมช้างค้ำ มีเจ้าในพระราชวงศ์ประทับอยู่องค์หนึ่งเป็นเจ้ากรมช้างค้ำเป็นความและผู้จัดแจงข้างทรงสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน แต่ไม่ได้ใช้คอกช้างอย่างปกติ เป็นแต่หมอบติดกับเท้าช้างเบื้องพระอุปฐากของพระเจ้าแผ่นดิน และมีวิถีบังคับช้างด้วยสัญญาชานที่ช้างรู้จัก¹

นี่คือข้อความสั้นๆ ที่อธิบายถึงวังหลังในสมัยพระเพทราชา นับเป็นเอกสารร่วมสมัยชิ้นเดียวที่ได้กล่าวถึงวังหลัง แสดงให้เห็นว่านายแกมเฟอร์ เป็นคนที่ละเอียดถี่ถ้วน ได้บันทึกเรื่องที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันในขณะนั้นได้อย่างละเอียดและถูกต้องตรงกับในพงศาวดารของไทยที่กล่าวถึงตำแหน่งของวังหลังในสมัยพระเพทราชาว่าทรงแต่งตั้งนายจบคชประสิทธิ์ ซึ่งเป็นคู่คิดในการยึดราชสมบัติภายหลังจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จสวรรคตแล้วได้เป็นผลสำเร็จให้เป็นวังหลัง แต่อยู่ได้ไม่นาน พระเพทราชาก็เกิดความระแวงว่านายจบคชประสิทธิ์จะคิดขบถแย่งชิงราชสมบัติจากพระองค์จึงให้นำตัวไปสำเร็จโทษเสีย² หลังจากนั้นต่อมาจึงไม่ปรากฏว่ามีการแต่งตั้งตำแหน่งวังหลังอีกเลยอาจจะเป็นเพราะว่า เมื่อมีการแต่งตั้งวังหลังครั้งใดมักจะเกิดเหตุก่อกบฏทุกครั้งจึงไม่ได้มีการแต่งตั้งให้ผู้ใดดำรงตำแหน่งวังหลังอีก

วังหลังกับบูรณการทางสังคม

ในด้านของบูรณการทางสังคม หลักฐานคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมกล่าวถึงที่ตั้งของพระราชวังหลังว่ามีความเชื่อมโยงกับตลาดน้ำ ส่วนหนึ่งภายในบริเวณตลาดรอบเมืองพระนครศรีอยุธยาฝั่งพระนคร โดยชี้ให้เห็นว่า

" ตั้งแต่บ้านน้ำวนบางกะจะ มีเรือปากได้ ปากกว้างสามวาสิบศอก พวกลูกค้าจับแลแขกจามทอดสมอขายน้ำตาลขายน้ำตาลกรวด สาธุเมต ใหญ่เล็ก ก้ามกัน จันทน์แดง หวาย ตะค้า กระแซง เคย แลสินค้าต่างๆข้างปากได้หนึ่ง แลแถวนั้นมีพลอย พวกลูกค้าไทยจีน แขกเทศ แขกจามนั่งร้านแพขายสรรพสิ่งของต่างๆกัน ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำ ตั้งแต่ปากคลองวัดสุวรรณดาราราม ตลอดลงมาจนท่าพระราชวังหลัง แถวนั้นเป็นฝั่งพระนคร แต่ฝั่งตรง(ข้าม ?) พระนครนั้น แพจอดตั้งแต่ท้ายวัดเจ้าพระนางเชิง ตลอดมาจนท้ายวัดพุทไธสวรรค์ แลเลยไปจอดณกระยะจนนำวัดไชยวัฒนาราม..."³

กล่าวคือตั้งแต่บ่อมเพชร ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาเวียนซ้ายเรื่อยมาจนถึงหน้าพระราชวังหลัง ซึ่งอยู่ริมทางทิศตะวันตกของตัวเมือง ล้วนเต็มไปด้วยเรือแพสินค้าของพ่อค้าไทย พ่อค้าจีนและพ่อค้าชาติอื่น จอดแพค้าขายกัน

¹ อ.สายสุรพรพ (แปล). ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนางคำมา มุทิรางกูร. (มปป.2501), หน้า41-42.

² กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดารเล่มที่11 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 13. "ตำนานวังหน้า"). (กรุงเทพฯ:องค์การคำคุณุฎมา.2507), หน้า11.

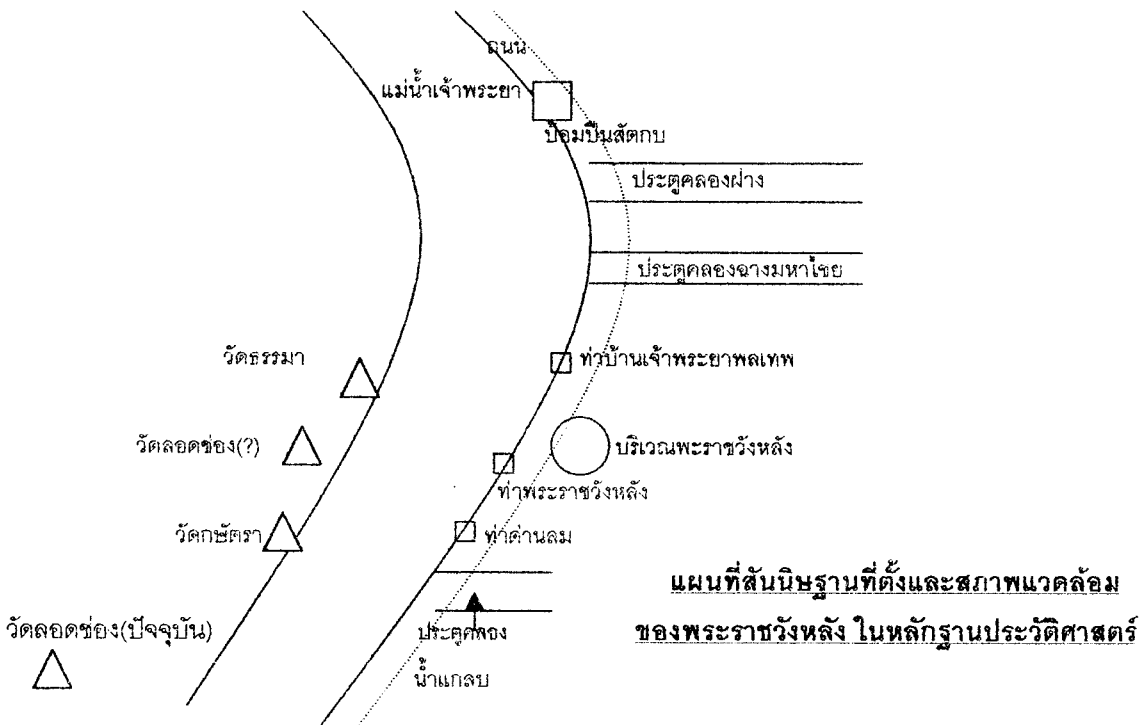
³ ปรีดา ศรีชลาลัย. "คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม" (แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี ปีที่3 เล่ม1 มกราคม 2512), หน้า 58.

หลักฐานคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมอธิบายว่า ฝั่งพระนครด้านตะวันตกหน้าพระราชวังหลัง มีท่าเรือจ้างพระราชวังหลังข้ามออกจากกรุงไปยังวัดลotosอง¹ อันเป็นท่าเรือหนึ่งในสี่ท่าของฝั่งพระนครด้านนี้ ใกล้เคียง กัน จะมีเรือจ้างท่าด่านลม ข้ามจากกรุงไปวัดกษัตรา เป็นท่าได้ และมีเรือจ้างท่าบ้านเจ้าพระยาพลเทพข้ามจากกรุงไปวัดธรรมมา (วัดธรรมาราม) เป็นท่าเหนือขนานอยู่ การข้ามไปมาหาสู่ระหว่างสองฟากแม่น้ำ อาจมีปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากความต้องการสินค้าจากตลาดบ้านกวนลotosอง(บ้านลotosอง) และตลาดท่าเรือจ้างวัดธรรมมา (วัดธรรมาราม) ก็ได้

พระราชวังหลังและความเชื่อมโยงกับหลักฐานพระนครศรีอยุธยา

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกในบริเวณที่ตำราการสร้างเมืองโบราณในเอกสารคำให้การขุนหลวงประดู่ทรงธรรม เรียกว่า “ด้านกว้างท้ายลำภา”² กล่าวคือ ตาม “พระตำรับหอหลวง” เปรียบเทียบหลักฐานของเมือง “กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา” ว่ามีรูปคล้าย “ลำภานาวา”³ ด้านยาวปากลำภาอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ ด้านกว้างหัวลำภาอยู่ทางทิศตะวันออก ท้ายลำภาอยู่ทางทิศตะวันตก⁴

ด้านท้ายลำภาตามความหมายของ “พระตำรับหอหลวง” เริ่มตั้งแต่ หัวเลี้ยววัดวังไชย ไปถึงบ้านที่บริเวณนี้มีประตูช่องกุดอยู่ 3 ช่อง ถัดไปเป็นประตูใหญ่ชื่อประตูคลองน้ำแกลบ ช่วงนี้จะมีประตูช่องกุด 2 ประตู แล้วจึงถึงประตูใหญ่ ชื่อประตูพระราชวังหลัง ซึ่งจะมีประตูช่องกุด 2 ช่อง เมื่อถึงประตูคลองจางมหาไชย ก็จะมีประตูช่องกุด 3 ช่อง จากนั้นจึงถึงประตูใหญ่ชื่อประตูคลองฝางและถัดไปเป็นป้อมปืนตรงแม่น้ำหัวแหลมชื่อป้อมสัดกบ⁵

¹ ปวีดา ศรีชลาลัย. เรื่องเดิม, หน้า 61.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

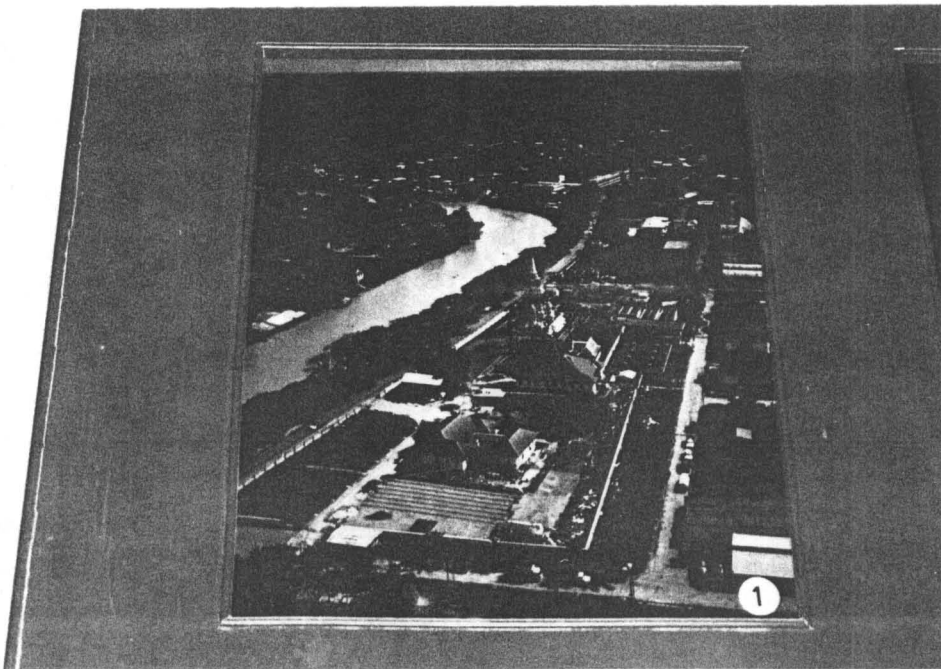
⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

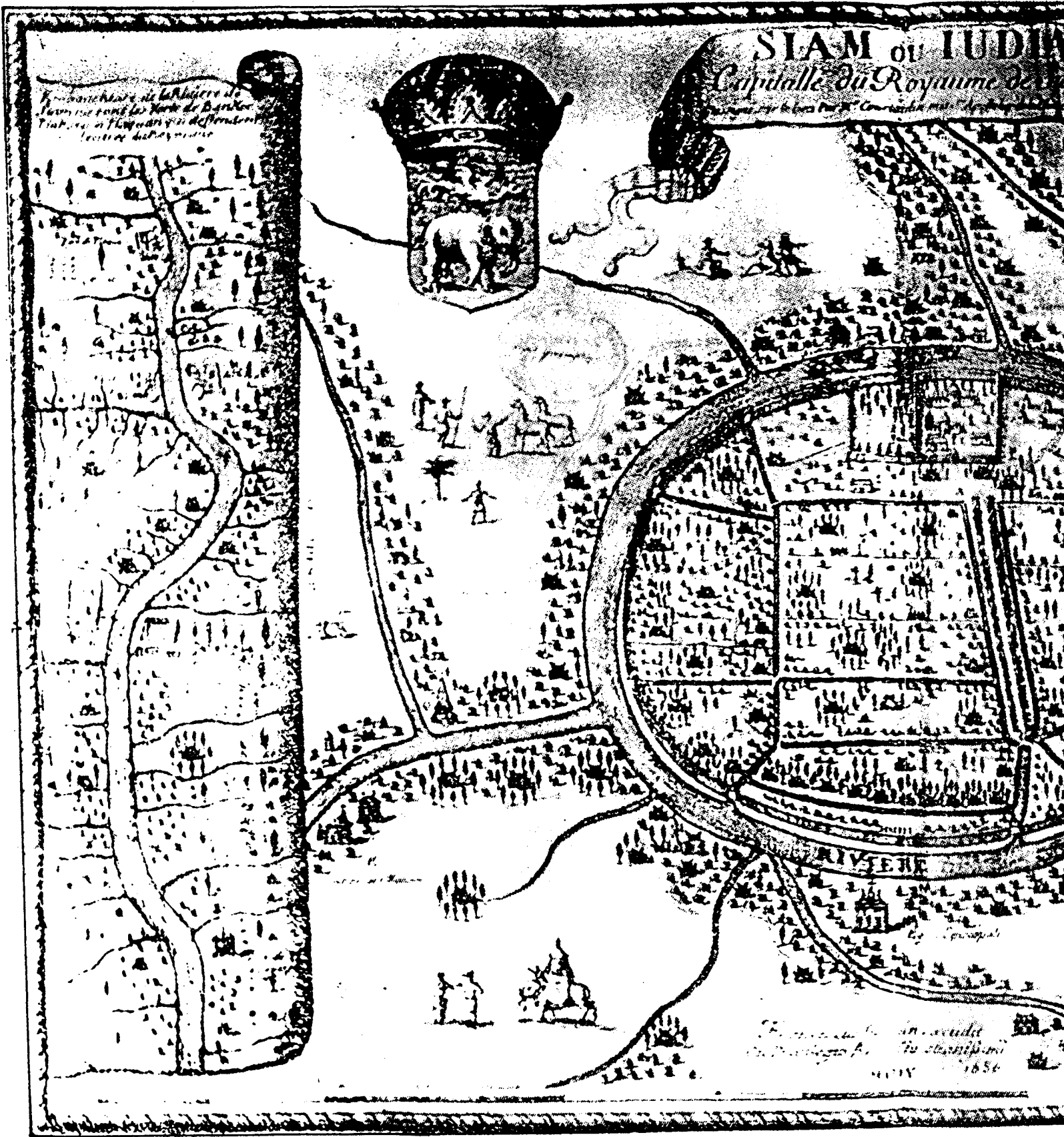
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยากับการบันทึกตำแหน่งที่ตั้งพระราชวังหลัง

ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของพระราชวังหลัง ในหลักฐานประวัติศาสตร์จากแผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ที่ถูกบันทึกไว้ในหลักฐานของชาวต่างชาติ และแผนที่เก่าของพระยาโบราณราชธานินทร์เรียงตามลำดับเวลาที่ทำให้การจดบันทึกมีดังนี้

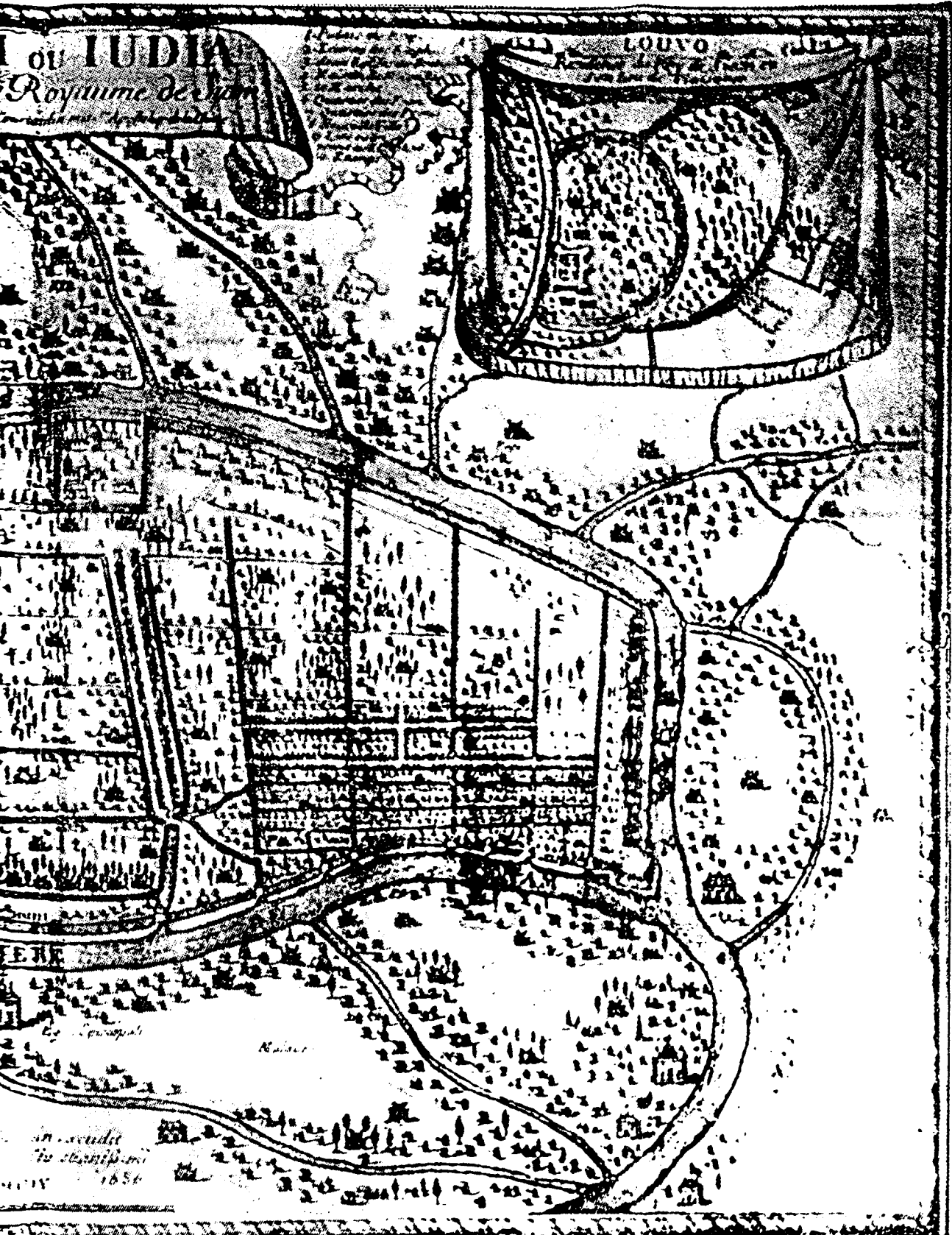
1. แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2228 (สมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช) ซึ่งบาทหลวง ชัวซี ที่ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสส่งเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เขียนและพิมพ์เผยแพร่ในปีต่อมา ยังไม่ปรากฏรายละเอียดตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ ซึ่งระบุว่าเป็นพระราชวังหลัง
2. แผนที่เมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งบาทหลวงโทมัส วิลกาเนอริรา วิศวกรชาวฝรั่งเศส สำรวจในปี พ.ศ. 2230 ได้มีการบันทึกตำแหน่งพื้นที่ทางเกาะเมืองด้านทิศตะวันตกกว่า เป็นพื้นที่ของพระราชวังหลัง โดยระบุว่าเป็นเจดีย์ที่ระลึกของพระมหากษัตริย์แห่งสยาม (*Pagode ou le Roi de Siam regnant alors avoit ete eleve*)
3. แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาของหมอ เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์ (Egelbert Kaempfer) เขียนขึ้นราว พ.ศ. 2233 ระบุว่าพระราชวังหลังเป็นวังของเจ้ากรมช้าง
4. แผนที่กรุงศรีอยุธยา ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) พ.ศ. 2469 ระบุตำแหน่งพระราชวังหลังใกล้เคียงกับแผนที่ของหมอ เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์ และบาทหลวงโทมัส วิลกาเนอริรา
5. แผนที่บริเวณเกาะเมืองกรุงเก่า ระบุพื้นที่พระราชวังหลังทางตะวันตกของเกาะเมืองว่าเป็นกองพลทหารบกที่ 3

ภาพถ่ายเก่าสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรวมทั้งโรงงานสุราเดิมบางส่วน
ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นบริเวณพื้นที่พระราชวังหลัง

พระนครศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ (สมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช) ซึ่งบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เขียนและพิมพ์เผยแพร่

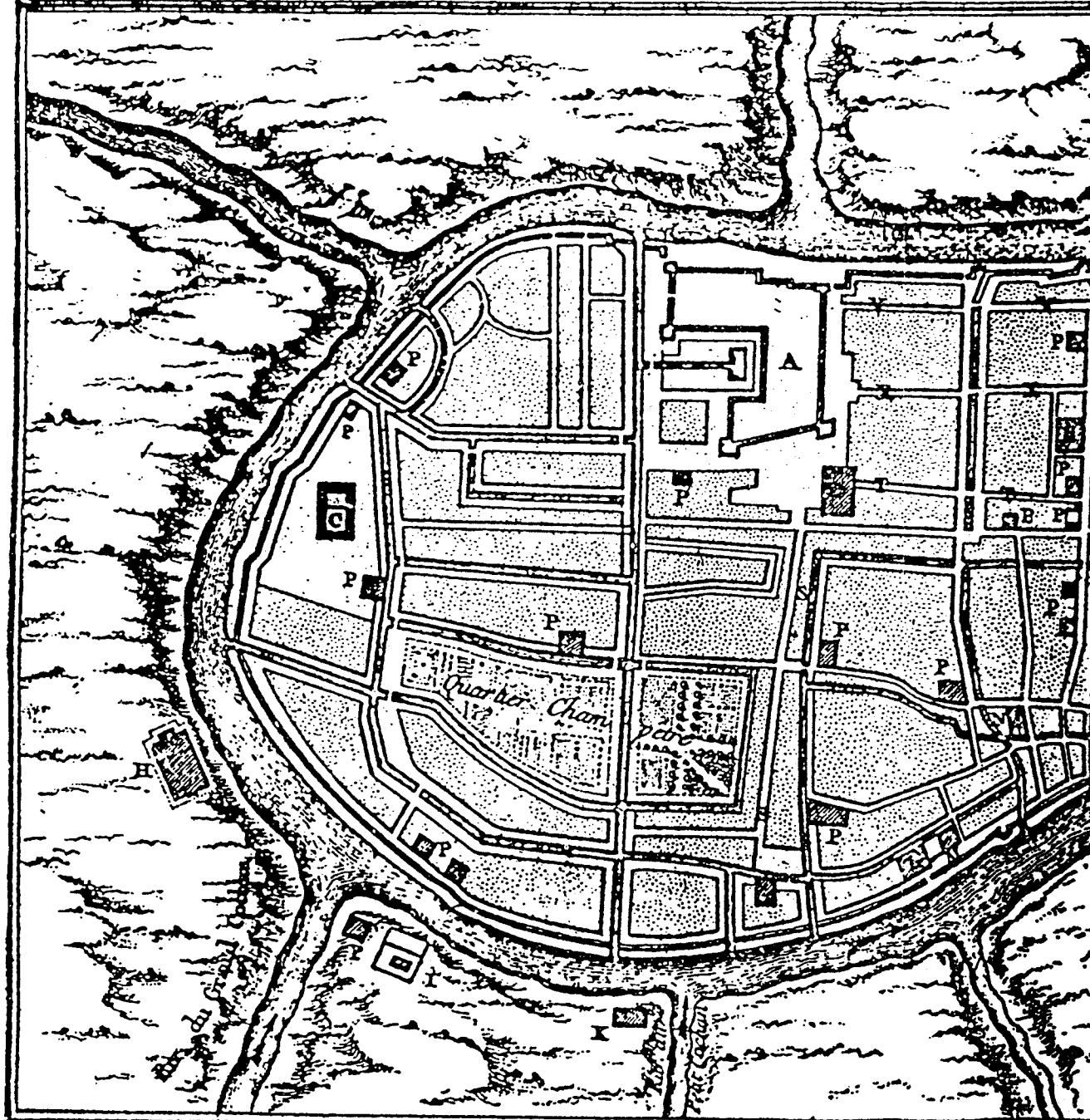

มหาราช) ซึ่งบาทหลวง ชัวซี ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส
เขียนและพิมพ์เผยแพร่ในปีต่อมา

PLAN DE LA VILLE

Capitale du Royaume de ce nom Levé par

A. Le Grand Palais	F. Pagodes Chinoises	M. No
B. Petit Palais du Roi	G. College Constantin	N. Ho
C. Pagode ou le Roi de Siam
regnant alors avoit été élevé	H. Pagode Royale	Fr
D. Grande Pagode	I. l' Eveché	O. Ho
E. G. Pagode Royale nomée Napetat	K. Pagode de la feu Reine	P. To
	L. Loge des François	QQ. Ru

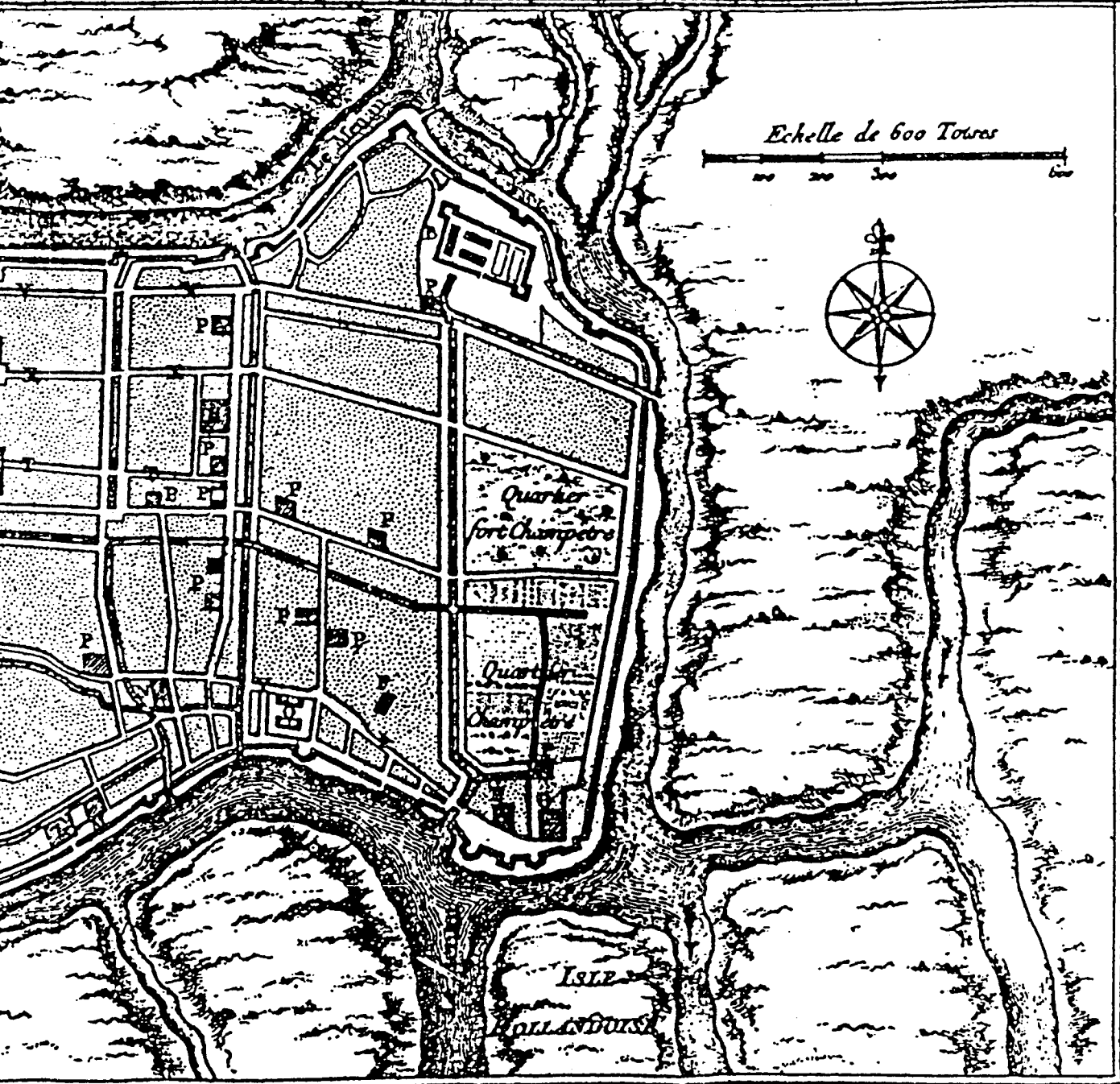

ผังเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งบาทหลวงโทมัส วัลกานเออรา วิศวกรชาวฝรั่งเศส สำรวจในปี พ.ศ.

LA VILLE DE SIAM

nom Levé par un Ingenieur Francois en 1687

- M. Nouvelle Loge des François
- N. Hotel des Ambassadeurs de France
- O. Hotel de Phaucon
- P. Toutes les autres Pagodes
- QQ Rue des Maiores
- RR Rue Napetat
- SS Rue du Barcalon
- TT Rue au feu
- VN Rue des Elephans
- XX Rue du Palais
- YY Rue Chroise

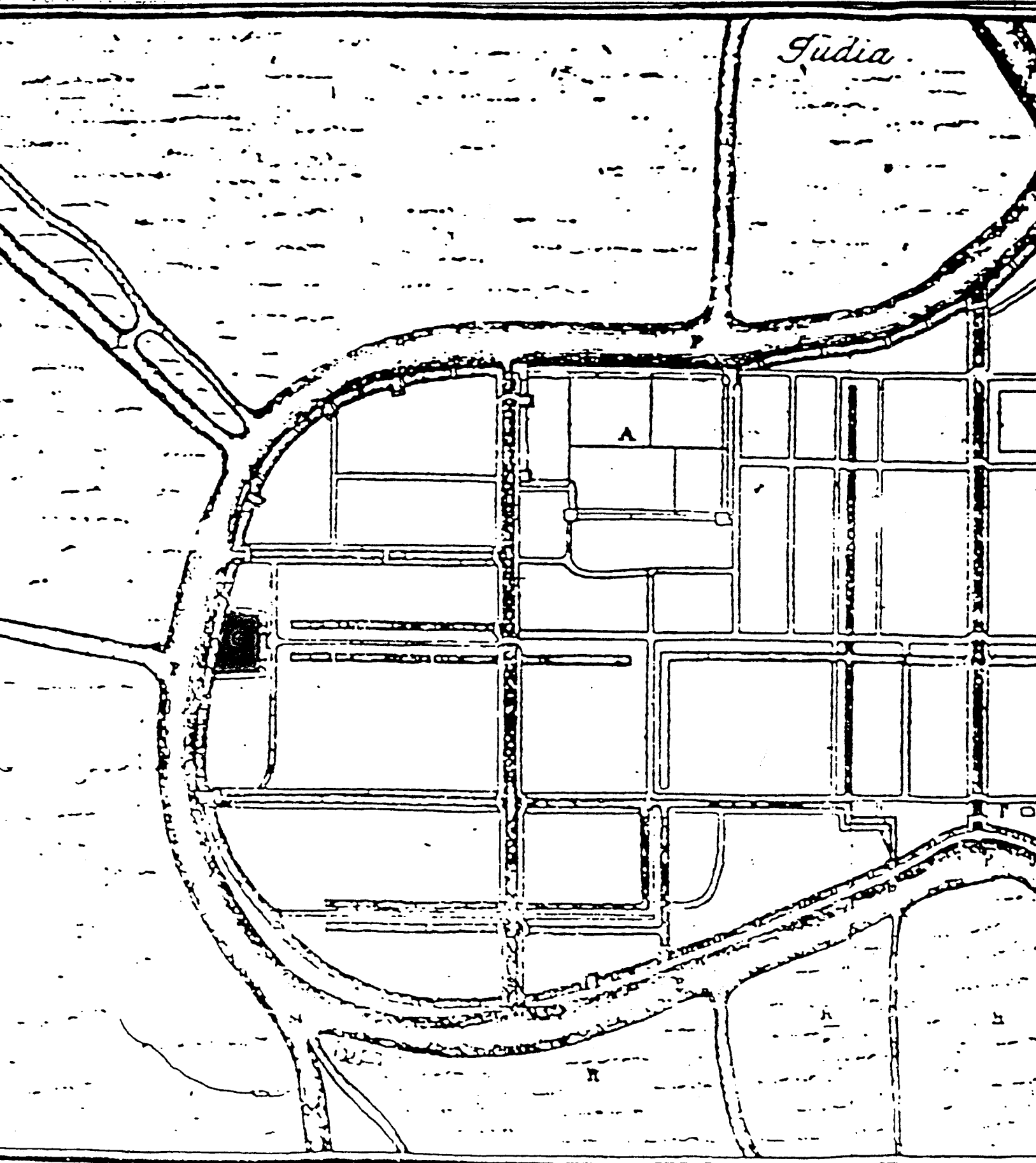

Tome II. N.º 4.

ฝรั่งแล ล่ารวงในปี พ.ศ. ๒๒๓๐ (อาจเป็นคนเดียวกัที่สร้างพระนารายณ์ราชินีเวศน จังหวัดลพบุรี)

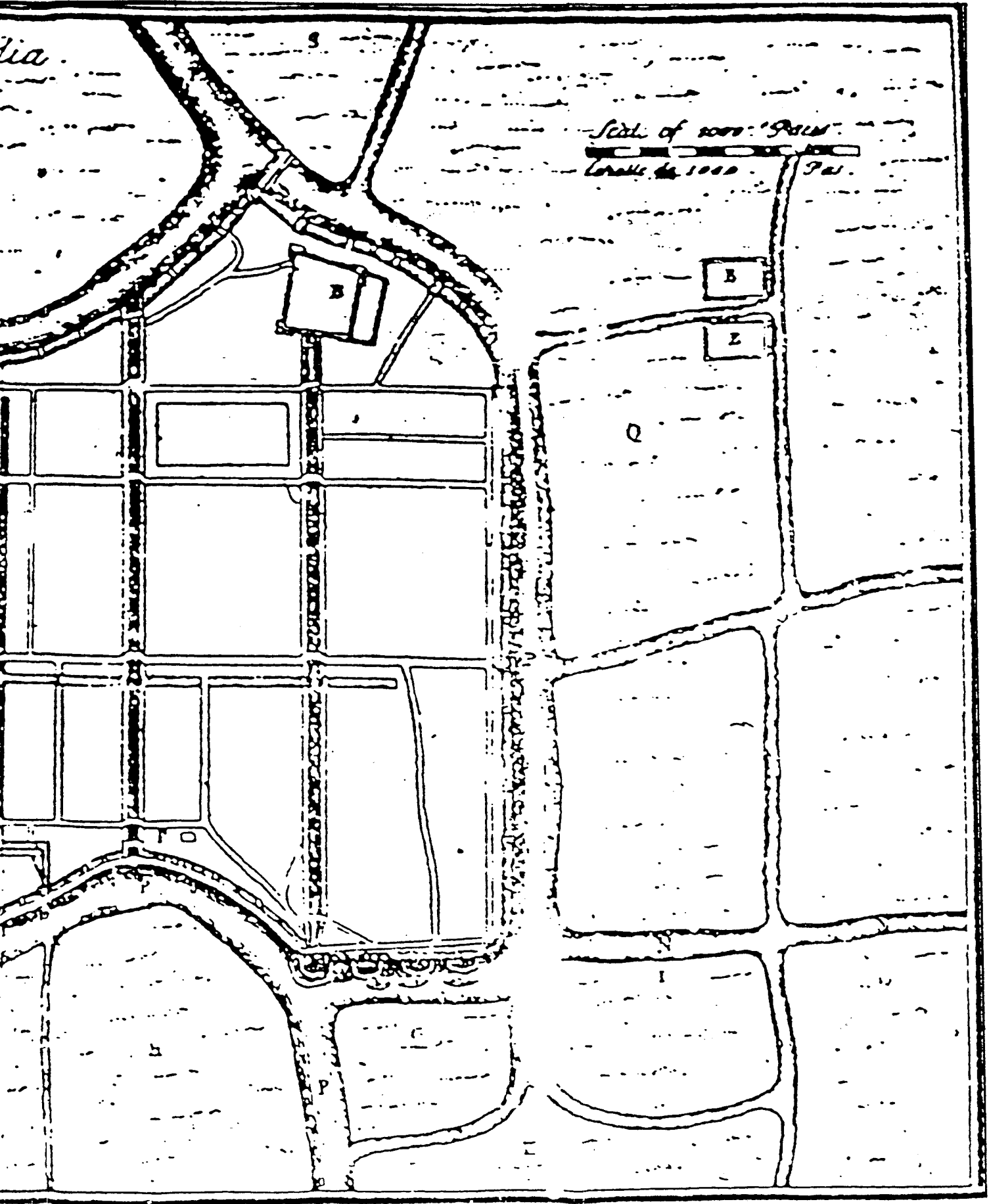
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ของ หมอ เอนเฮลเบิร์ต

เขียนขึ้นราว พ.ศ. 2233

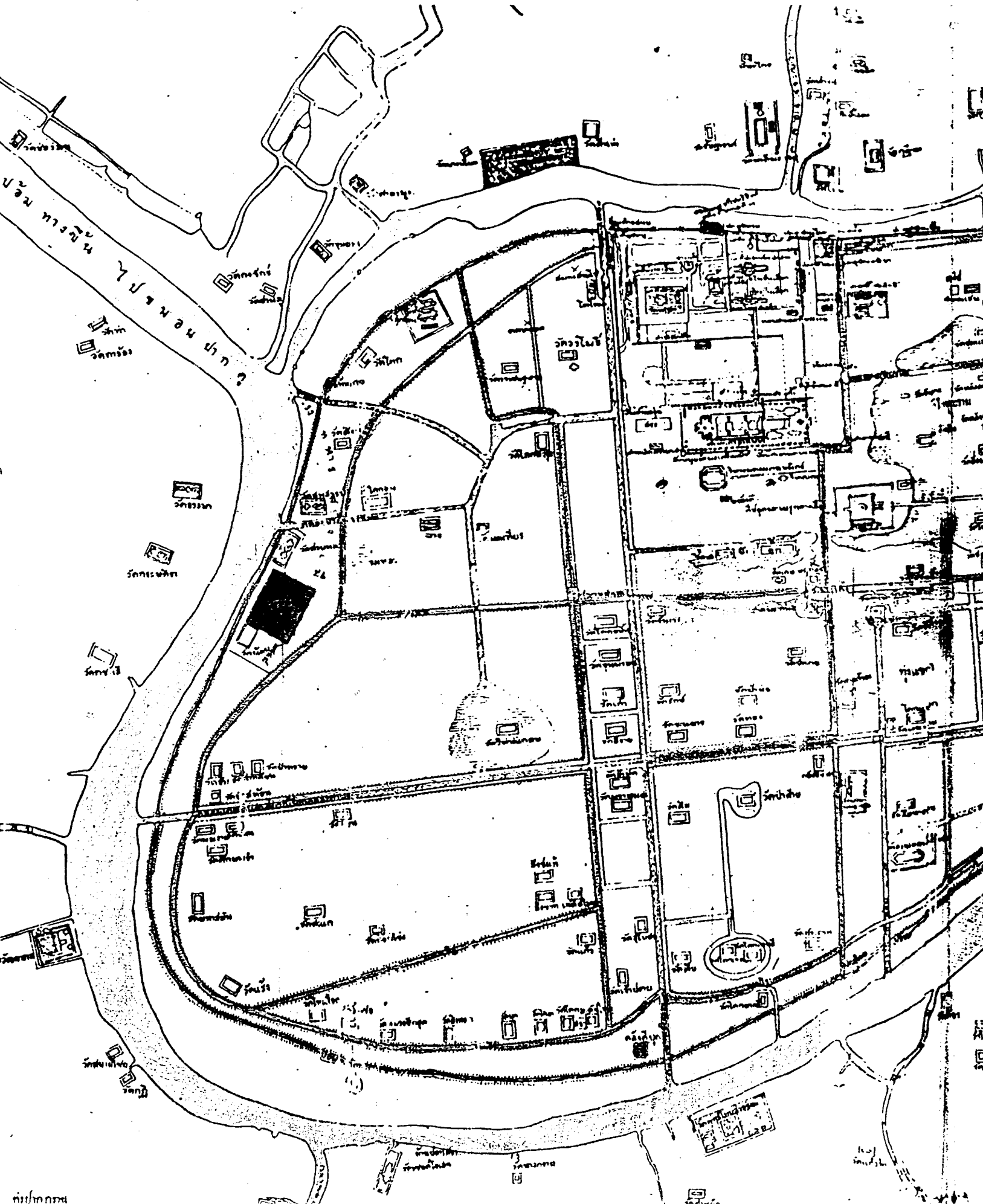
หมอ เอนเฮลเบิร์ต แกมเฟอร์ (Egelbert Kaempfer)

ขึ้นจาก พ.ศ. 2233

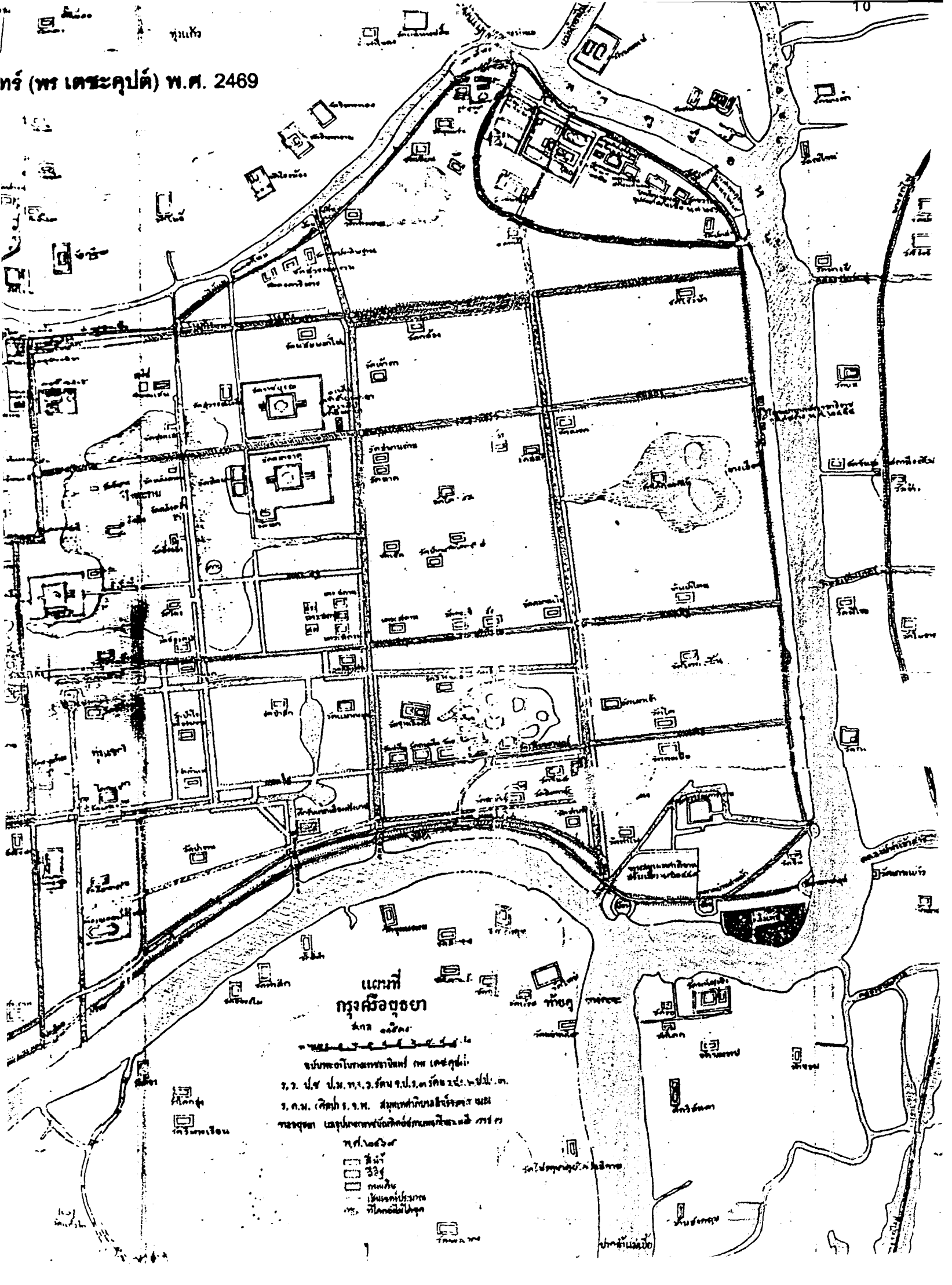

หูกเขาทอง

แผนที่กรุงศรีอยุธยา ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)

พระ (พร เตชะคุปต์) พ.ศ. 2469

แผนที่
กรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง

ฉบับพิมพ์โดยกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๖๙

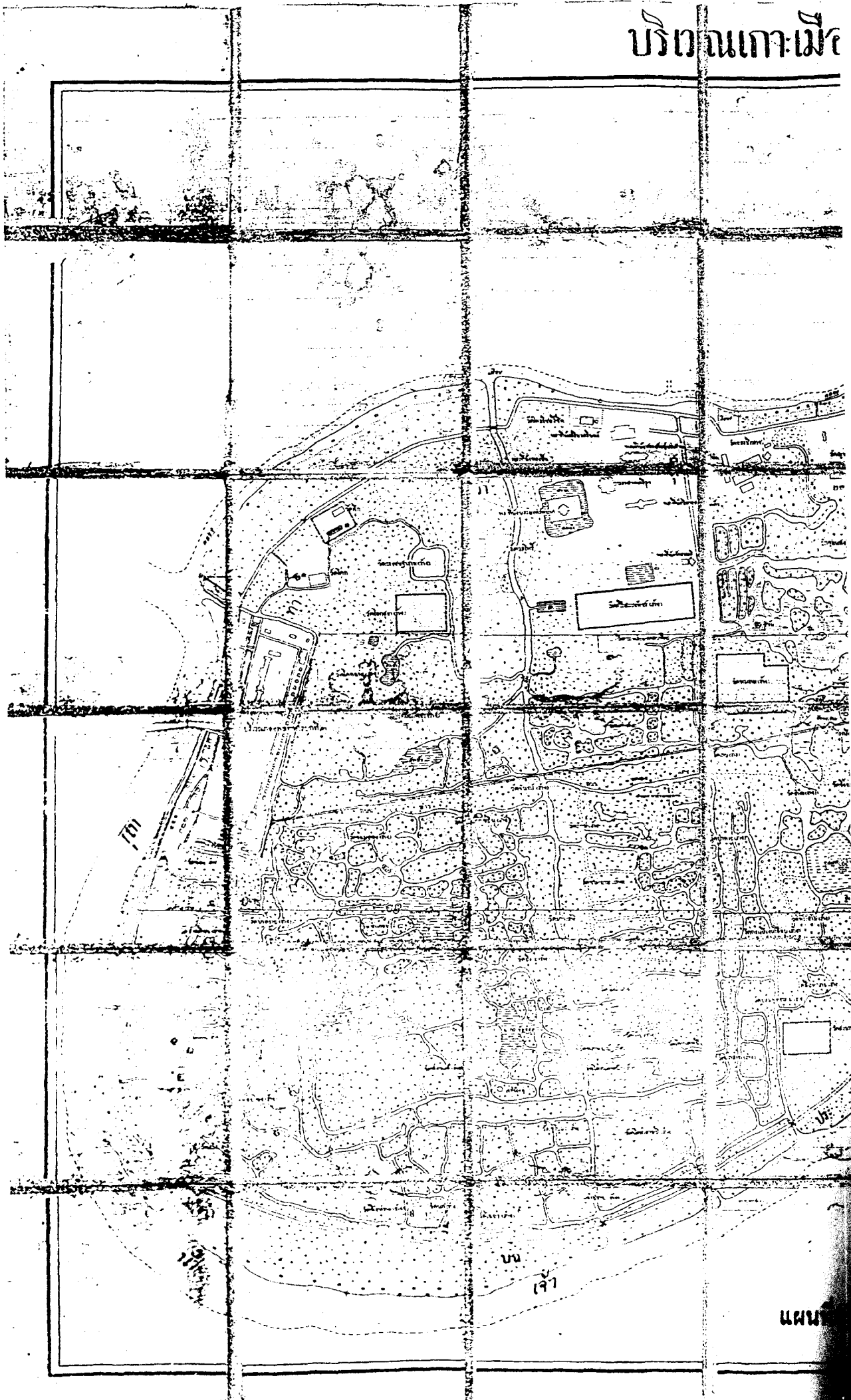
ร.ว. ป.๕ ป.๖.๗.๘.๙.๑๐.๑๑.๑๒.๑๓.๑๔.๑๕.๑๖.๑๗.๑๘.๑๙.๒๐.๒๑.๒๒.๒๓.๒๔.๒๕.๒๖.๒๗.๒๘.๒๙.๓๐.๓๑.๓๒.๓๓.๓๔.๓๕.๓๖.๓๗.๓๘.๓๙.๔๐.๔๑.๔๒.๔๓.๔๔.๔๕.๔๖.๔๗.๔๘.๔๙.๕๐.๕๑.๕๒.๕๓.๕๔.๕๕.๕๖.๕๗.๕๘.๕๙.๖๐.๖๑.๖๒.๖๓.๖๔.๖๕.๖๖.๖๗.๖๘.๖๙.๗๐.๗๑.๗๒.๗๓.๗๔.๗๕.๗๖.๗๗.๗๘.๗๙.๘๐.๘๑.๘๒.๘๓.๘๔.๘๕.๘๖.๘๗.๘๘.๘๙.๙๐.๙๑.๙๒.๙๓.๙๔.๙๕.๙๖.๙๗.๙๘.๙๙.๑๐๐.

ร.ค.ม. (ศิลา) ร.จ.พ. สันตเทศาภิบาลศรีอยุธยา และ
ราชอยุธยา แผนภูมิการพิมพ์ที่จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร

พ.ศ. ๒๔๖๙

- สีน้ำเงิน
- สีเขียว
- สีแดง
- สีเหลือง
- สีดำ

สีน้ำเงิน สีเขียว สีแดง สีเหลือง สีดำ

บริเวณเกาะเมืองกรุงเก่า

แผนที่บริเวณเกาะเมืองกรุงเก่า

บทที่ 1 ที่ตั้งและการดำเนินงานทางโบราณคดี

1.1 ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

แหล่งโบราณคดีชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลังตั้งอยู่ในพื้นที่ทางทิศตะวันตกของเกาะเมืองอยุธยา ภายในพื้นที่ตั้งของอาคารสำนักงานและโรงงานกลั่นสุรา บริเวณโรงงานสุราเดิม ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาได้ถอนย้ายออกไปในราวปี พ.ศ. 2538 ในปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ว่างเปล่าผืนใหญ่อยู่ทางด้านหลังอาคารสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ในการปฏิบัติงานทางโบราณคดีเพื่อขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลังประกอบด้วยหลุมขุดค้นทั้งสิ้น 10 หลุมดังนี้

1. หลุม S2 W28 P98 และ S2 W28 P98 #A

หลุม S2 W28 P98 ตั้งอยู่มุมถนนสายแรกทางทิศตะวันตกของโรงสุราเดิม ตรงข้ามกับศาลพระพรหมณ์เก่าของโรงสุรา จากภาพถ่ายเก่าในสมัยที่โรงสุรายังตั้งอยู่พื้นที่บริเวณหลุมเป็นที่ว่าง ไม่มีการก่อสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใด สิ่งสังเกตบริเวณหลุมคือมีต้นหางนกยูงใหญ่ตั้งอยู่มุมถนนตรงข้ามศาลพระพรหมณ์เก่า หลุม S2 W28 P98 #A เป็นหลุมขยายทางด้านทิศตะวันตกของหลุม S2 W28 P98 ทั้งสองหลุมตั้งอยู่ในพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย

2. หลุม S3 W27 P19

สภาพแวดล้อมของหลุม S3 W27 P19 เป็นพื้นที่มุมถนนฝั่งตะวันออกของโรงสุราติดกับถนนสายที่สองนับจากทิศเหนือ จากภาพถ่ายเก่าสมัยที่โรงสุรายังตั้งอยู่และจากคำบอกเล่าของพนักงานเก่าโรงสุรา (ลุงสม มีใจสืบ) พื้นที่หลุมเคยอยู่ในบริเวณม่อทิ้งสุราเหล้า ซึ่งมีขนาดเนื้อที่ 50x50x25 เมตร ทำการกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2530 แล้วปรับพื้นที่เป็นโรงเก็บรถและลานจอดรถ ในบริเวณโรงกลั่นใหญ่หลุมขุดค้นตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ศรีสุริโยทัย หากดูจากแผนที่เส้นทางในเกาะเมืองสมัยอยุธยา จะเห็นพื้นที่หลุมตรงกับแนวถนนลาว ซึ่งเป็นถนนโบราณมีแนวมุ่งตรงมาทางทิศตะวันตกของเกาะเมืองอันอาจมีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีชุมชนโบราณบริเวณวังหลังสมัยอยุธยาก็เป็นไปได้

3. หลุม S7 W26 P82

หลุมขุดค้นตั้งอยู่ในพื้นที่แถบตะวันออกเฉียงใต้ของบริเวณโรงงานสุราเดิม ห่างจากคลองขุดของโรงสุราประมาณ 10 เมตร คลองขุดนี้ใช้เป็นเส้นทางลำเลียงสุรา ออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่บริเวณนี้เคยใช้เป็นลานจอดรถบรรทุก ในแผนกจำหน่ายเหล้าขาว (ข้อมูลจากลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี อดีตยามโรงสุรา) สิ่งสังเกตบริเวณหลุม คือตั้งอยู่ใต้ต้นจำปาใหญ่ 4 ต้น บริเวณริมคลอง แถบตะวันออกเฉียงใต้ของโรงสุราเดิม

4. หลุม S6 W27 P1 และ S6 W27 P1#A, S6 W27 P1#B, S6 W27 P1#C

สภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบหลุม S6 W27 P1 เป็นลานโล่ง อยู่ระหว่างสำนักงานเก่าของโรงสุรา และจากอาคารโรงเก็บเหล้าขาว พื้นที่หลุมขุดค้นเคยเป็นลานจอดรถของสำนักงาน (ข้อมูลจากลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี

อดีตยามโรงสุรา) สิ่งสังเกตบริเวณหลุม คือ อยู่ในบริเวณลานโล่งหลังอาคารสำนักงานเก่าของพื้นที่แถบตะวันออกเฉียงใต้ของโรงสุรา

5. หลุม S5 W30 P26

สภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณหลุม S5 W30 P26 เป็นลานโล่งตั้งอยู่ด้านหน้าถัดจากประตูทางเข้า ทางด้านทิศตะวันตกของหลุมมองเห็นถนนอุทงซึ่งสร้างอยู่บนแนวกำแพงเดิมสมัยอยุธยา พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นลานเอนกประสงค์หน้าอาคารบรรจสุรา (ข้อมูลจากลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี อดีตยามโรงสุรา) ปัจจุบันมองเห็นซากอาคารคอนกรีตของอาคารบรรจสุราอยู่ทางด้านทิศใต้ของหลุมชุดคัน สิ่งสังเกตบริเวณหลุมคือตั้งอยู่หลังบ้านพักยามใกล้ประตูทางเข้า

6. หลุม S4 W27 P11

หลุมชุดคันตั้งอยู่บริเวณกลางลานซึ่งเคยเป็นโรงกลั่นใหญ่ของโรงสุราเดิม พื้นที่หลุมบางส่วนอยู่ในเขตบ่อทิ้งส้วมเก่าของโรงสุรา ซึ่งมีขนาด 50x50x25 เมตร ทำการกลบไปเมื่อปี พ.ศ. 2530 แล้วปรับปรุงพื้นที่เป็นโรงเก็บรอดและลานจอดรถ (ข้อมูลจากลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี อดีตยามโรงสุรา) หลุมชุดคันตั้งอยู่ในพื้นที่แถบตะวันออกเฉียงใต้ของพื้นที่เจดีย์ศรีสุริโยทัย สิ่งสังเกตคือมีต้นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก 2 ต้นขึ้นอยู่กลางลานด้านทิศตะวันออกของหลุม

7. หลุม S1 W26 P65

สภาพแวดล้อมของหลุมชุดคันตั้งอยู่ในบริเวณลานโล่งทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตรงกับพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย จากคำบอกเล่าของพนักงานเก่าโรงสุรา (ลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี อดีตยามโรงสุรา) ทราบว่าพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นบ่อเก็บน้ำตาล บริเวณทิศเหนือของหลุมชุดคันมีร่องรอยของถังเก็บน้ำตาลซึ่งใช้ผสมเหล้าหลงเหลืออยู่ 6 บ่อ และมีซากอาคารคอนกรีตอยู่ 1 แห่ง หลุมชุดคันอยู่ในพื้นที่แถบฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของโรงสุราสิ่งสังเกตของหลุมชุดคันคืออยู่กลางลานดินด้านหน้าอาคารเก่าของสำนักงานการประปา

8. หลุม S9 W29 P85

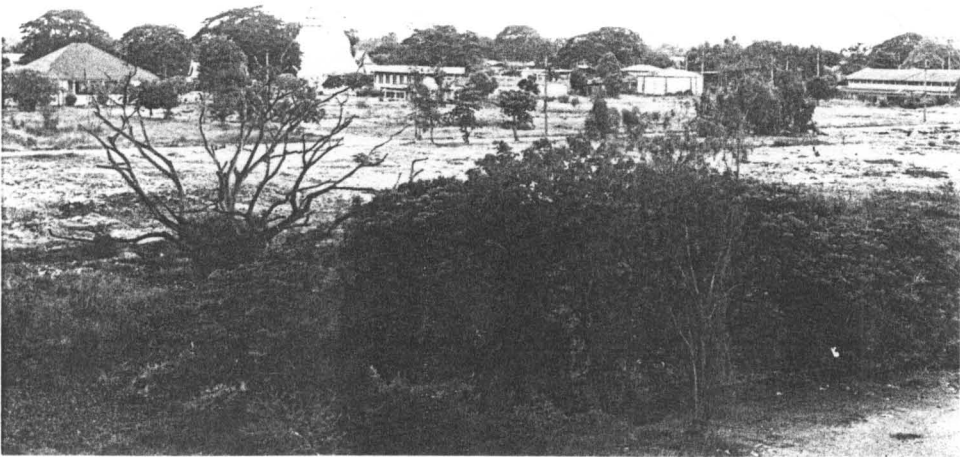
สภาพแวดล้อมของหลุมชุดคัน S9 W29 P85 ตั้งอยู่กลางชุมชนหมู่บ้านในบริเวณวัดสระมณฑลภายนอกเขตพื้นที่ของโรงสุราเดิม รอบๆบริเวณหลุมชุดคันเป็นบ้านเรือนของราษฎร พื้นที่หลุมมีสภาพเป็นเนินดินเตี้ยๆ ชุมชนวัดสระมณฑลนี้เกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งของโรงสุรา ชาวบ้านส่วนมากเคยทำงานเป็นพนักงานในโรงสุรามาก่อน

9. หลุม S1 W24 P77 และหลุม S1 W24 P77#A

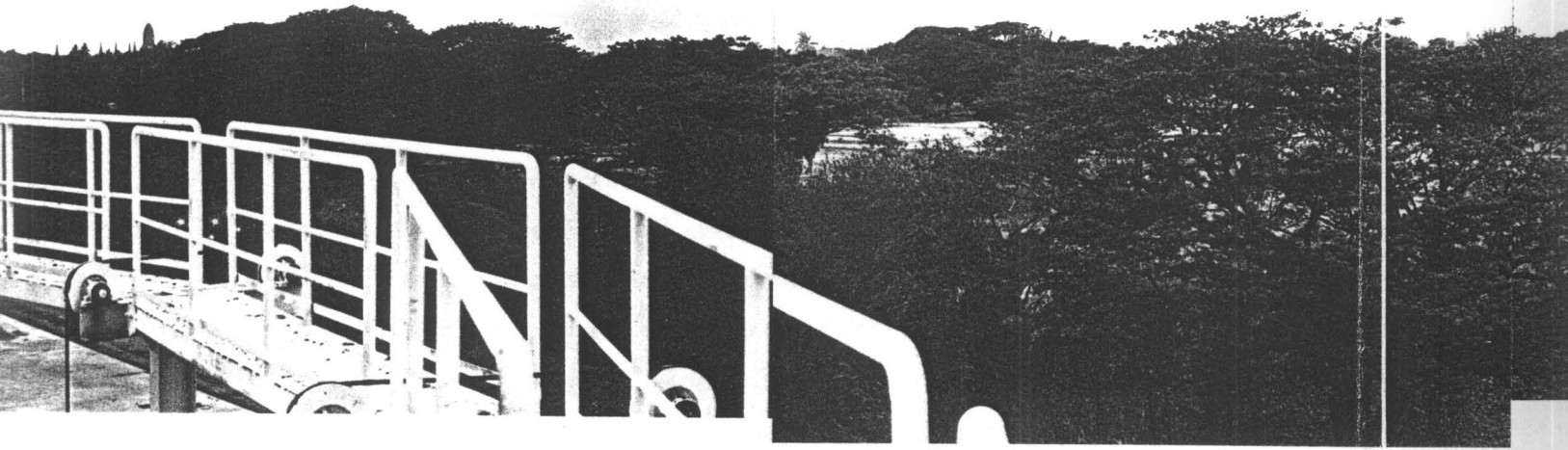
หลุม S1 W24 P77 ตั้งอยู่ในพื้นที่แถบตะวันออกของบริเวณโรงสุราเดิมห่างจากคลองชุดของโรงงานสุราประมาณ 10 เมตร คลองชุดนี้เป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าจากโรงงานสุราออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ทางฝั่งตรงข้ามคลองด้านทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของศาลาเอนกประสงค์ภายในสวนสาธารณะสมเด็จพระสุริโยทัย ซึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2531 บริเวณด้านทิศตะวันตกของหลุมเป็นลานโล่งมีซากอาคารคอนกรีตปรักหักพังกระจายอยู่ทั่วไป มองเห็นร่องรอยของคานถึงหมักเหล้าจำนวน 8 ถึงและพบคราบน้ำมันบนผิวดิน ซากอาคารที่กล่าวนี้เป็นที่เก็บ น้ำแข็งแห้ง (Dry Ice) และผลิตภัณฑ์ตา ส่วนถึงหมักที่หลงเหลืออยู่เป็นถึงหมักสุราของโรงกลั่นใหญ่ (ข้อมูลจากลุงสม มีใจสืบ / อายุ 67 ปี อดีตยามโรงสุรา) หลุมชุดคันตั้งอยู่ในแนวตรงกับพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย สิ่งสังเกตบริเวณหลุม คืออยู่ใกล้ต้นจามจุรีใหญ่ริมคลองทางพื้นที่แถบตะวันออกเฉียงเหนือของโรงสุราเดิม

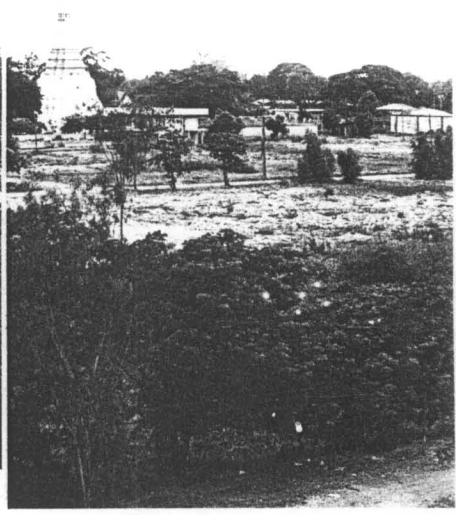
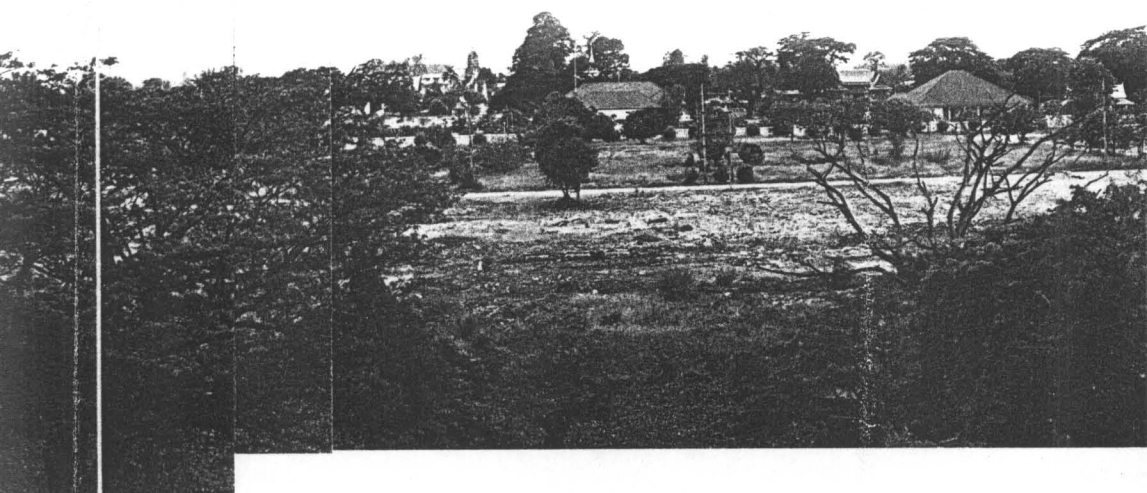
ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ปฏิบัติงาน
โครงการชุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยา
บริเวณวังหลัง ภายใต้อบริเวณโรงงานสุราเดิม

พื้นที่ปฏิบัติงานโครงการชุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง
ภายใต้อบริเวณโรงงานสุราเดิม ซึ่งอยู่ภายหลังก้านักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

พื้นที่ปฏิบัติงานโครงการชุดคัมศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยา

ชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลังภายในบริเวณโรงงานสุราเดิม

10. หลุม S2 W21 P42

หลุมขุดค้นตั้งอยู่ในบริเวณสวนสาธารณะสมเด็จพระสุริโยทัย ในแนวตรงกับพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย ภายในสวนสาธารณะเป็นที่ตั้งของพลับพลาสมเด็จพระสุริโยทัย และศาลาเอนกประสงค์ซึ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2531 แต่เดิมบริเวณนี้เคยเป็นป่าสะแก มีต้นกล้วย ต้นมะพร้าว ต้นสะแก และต้นไม้ล้มลุกต่างๆ ขึ้นอยู่ หลังจาก ผอ.กรมชลประทานต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้จึงได้ตัดไม้ออกแล้วเอาดินมาถม สิ่งสังเกตบริเวณหลุม คืออยู่ใกล้บ่อน้ำใหญ่กลางสวนสาธารณะสมเด็จพระสุริโยทัย

1.2 การวางผังหลุมเพื่อการปฏิบัติงานทางโบราณคดี

การทำแผนผังครอบคลุมพื้นที่ปฏิบัติงานที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้การเก็บบันทึกข้อมูลทางโบราณคดีเป็นไปอย่างถูกต้องมีหลักฐานอ้างอิง ได้ใช้ระบบเดียวกันกับผังบริเวณของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาซึ่งจัดทำขึ้นอย่างทันสมัย กล่าวคือเป็นผังที่ได้จัดทำเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่โบราณสถานทั้งหมดภายในนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ประมาณ 2*4 ตารางกิโลเมตร ทำให้การกำหนดผังหลุมขุดแต่ง และขุดค้นโบราณสถานทุกพื้นที่ ภายในเกาะเมืองแห่งนี้มีมาตรฐานการเก็บข้อมูลเป็นระบบเดียวกัน

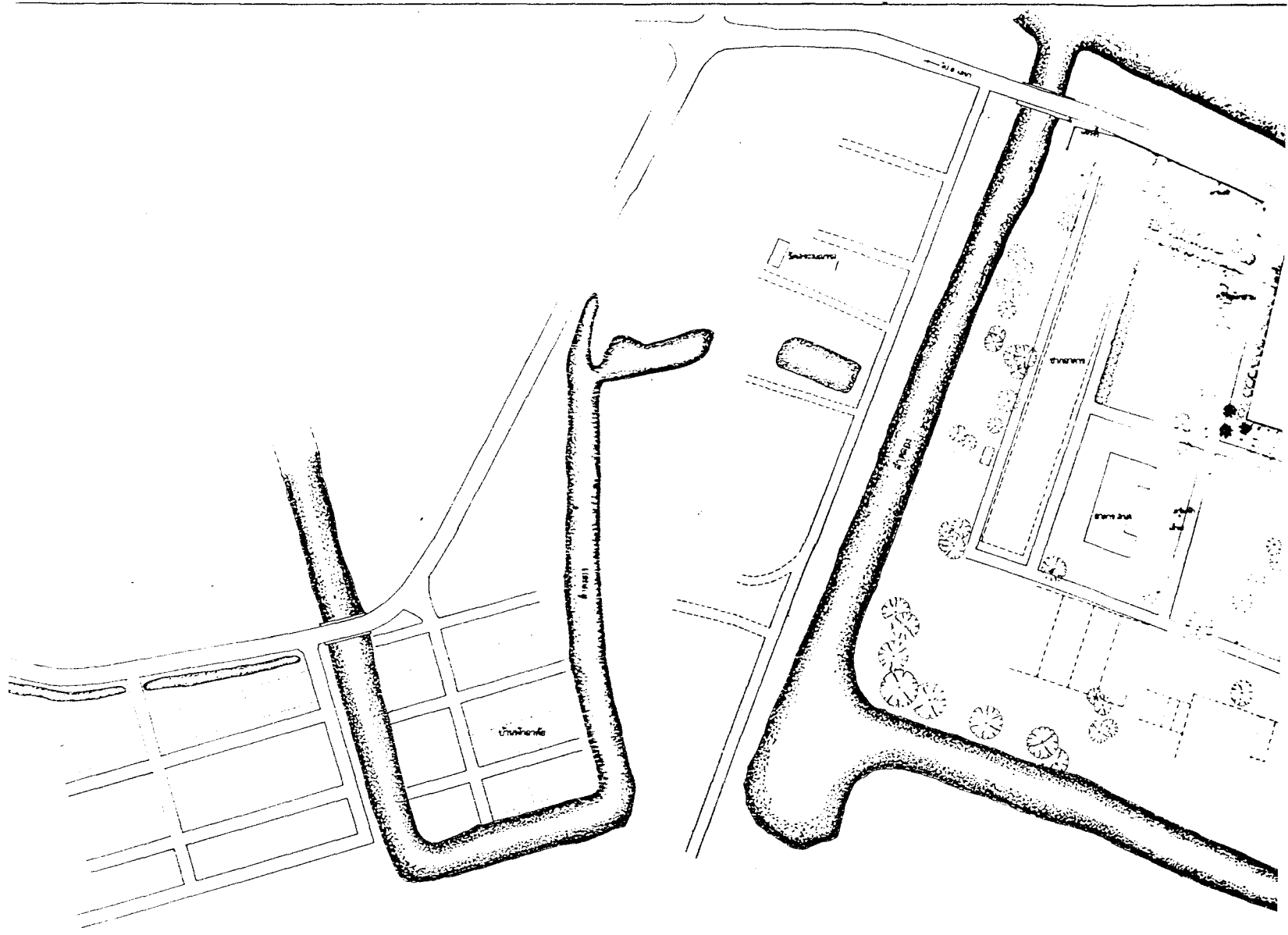
ผังบริเวณนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาแห่งนี้ ได้กำหนดจุดศูนย์กลางหรือจุดกำหนดตายตัว (Fix-Point) อยู่ที่จุดกึ่งกลางของวงเวียนสี่แยกตะแลงแกง ซึ่งตั้งอยู่ตรงหน้าศาลหลักเมืองพระนครศรีอยุธยา เมื่อลาก เส้นพิกัดจาก (ตะวันออก-ตะวันตก) ตัดกับแนวทิศเหนือ-ใต้ แล้ว พื้นที่ภายในเขตนครประวัติศาสตร์จะถูกแบ่งเป็น 4 แถบ (Zone) คือ **พื้นที่แถบตะวันออกเฉียงเหนือ , พื้นที่แถบตะวันออกเฉียงใต้ , พื้นที่แถบตะวันตกเฉียงใต้ และพื้นที่แถบตะวันตกเฉียงเหนือ**

หลุมขุดค้นและขุดแต่งโบราณสถานที่ยกมาในแผนที่ผังหลุมจะมีขนาด 50x50 เมตร ภายในหลุม ดังกล่าวจะประกอบด้วยหลุมขนาด 5x5 เมตรจำนวน 100 หลุม การเรียกชื่อจะเรียงลำดับกันตามตัวเลขนับจากซ้าย ไปขวา ตั้งแต่ 1-100 โดยบอกพื้นที่แต่ละแถบที่กล่าวไว้แล้วว่าอยู่ในพื้นที่แถบใดของเกาะเมือง จะขึ้นต้นด้วย พยัญชนะย่อชื่อทิศในภาษาอังกฤษ ตามด้วยตัวเลขลำดับของจุดตัดตามแนวแกนทิศ แล้วต่อท้ายด้วยเลขชื่อหลุมย่อย อาทิเช่น N1 E1 P1 คือหลุมแรกตามแนวแกนตัดทิศเหนือ (North) และทิศตะวันออก (East) มีขนาด 50x50 เมตร และ P1 คือ หลุม(Pit) ที่1 นับจากซ้ายมือด้านบนเมื่อแบ่งเป็นหลุมย่อยจำนวน 100 หลุม มีขนาด 5x5 เมตร

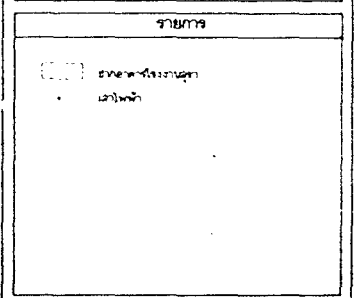
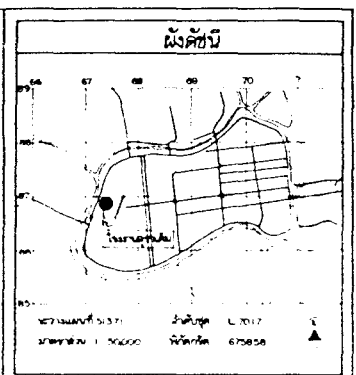
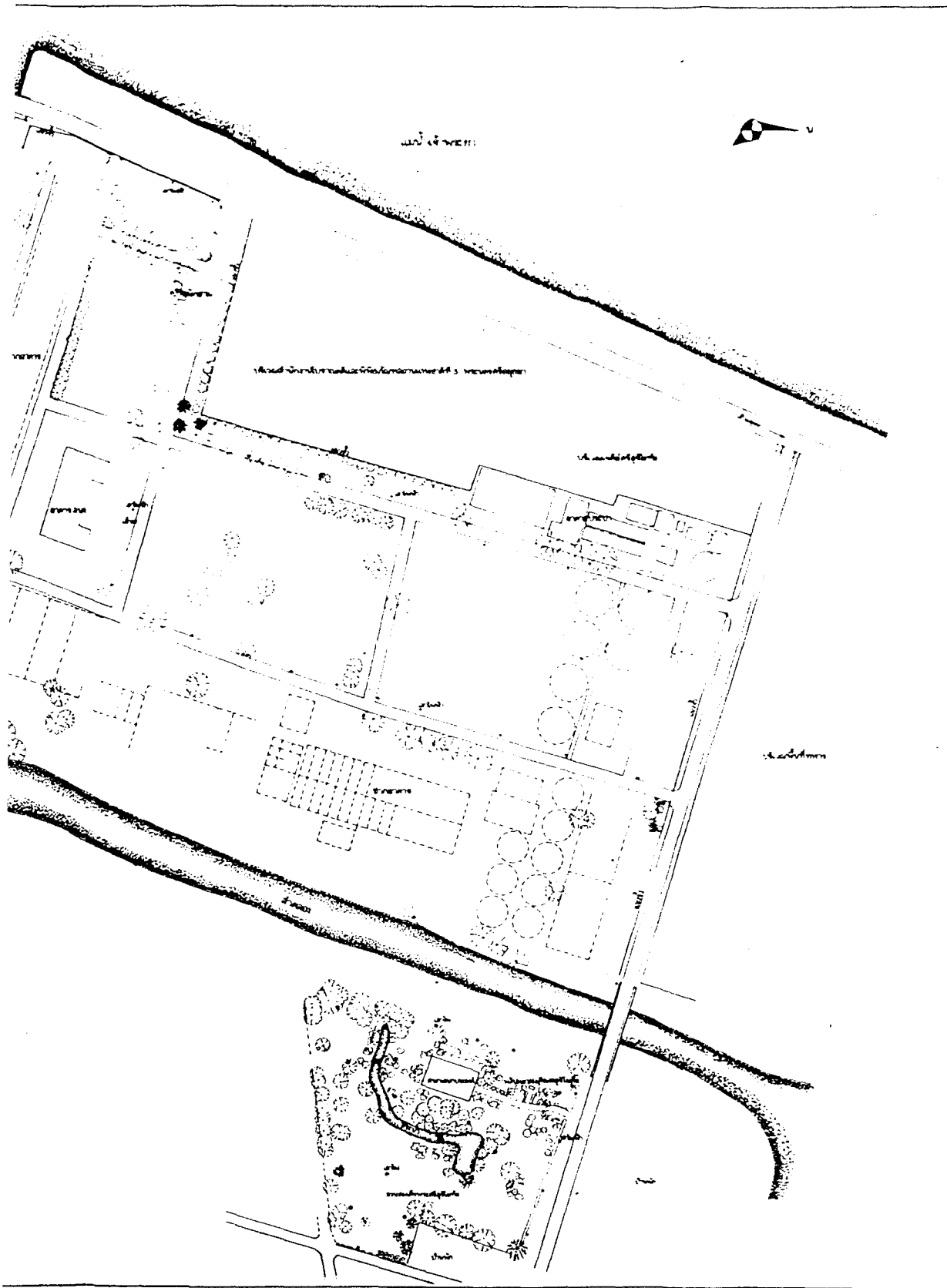
ในการปฏิบัติงานขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณบริเวณวังหลัง ได้จัดทำแผนผังบริเวณครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดในการปฏิบัติงานถึง 600*950 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 0.57 ตารางกิโลเมตร อย่างไรก็ตามทิศการขุดค้นในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวได้ทำการสุ่มตัวอย่างการขุดค้น จำนวน 10 หลุมโดยกระจายหลุมขุดค้นพื้นที่ 2*2 เมตร ออกไปตามบริเวณต่างๆ ในบริเวณที่คาดว่าจะค้นพบร่องรอยหลักฐานของชุมชนวังหลัง ประกอบด้วยชื่อหลุมดังต่อไปนี้ S2 W28 P98 , S3 W27 P19, S7 W26 P82 , S6 W27 P1 , S5 W30 P26 , S1 W26 P65 , S9 W29 P85 , S1 W24 P77 , S2 W21 P42 , S4 W27 P11

1.3 เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี

เมื่อได้พื้นที่หลุมขุดค้นขนาด 2*2 เมตรแล้ว การปฏิบัติงานขุดค้นจึงเริ่มจากกำหนด จุด Fix-Point โดยได้กำหนดเป็นอิสระแยกจากกันของแต่ละหลุมขุดค้น ทั้งนี้ได้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยกำหนดให้จุด Fix-Point อยู่เหนือ

SARANGGANG

จำนวนภายใน

พื้นที่รวมทั้งหมด ๖๖๖๖.๖๖ ตร.ม.

อาคาร	โรงจอดรถ	
อาคารจอดรถ	อาคารจอดรถ	
อาคารจอดรถ	อาคารจอดรถ	
อาคาร	อาคาร	
อาคาร	อาคาร	
อาคาร	อาคาร	

อาคาร / โรงจอดรถภายใน

อาคาร		
อาคาร		
อาคาร		
อาคาร		
อาคาร		
อาคาร		

จำนวน / ตาราง

จำนวน		
จำนวน		
จำนวน		
จำนวน		
จำนวน		

พื้นที่	แบบมาตรฐาน	จำนวนภายใน	พื้นที่
---------	------------	------------	---------

ผังแปลน : ผังแปลน

ชื่อ : โรงจอดรถในอาคาร และอาคารพาณิชย์

ขนาด : ๕.๓๗ ไร่

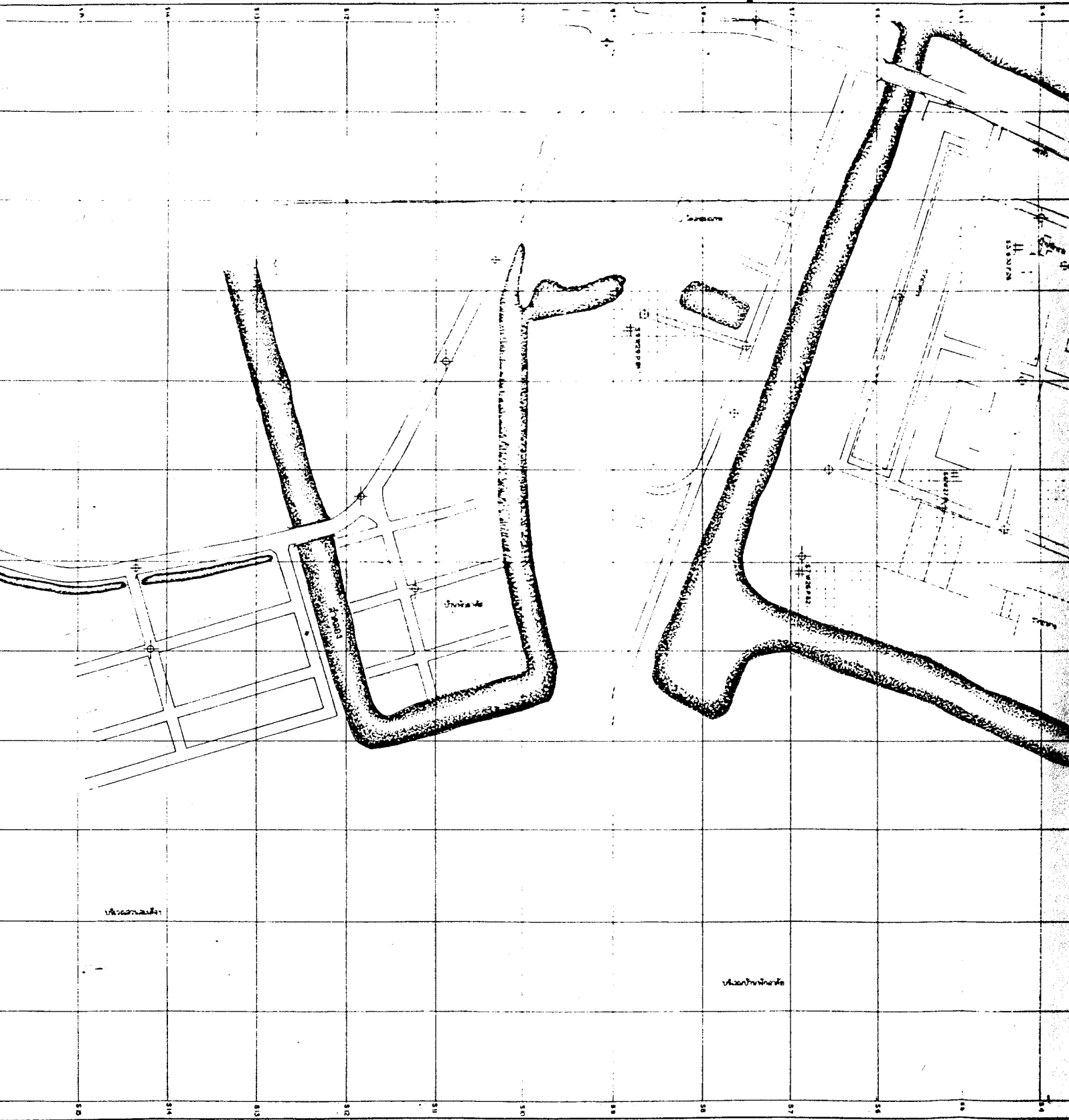
สถาปนิก : บริษัทสถาปัตย์

โครงการ : โครงการ

ที่ตั้ง : กรุงเทพมหานคร

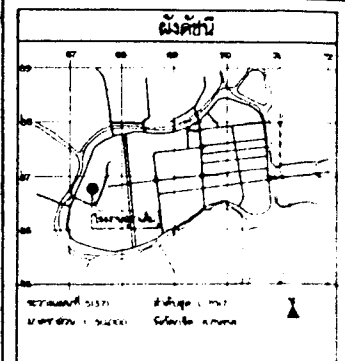
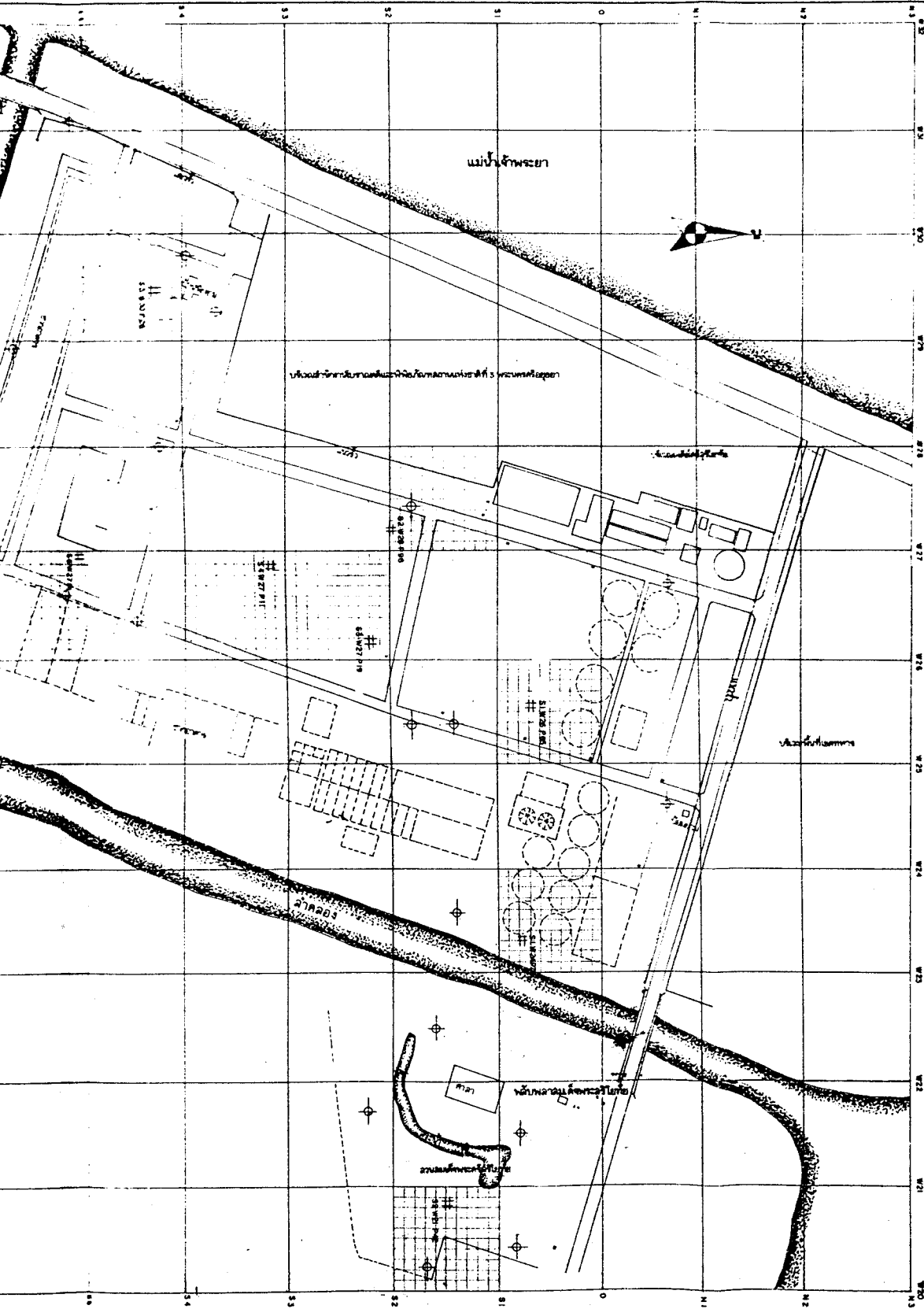
วันที่ : ๒๕๖๓

กรมศิลปากร

100m scale

100m scale

รายละเอียด

หนองน้ำ 2-2.5
 ⊕ หนองน้ำ

โครงการ

วิทยาลัยการอาชีพ...
 100/251 หมู่ 10 ตำบล... อำเภอ...

โครงการ

พื้นที่รวม	ประมาณ 250 ไร่
พื้นที่อาคาร	ประมาณ 100 ไร่
พื้นที่สนามกีฬา	
สนามกีฬา	
สนาม	
พื้นที่ว่าง	
พื้นที่รวม	

อาคาร / สิ่งปลูกสร้าง

อาคารเรียน		
อาคารอำนวยการ		
อาคารกีฬา		
อาคาร		
สนาม		
สิ่งปลูกสร้าง		

พื้นที่ / ไร่

พื้นที่อาคาร	
พื้นที่สนามกีฬา	
พื้นที่ว่าง	
พื้นที่รวม	

วันที่	เลขที่เอกสาร	จำนวนแผ่น	แผ่นที่
--------	--------------	-----------	---------

ผังเมือง : วิทยาลัยการอาชีพ...
 100/251 หมู่ 10 ตำบล... อำเภอ...

พื้นที่รวม	ประมาณ 250 ไร่
พื้นที่อาคาร	ประมาณ 100 ไร่
พื้นที่สนามกีฬา	
สนามกีฬา	
สนาม	
พื้นที่ว่าง	
พื้นที่รวม	

กรมศิลปากร

ผิวดินของแต่ละหลุม 30 เซนติเมตร และให้ถือเป็น เส้นระดับน้ำสมมติ (Datum Line) เพื่อตรวจสอบระดับความลึกของการปฏิบัติงานในแนวตั้งด้วย

ในการขุดค้นแต่ละระดับชั้นดินจะมีการขุดลงตามแนวตั้งครั้งละ 10-20 ซม. แล้วแต่ลักษณะของชั้นดินชั้นต่างๆ ที่จะปรากฏโบราณวัตถุและร่องรอยทางโบราณคดีมากน้อยต่างกัน เช่น ภายหลังจากที่การปฏิบัติงานขุดค้น 5 หลุมแรกผ่านไปจึงสามารถสรุปโดยศึกษารวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในชั้นดินแต่ละหลุมได้ว่า ก่อนจะพบชั้นดินอยู่อาศัยเดิม (ชั้นดินวัฒนธรรมของคนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และ สมัยอยุธยา) จะพบชั้นดินถมและชั้นดินรบกวนลึกประมาณ 70 เซนติเมตรเป็นอย่างน้อย นอกจากการปฏิบัติงานในแนวตั้งแล้วยังมีการปฏิบัติงานในแนวนอนเมื่อพบหลักฐานที่ต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อตามร่องรอยทางโบราณคดีที่พบ เช่น การตามร่องรอยของสถาปัตยกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ที่พบในหลุม S6 W27 P1 และการตามร่องรอยของสิ่งก่อสร้างซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นแนวทางเดินที่พบในหลุม S2 W28 P98

การใช้เครื่องมือสำหรับปฏิบัติงาน มีทั้งเครื่องมือหนัก เช่น จอบ เสียม อีเตอร์ ซึ่งใช้ในการเปิดหน้าดินในแต่ละชั้นอย่างระมัดระวัง จากนั้นจึงทำการขุดดินด้วยเครื่องมือเบา ด้วยการใช้เกรียงขนาดต่างๆ เพื่อค้นหาโบราณวัตถุก่อนที่จะนำดินใส่บุงที่ขึ้นจากหลุมและตรวจหาโบราณวัตถุในดินอีกครั้งบนปากหลุมก่อนที่จะนำดินไปทิ้ง นอกจากนี้เมื่อปฏิบัติงานถึงระดับพื้นผิวดินในแต่ละชั้นยังได้ทำการตรวจหาร่องรอยทางโบราณคดีต่างๆ โดยใช้แปรงขัดฝุ่นผงที่ผิวหน้าดิน (Surface) ออกเพื่อดูผิวเนื้อดินโดยละเอียดก่อนบันทึกหลักฐานที่พบแต่ละระดับอีกด้วย

เมื่อได้ทำการขุดค้นเสร็จจึงสิ้นลงจนถึงระดับที่ไม่พบหลักฐานและร่องรอยทางโบราณคดีใดๆ ของมนุษย์ (Sterile) แล้ว จะมีการทำผังชั้นดินซึ่งเป็นภาพตัดขวาง (Profile) ของชั้นดินธรรมชาติ แล้วซึ่งเชือกตามแนวเส้นแบ่งชั้นดินให้เห็นความแตกต่างของการแบ่งชั้นดินแต่ละชั้นอย่างชัดเจน จากนั้นจึงซึ่งเชือกทั้งสี่ด้านที่ผนังหลุมให้ตัดกันตามแนวนอนและแนวตั้ง โดยขนาดของจุดตัดแต่ละจุดห่างกันเป็นรูปตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 50*50 ซม. แล้วทำการบันทึกหลักฐานที่พบลงในกระดาษกราฟ เพื่อเขียนแสดงผังชั้นดินทางโบราณคดีต่อไป

1.4 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลทางโบราณคดีดำเนินการไปพร้อมกับการตั้งสมมติฐานในการตามหาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากโบราณวัตถุที่พบในพื้นที่ปฏิบัติงาน แสดงถึงกิจกรรมที่ผ่านมาในบริเวณนั้น การเก็บโบราณวัตถุขึ้นมาจากรูขุดค้นจึงเป็นไปอย่างมีระบบ โบราณวัตถุต่างๆ ที่ถูกรุดพบ จะถูกนำมาบรรจุในถุงพลาสติกใส แล้วบันทึกรหัสแหล่งโบราณคดี ปีงบประมาณ ชื่อหลุมเพื่อบอกถึงตำแหน่งที่พบโบราณวัตถุ ระดับ (Cm.Dt.) ที่พบ ชื่อโบราณวัตถุ และวัน เดือน ปี ที่ถูกพบ และชื่อนักโบราณคดีผู้ปฏิบัติงาน ควบคู่กับการบันทึกโบราณวัตถุที่ถูกรุดพบอีกชุดหนึ่งในแฟ้มเอกสาร (Bag List) เพื่อใช้ในการควบคุมและตรวจสอบ ความถูกต้องต่างๆ ได้ตลอดเวลา

ตัวอย่างการบันทึกหลักฐานโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น

(หมายเลขถุง) #005

จังหวัด 41

S1 W24 P77

120-130 Cm.Dt.

Porcelain

อภากาศ / 27 ก.ค. 41

ตัวอย่างการบันทึกหลักฐานโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ (Small Find) ที่พบจากการขุดค้น

(หมายเลขขุด) #005

(หมายเลข Small Find) SF.01

วังหลัง' 41

S1 W24 P77

120-130 Cm.Dt.

Porcelain

อาณาจักร

27 ก.ค. 41

นอกจากบันทึกการเก็บโบราณวัตถุแล้ว ยังมีการบันทึกการถ่ายภาพปฏิบัติงาน(Photo List) และการบันทึกโบราณวัตถุชิ้นสำคัญที่พบ (Small Find List) โบราณวัตถุชิ้นสำคัญทุกชิ้นที่พบจะถูกถ่ายภาพไว้ พร้อมกับแสดงทะเบียนโบราณวัตถุ ตามตัวอย่างดังนี้

ทะเบียนโบราณวัตถุ

แหล่ง _____
 สถานที่ _____
 หลุม _____ ระดับ _____
 ชั้นวัตถุ _____ หมายเลข _____
 วันที่ _____ ผู้บันทึก _____

การปฏิบัติงานขุดค้นนอกจากจะทำอย่างระมัดระวังแล้ว การเก็บรวบรวมหลักฐานอย่างละเอียดก็เป็นสิ่งจำเป็น มีการบันทึกการปฏิบัติงานประจำวัน (Diary Record) ทุกครั้งที่มีการสั่งงานเพื่อเตือนความจำในการทำงานที่ผ่านมา หลักฐานที่พบจากการขุดค้นจะถูกบันทึกอย่างละเอียดลงในแบบบันทึก นอกจากนี้ยังได้บันทึกความเปลี่ยนแปลงของหลักฐานและร่องรอยต่างๆ ที่พบในหลุมขุดค้นแต่ละระดับชั้นดินโดยใช้แบบบันทึกการปฏิบัติงานขุดค้นแต่ละระดับแล้ว ถ่ายภาพประกอบ ร่วมกับแบบบันทึกหลักฐานประกอบ Feature อีกด้วย ดังตัวอย่างแบบบันทึกต่างๆ ต่อไปนี้

แบบบันทึกการปฏิบัติงาน

ชื่องาน โครงการจุดตั้งที่ถ้ำชาวนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

แหล่งโบราณคดี โรงสุราเดิม ต.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อกลุ่มชุดเก็บ S5 W30 P26

วัน เดือน ปี	รายการปฏิบัติงาน	ผลการปฏิบัติงาน	หมายเหตุ

แผ่นบันทึกระดับชั้นดินเพื่อถ่ายภาพ

อยุธยา

วังหลัง ' 41

หลุม S W P

ระดับ

วันที่

แบบบันทึกหลักฐานโบราณคดีบนชั้นดินในหลุมขุดค้น

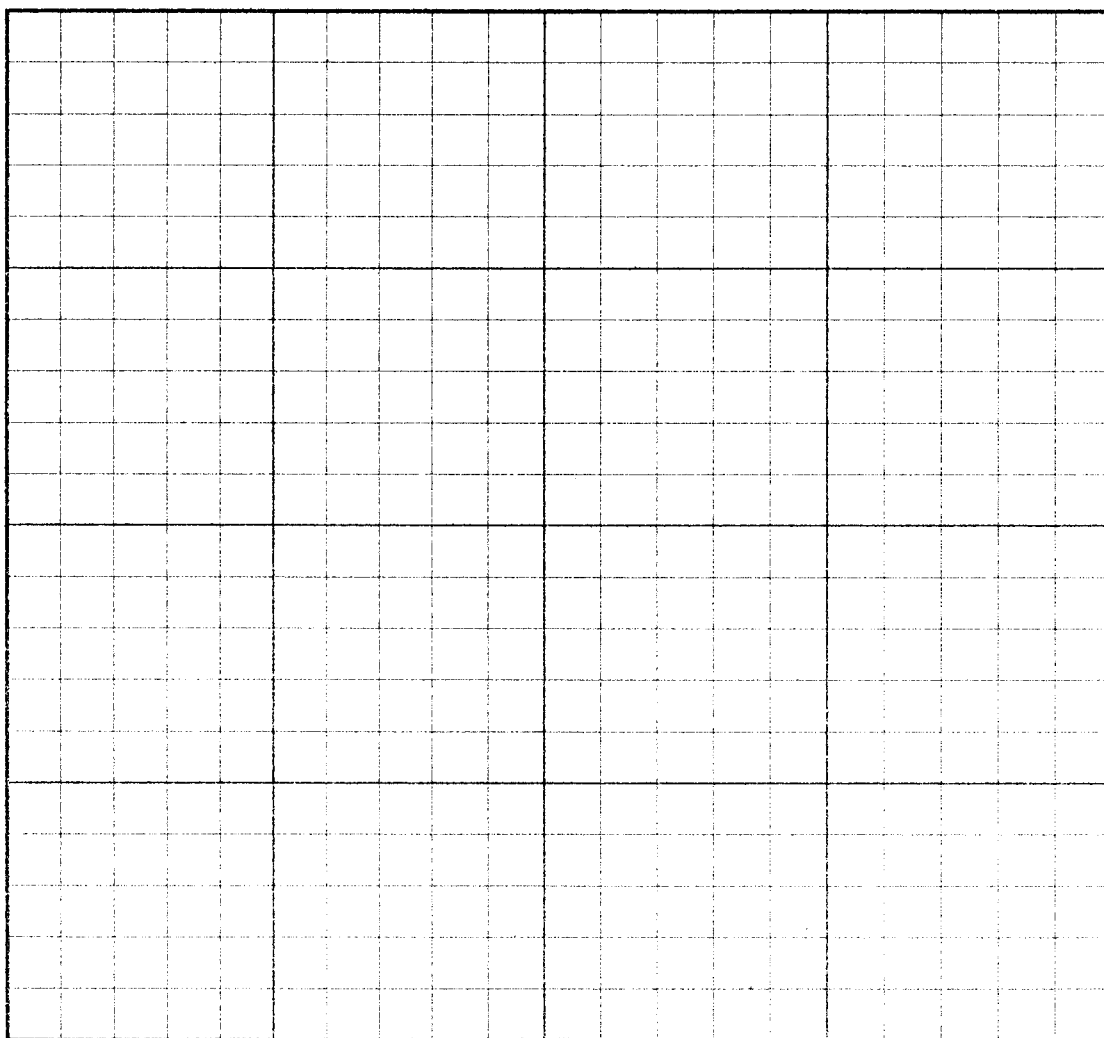
โครงการ.....

ชื่อหลุมขุดค้น..... ผู้บันทึก.....

ระดับ..... CM.DT. วันที่.....

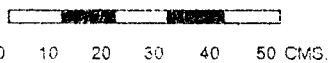
NWQ

NEQ

SWQ

SEQ

แบบบันทึกโบราณวัตถุขึ้นสำคัญ (Small Find)

โครงการ.....

แหล่งโบราณคดี.....

ชื่อหลุมขุดค้น..... ผู้บันทึก.....

ลำดับที่	ชื่อโบราณวัตถุ	ระดับ	รายละเอียด	วันที่	หมายเหตุ / ภาพลายเส้น

ตารางวิเคราะห์เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthen ware)

โครงการ.....

หลุม..... แผ่นที่.....

ระดับ Cm.D:	ส่วนของภาชนะ						การขึ้นรูป		รูปทรง	สี	เทคนิคการตกแต่ง / ลวดลาย	จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	แหล่งผลิต		
	ปาก		โหล		ลำตัว		ก้น	ฝา							มือ	แป้น หมุน
	โค้งเข้า	โค้งออก	เรียบ	ลาย	เรียบ	ลาย										

ตารางวิเคราะห์เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stone ware)

โครงการ.....

หลุม.....

แผ่นที่.....

ระดับ Cm.D.	ส่วนของภาชนะ						การขึ้นรูป		รูปทรง	สี	เทคนิคการตกแต่ง / ลวดลาย	จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	แหล่งผลิต
	ปาก		ไหล่		ก้น	ฝา	มือ	แป้น						
	โค้งเข้า	โค้งออก	เรียบ	ลาย										

ตารางวิเคราะห์องค์ประกอบดินเผาประเภทเนื้อดินปิ้งแสง (Porcelain)

โครงการ.....

กลุ่ม..... หน้า.....

ระดับ	ส่วนของภาชนะ					รูปทรง	เทคนิคการหลอมตั้ง						ชื่อลวดลาย	แหล่งผลิต	จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)	อายุสมัย	หมายเลข ข้อสังเกต			
							น้ำเคลือบ			สี									เขียนสี		
							ใส	ขาว	น้ำใส	สี	บน	ใต้							ใน	นอก	เคลือบ
Gr.Dt.	hr.	hr.	hr.	hr.	hr.																

บทที่ 2 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดิน

2.1 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดินธรรมชาติ

จากการขุดค้นหาหลักฐานชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลังจำนวนทั้งสิ้น 10 หลุม (และหลุมขยายอีก 3 หลุม) ได้พบร่องรอยการอยู่อาศัยของชุมชนโบราณโดยพบร่องรอยการทำกิจกรรมต่างๆในพื้นที่บริเวณนี้ ซึ่งสามารถศึกษาเปรียบเทียบการแบ่งชั้นดินธรรมชาติในแต่ละหลุมขุดค้นได้ดังนี้

1. หลุม S2 W28 P98
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-280 Cm.Dt. แบ่งเป็น 9 ชั้นดิน
2. หลุม S3 W27 P19
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-280 Cm.Dt. แบ่งเป็น 7 ชั้นดิน
3. หลุม S7 W26 P82
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-280 Cm.Dt. แบ่งเป็น 6 ชั้นดิน
4. หลุม S6 W27 P1
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-290 Cm.Dt. แบ่งเป็น 7 ชั้นดิน
5. หลุม S5 W30 P26
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-450 Cm.Dt. แบ่งเป็น 12 ชั้นดิน
6. หลุม S1 W26 P65
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-350 Cm.Dt. แบ่งเป็น 7 ชั้นดิน
7. หลุม S9 W29 P85
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-250 Cm.Dt. แบ่งเป็น 5 ชั้นดิน
8. หลุม S1 W24 P77
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-280 Cm.Dt. แบ่งเป็น 6 ชั้นดิน
9. หลุม S2 W21 P42
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-170 Cm.Dt. แบ่งเป็น 1 ชั้นดิน
10. หลุม S4 W27 P11
ขุดค้นตั้งแต่ระดับ 30-280 Cm.Dt. แบ่งเป็น 9 ชั้นดิน

(ดูตารางเปรียบเทียบการแบ่งชั้นดินธรรมชาติประกอบ)

ตารางเปรียบเทียบชั้นดินธรรมชาติ

Layer	S2 W28 P98 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S3 W27 P19 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S5 W30 P26 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S1 W26 P85 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S7 W26 P82 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S4 W27 P11 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S2 W21 P42 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S1 W24 P77 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S6 W27 P1 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)		S9 W29 P85 ความหนาเฉลี่ย(ซม.)	
	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)	ระดับ(Cm.Dt.)
ชั้นดินที่ 1	30 - 60	30	30 - 70	40	30 - 50	20	30 - 50	20	30 - 45	15	30 - 55	25	30 - 170	140	30 - 70	40	30 - 90	60	30 - 40	10
ชั้นดินที่ 2	60 - 75	15	70 - 100	30	50 - 65	15	50 - 90	40	45 - 65	20	55 - 75	20	Distrib Level	70 - 90	20	90 - 120	30	40 - 70	30	
ชั้นดินที่ 3	75 - 100	25	100 - 120	20	65 - 95	30	90 - 120	30	65 - 165	100	75 - 125	50		90 - 170	80	120 - 145	25	70 - 170	100	
ชั้นดินที่ 4	100 - 110	10	120 - 150	30	95 - 110	15	120 - 165	45	165 - 205	40	125 - 155	30	170 - 240	70	145 - 185	40	170 - 250	80		
ชั้นดินที่ 5	110 - 120	10	150 - 200	50	110 - 125	15	165 - 245	80	205 - 275	70	155 - 185	30	240 - 285	45	185 - 285	100	Sterile	Sterile		
ชั้นดินที่ 6	120 - 160	40	200 - 270	70	125 - 145	20	245 - 345	100	Sterile	185 - 225	40	Sterile	Sterile							
ชั้นดินที่ 7	160 - 230	70	Sterile	145	165	20	Sterile	225 - 275		50										
ชั้นดินที่ 8	230 - 270	40		165	205	40		Sterile												
ชั้นดินที่ 9	Sterile	205	225	20																
ชั้นดินที่ 10		225	285	60																
ชั้นดินที่ 11	285	435	150																	
ชั้นดินที่ 12	Sterile	Sterile																		

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบชั้นดินทางโบราณคดี

ผลการศึกษาชั้นดินทางโบราณคดี สามารถจัดแบ่งชั้นดินได้เป็น 4 ชั้นตามลำดับ คือ

1. ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลาง
2. ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย
3. ชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์
4. ชั้นดินสมัยเริ่มสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาชั้นดินทางโบราณคดี ในแต่ละหลุมขุดค้น

1. หลุม S2 W23 P98

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
- สมัยอยุธยาตอนต้น ถึง อยุธยาตอนกลาง	210-260	50	- พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-21 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสู่โรทัย-ศรีวิไล ชนาลัย ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-22 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ซึ่งมี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-23 - พบร่องรอยหลุมเสาจำนวน 7 หลุม สันนิษฐานว่า เป็นหลุมเสาสิ่งก่อสร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง- ปลายที่ขุดผ่านชั้นดินสมัยอยุธยาตอนต้นถึงกลาง ลงมา
- สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึง อยุธยาตอนปลาย	130-210	80	- พบเครื่องเคลือบลายความลายเขียนสีและเครื่อง ถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งมีอายุในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธ ศตวรรษที่ 23-24 - พบเศษกระเบื้องมุงหลังคาหนาแน่นซึ่งน่าจะ สัมพันธ์กับหลุมเสาที่พบในชั้นดินสมัยอยุธยา ตอน ต้นถึงตอนกลาง จากการประมวลหลักฐานต่างๆรวม กันสันนิษฐานว่าเคยมีสิ่งก่อสร้างประเภทโรงครัว ปลูกสร้างอยู่ในสมัยอยุธยาตอนกลาง-ตอนปลาย
- สมัยรัตนโกสินทร์	110-130	20	- พบแนวอิฐวางขนานกัน 2 ด้าน อดัดดินตรงกลาง เพื่อทำเป็นทางเดิน แต่ได้ถูกไถเกลี่ย หักออกไป

สมัยเริ่มสร้างโรงงานสุรา ถึงปัจจุบัน	30-110	80	<p>ส่วนหนึ่งเมื่อโรงงานสุราเข้ามาใช้พื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบฝาจากขวดแก้วซึ่งเป็นของใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ - พบสตาจอร์ในรัชกาลปัจจุบัน - เป็นชั้นดินถมซึ่งนำดินจากบริเวณอื่นมาถม และทำการไถเกลี่ย ปรับพื้นที่ พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน
---	--------	----	--

2. หลุม S3 W27 P19

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
สมัยอยุธยาตอนกลาง จนถึงอยุธยาตอนปลาย	140-240	100	<ul style="list-style-type: none"> - ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย ถึงราชวงศ์ชิงตอนต้น พุทธศตวรรษ ที่ 22-23 - ชั้นส่วนเครื่องถ้วยเคลือบน้ำตาล เครื่องลายคราม และลายเขียนสี สมัยราชวงศ์ชิง พศด.ที่ 23-24 - ร่องรอยการพังทลายของสถาปัตยกรรม พบเศษอิฐหักกระจายตัวหนาแน่น ร่วมกับเศษกระเบื้องมุงหลังคาชนิดก้ามกัลลวยและเกล็ดเต่า
สมัยรัตนโกสินทร์จนถึง ก่อนการสร้างโรงงานสุรา	110-140	30	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นชั้นดินที่อยู่อาศัยสมัยหลังอยุธยาลงมาพบเศษภาชนะดินเผาพื้นเมืองหนาแน่น (Earthenware) - พบร่องรอยการปรับพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในช่วงเวลานี้ โดยชั้นของเศษอิฐหนา ประมาณ 10 ซม. วางตัวไม่เป็นระเบียบทั่วทั้งหลุม เศษอิฐเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย
สมัยเริ่มสร้างโรงงาน สุรา จนถึงปัจจุบัน	30-110	80	<ul style="list-style-type: none"> - พบชั้นดินที่เกิดจากการปรับพื้นที่เพื่อก่อสร้างโรงงานสุรา โดยพบกิจกรรมการถมดินปรับพื้นที่ เพื่อก่อสร้างโรงงานสุราโดยถมดินอย่างน้อย 3 ครั้ง เป็นดินที่นำมาจากแหล่งอื่น จึงพบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน เช่นเศษกระฉกใส่ เหล็กก่อสร้าง ติเมนต์ ฯลฯ

3. หลุม S4 W27 P11

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
- สมัยอยุธยาตอนกลาง จนถึงอยุธยาตอนปลาย	180-250	70	- ชิ้นส่วนขามลายูคราม สมัยรัชกาลพระเจ้าอู่ทอง ราชวงศ์หนิง มีอายุราว พ.ศ. 2116-2162 - พบเครื่องลายครามแบบ Kraak ware สมัย ราชวงศ์หนิง (พศต.21-22) - เศษเครื่องลายคราม และลายเขียนสีสมัยราชวงศ์ ชิง(พศต.22-24) - เศษกระเบื้องมุงหลังคาชนิดกาบกล้วย และเกล็ด เต่า รวมทั้งพบเศษอิฐหักหนาแน่น อาจเป็นส่วน หนึ่งของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย
- สมัยรัตนโกสินทร์	150-180	30	- ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยลายครามผลิตในรัชกาลพระเจ้า ตากวงศ์ ราชวงศ์ชิงมีอายุราว พ.ศ. 2364-2394 - พบร่องรอยการปรับพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในสมัย รัตนโกสินทร์ โดยพบชั้นของเศษอิฐหนาแน่น ที่มี ลักษณะ การเกลี่ยให้ราบเรียบเสมอกัน ซึ่งอาจเป็น ส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมอยุธยาตอนปลาย
- สมัยเริ่มสร้างโรงงาน สุราถึงปัจจุบัน	30-150	120	- พบกิจกรรมการถมดินปรับพื้นที่ เพื่อก่อสร้างโรง งานสุราโดยถมดินอย่างน้อย 3 ครั้ง เป็นดินที่นำมาก จากแหล่งอื่น จึงพบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของใน สมัยปัจจุบัน

4. หลุม S9 W29 P85

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
- สมัยอยุธยาตอนต้นถึง อยุธยาตอนกลาง	160-230	70	- ชิ้นส่วนเครื่องลายครามของเวียดนาม (อันหนาน) อายุราวพุทธศตวรรษ ที่ 19-20 - เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน มีอายุ ราวพุทธศตวรรษ ที่ 19-21 - เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสู่โขทัย และ

<ul style="list-style-type: none"> - สมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย - สมัยสร้างโรงงานสุรา รว พ.ศ. 2500-ปัจจุบัน 	<p>80-160</p> <p>30-80</p>	<p>80</p> <p>50</p>	<p>ศรีสัชชาลัย มีอายุราวพุทธศตวรรษ ที่ 19-22</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขึ้นส่วนเครื่องลายครามจีนสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายถึงราชวงศ์ชิงพุทธศตวรรษที่ 22-24 - ขึ้นส่วนชามเคลือบเขียวจากแหล่งเตาล้านนา (เตาบ้านบ่อสวก จ.น่าน อายุราวพุทธศตวรรษ ที่ 22) - พบร่องรอยการทำกิจกรรมของมนุษย์ซึ่งเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยในพื้นที่ เมื่อคราวก่อสร้างโรงงานสุรา รว พ.ศ.2500 โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในโรงงานสุราเป็นหลัก - พบโบราณวัตถุ ร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน
--	----------------------------	---------------------	---

5. หลุม S7 W26 P82

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
<ul style="list-style-type: none"> - สมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย 	<p>200-260</p>	<p>60</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ขึ้นส่วน เครื่องลายคราม และลายเขียนสี รวมทั้งชามเบญจรงค์ของจีนสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายถึงราชวงศ์ชิงซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 22-24 - ขึ้นส่วนเครื่องเคลือบสีน้ำตาลของจีน พศต. 22-23
<ul style="list-style-type: none"> - สมัยรัตนโกสินทร์ 	<p>150-200</p>	<p>50</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะชั้นดินเกิดจากการทับถมของตะกอนน้ำพัดพาสันนิษฐานว่าหลังจากปลายสมัยอยุธยา พื้นที่บริเวณนี้ได้ถูกทิ้งร้างไม่มีการอยู่อาศัย ภายหลังจากการเกิดน้ำท่วมขังในช่วงเวลาหนึ่ง จึงได้พัดพาเอาตะกอน มาทับถมกันจนเป็นชั้นดินหนา แทบจะไม่พบโบราณวัตถุใดๆเลย
<ul style="list-style-type: none"> - สมัยการเริ่มก่อสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน 	<p>30-150</p>	<p>120</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จากการสอบถามพนักงานโรงงานสุราทราบว่า ในสมัยเริ่มก่อสร้างโรงงานสุรา (ราวก่อนพ.ศ. 2500 เล็กน้อย) ได้มีการปรับพื้นที่เพื่อหนีปัญหาน้ำท่วม จึงได้ขุดคลองขึ้น โดยนำดินจากคลองขึ้นมาถมและ

			<p>ใช้คลองนั้นเพื่อประโยชน์ในการลำเลียงสุราออกสู่แม่น้ำ เจ้าพระยา เมื่อพิจารณาจากลักษณะดินในชั้นดังกล่าวนี้พบว่าเป็นดินเหนียว มีจุดปะสีเหลืองแทรกทั่วไป แตกต่างจากชั้นดินในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างชัดเจน ภายหลังจากนั้นได้มีการปรับพื้นที่ในบริเวณนี้อีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งล่าสุดเพื่อทำการก่อสร้างอาคารของโรงสุรา โดยการขุดลอกคลองที่ขุดเอาไว้แต่เดิมพร้อมกับการนำดินจากบริเวณอื่นมาถมปรับพื้นที่ และทำการบดอัดให้แน่น ดินจึงมีลักษณะแข็งจับตัวแน่น พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน</p>
--	--	--	---

6. หลุม S1 W24 P77

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
- สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึงอยุธยาตอนปลาย	170-280	110	<ul style="list-style-type: none"> - ชั้นส่วนเครื่องลายคราม ลายเขียนสี และภาชนะเคลือบสีต่างๆ สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง อายุราวพุทธศตวรรษ ที่ 21-24 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาภายในประเทศ เช่นแหล่งเตาบ้านบางปูน อายุราว พ.ศ. 19-21 แหล่งเตาสุโขทัย -ศรีสัชนาลัย อายุราว พ.ศ. 19-22 และ แหล่งเตาแม่น้ำน้อย อายุราว พ.ศ. 20-23 - หลักฐานที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งคือพบร่องรอยสิ่งก่อสร้างซึ่งอาจเป็นรากฐานอาคาร แต่ได้ถูกรบกวนจากกิจกรรมการสร้างโรงงานสุราในสมัยหลังไปจนหมด
- สมัยเริ่มสร้างโรงงานสุรา ถึงปัจจุบัน	30-170	140	<ul style="list-style-type: none"> - พบการถมดินปรับพื้นที่และร่องรอยกิจกรรมการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างในบริเวณโรงสุรา เช่น อาคาร บ่อหมักเหล้า กิจกรรมเหล่านี้ได้ทำลายชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์หายไปหมดสิ้น รวมทั้งได้รบกวนชั้นดินสมัยอยุธยาในบางส่วน - พบร่องรอยการถมดินเป็นชั้นหนา ดินที่ถมเป็นดินที่

			<p>ขุดลอกขึ้นมาจากคลองในบริเวณทิศตะวันออกของพื้นที่ คลองดังกล่าวนี้เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าจากโรงงานสุราออกสู่น้ำเจ้าพระยา จึงต้องมีการขุดลอกให้ใช้งานได้อยู่เสมอเมื่อพิจารณาจากลักษณะดินในชั้นดังกล่าวนี้พบว่าเป็นดินเหนียว มีจุดปะติเหลือแถมทุกทั่วไป</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน
--	--	--	--

7. หลุม S2 W21 P42

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
สมัยปัจจุบัน	30-170	140	<ul style="list-style-type: none"> - พบการถมดินปรับพื้นที่เป็นชั้นหนาดินที่ถมเป็นดินเหนียวมีจุดปะติเหลือแถมทุกทั่วไปมีเศษขยะสิ่งของในสมัยปัจจุบันปนอยู่เป็นจำนวนมาก - พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน

8. หลุม S1 W26 P65

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
สมัยอยุธยาตอนต้น ถึง อยุธยาตอนกลาง	250-330	80	<ul style="list-style-type: none"> - พบเศษภาชนะลายครามและลายเขียนสีของจีน สมัยราชวงศ์หมิงถึงราชวงศ์ชิงตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21-23 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสุโขทัย และศรีสัชชนาลัย ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-22 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-21 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-23
สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึง อยุธยาตอนปลาย	130-250	120	<ul style="list-style-type: none"> - พบเครื่องเคลือบลายครามลายเขียนสีและเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งมีอายุในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธ

สมัยเริ่มสร้างโรงงานสุรา ถึงปัจจุบัน	30-130	100	<p>ศตวรรษที่ 23-24</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์เช่นร่องรอยของกองไฟ เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา เศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาหนาแน่น - พบชั้นดินซึ่งเป็นดินถมโดยนำดินจากบริเวณอื่นมาถม และทำการไถเกสลับ ปรับพื้นที่ พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน - พบการร่องรอยก่อสร้างถึงเก็บน้ำตาลของโรงงานสุราเป็นคานงัดกลมขนาดใหญ่ และการทำรากฐานเพื่อความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างโดยถมอิฐหักจำนวนมาก และตอกเสาเข็ม ซึ่งลึกลงไปถึงชั้นดินสมัยอยุธยาตอนปลาย และได้ทำลายชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์ไปจนหมดสิ้น
---	--------	-----	--

9. หลุม S5 W30 P26

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
สมัยอยุธยาตอนต้น ถึง อยุธยาตอนกลาง	290-440	150	<ul style="list-style-type: none"> - พบเศษภาชนะลายครามของจีนซึ่งระบุปีรัชกาลที่ผลิตว่าผลิตในสมัยพระเจ้าชวเน่จื่อ แห่งราชวงศ์หมิง พ.ศ. 1969—1979 - พบเศษภาชนะลายครามและลายเขียนสีของจีนสมัย ราชวงศ์หมิงอายุราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-21 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสู่โขทัย-ศรีสัชชนาลัย ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-22 - พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-23
สมัยอยุธยาตอนกลาง ถึง อยุธยาตอนปลาย	190-290	100	<ul style="list-style-type: none"> - ชิ้นส่วนเครื่องลายครามจีนสมัยราชวงศ์หมิงตอนปลายถึงราชวงศ์ชิงพุทธศตวรรษที่ 22-24 - พบหลักฐานสิ่งก่อสร้าง โดยพบชิ้นส่วนกระเบื้องมุง

- สมัยรัตนโกสินทร์	150-190	40	<p>หลังคานานาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์เช่นร่องรอยของกองไฟ เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน ชิ้นส่วนเตาเจีกราน และชิ้นส่วนกระดูกสัตว์นานาน - พบเศษภาชนะเครื่องเคลือบลายครามและเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ซึ่งมีอายุในสมัยราชวงศ์ชิง ราว พ.ศ.ที่ 24 - พบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาทาสีชมพูอมแดงซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นกระเบื้องมุงหลังคาที่ใช้ประกอบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5-6 - พบแนวอิฐก่อเป็นคันทันดิน สันนิษฐานว่าเป็นแนวทางเดินในสมัยรัตนโกสินทร์มีทิศทางมุ่งไปสู่กลุ่มอาคารสำนักงานโบราณคดีปัจจุบัน - พบแนวอิฐเรียงกันคล้ายพื้น โดยอยู่เหนือแนวทางเดินเล็กน้อย
- สมัยเริ่มสร้างโรงงานสุรา ถึงปัจจุบัน	30-150	120	<ul style="list-style-type: none"> - พบกิจกรรมการปรับถมพื้นที่เพื่อก่อสร้างโรงงานสุรา ดินที่นำมาถมเป็นดินเหนียวแข็ง ลักษณะเป็นดินดาน - พบโบราณวัตถุร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบัน

10. หลุม S6 W27 P1

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	ระดับชั้นดิน (Cm.Dt.)	ความหนาเฉลี่ย ชั้นดิน / ซม.	หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้กำหนดอายุ
- สมัยรัตนโกสินทร์	110-270	160	<ul style="list-style-type: none"> - พบเศษเครื่องเคลือบลายครามซึ่งมีอายุในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 24 - พบหลักฐานสำคัญคือซากอาคาร มีเทคนิคการก่อสร้างโดยการทำโครงสร้างผูกเหล็ก เหนือคานคอนกรีต พื้นอาคารปูด้วยกระเบื้องปูพื้นดินเผาเนื้อแกร่ง พบเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาเนื้อแกร่งทาสีชมพูอมแดง หลักฐานเหล่านี้ทำให้สามารถกำหนดอายุ

<p>- สมัยเริ่มสร้างโรงงานสุรา ถึงปัจจุบัน</p>	<p>30-110</p>	<p>80</p>	<p>สมัยของสถาปัตยกรรมได้ราวสมัยรัชกาลที่ 5-6</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมการก่อสร้างอาคารในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ทำลายชั้นดินอยู่อาศัยของคนในสมัยอยุธยาไปจนหมดสิ้น - พบกิจกรรมการปรับถมพื้นที่เพื่อก่อสร้างโรงงานสุราดินที่นำมาถมเป็นดินเหนียวแข็ง ลักษณะเป็นดินดาน และดินทราย ร่องรอยการถมดินเห็นได้อย่างชัดเจน อย่างน้อย 3 ครั้งด้วยกัน - พบโบราณวัตถุประเภทเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจำนวนเล็กน้อย ร่วมกับสิ่งของในสมัยปัจจุบันจำนวนมาก
---	---------------	-----------	--

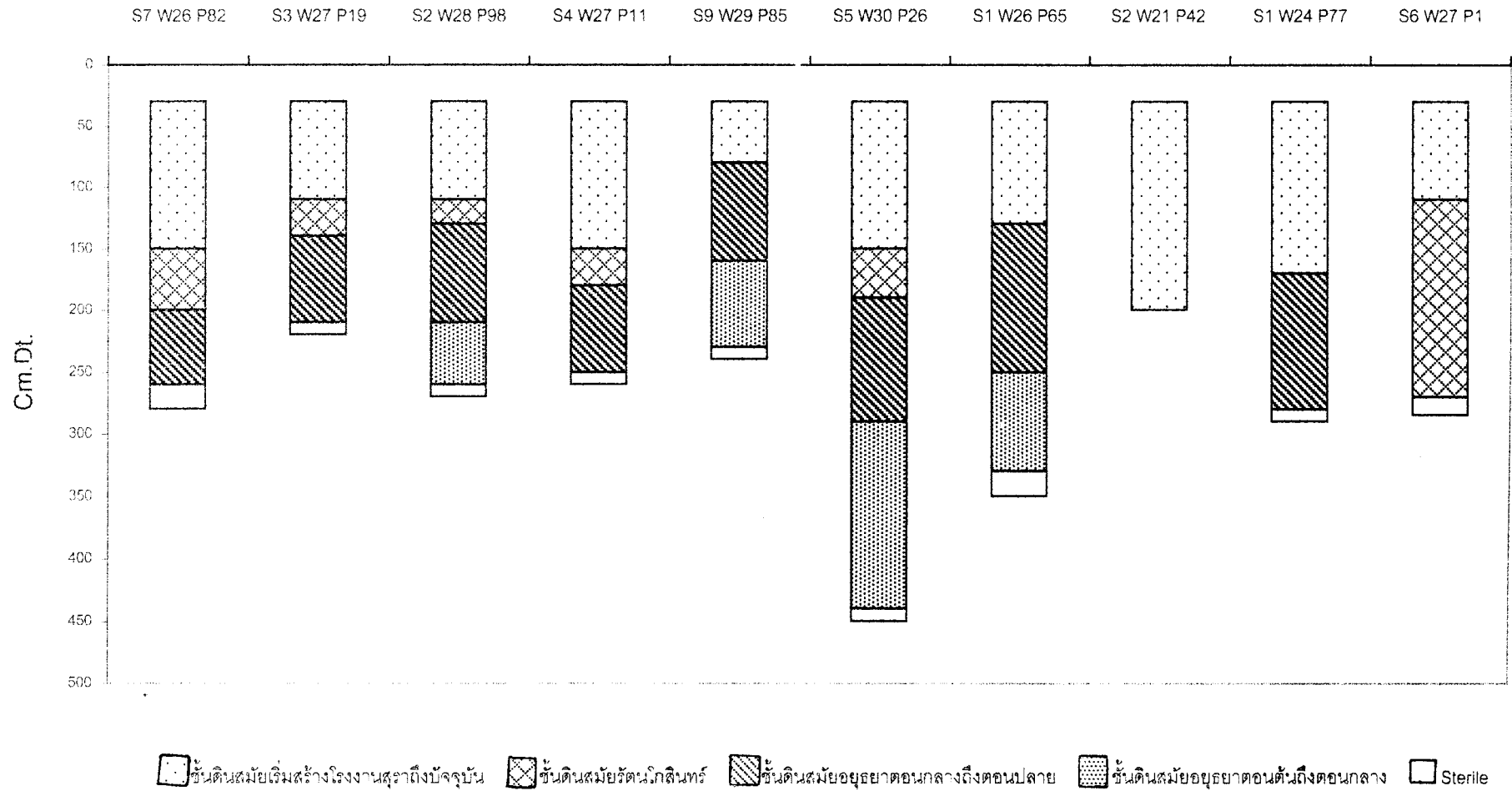
(คูตารางเปรียบเทียบการแบ่งชั้นดินทางโบราณคดีประกอบ)

ตารางเปรียบเทียบการแบ่งชั้นดินทางโบราณคดี

	S7 W26 P82 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S3 W27 P19 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S2 W28 P98 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S4 W27 P11 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S9 W29 P85 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)		
	ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)		
ชั้นดินสมัยเริ่มสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน	30	- 150	120	30	- 110	80	30	- 110	80	30	- 150	120	30	- 80	50
ชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์	150	- 200	50	110	- 140	30	110	- 130	20	150	- 180	30	-	-	0
ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลาย	200	- 260	60	140	- 210	70	130	- 210	80	180	- 250	70	80	- 160	80
ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง	-	-	0	-	-	0	210	- 260	50	-	-	0	160	- 230	70
Sterile	260	- 280	20	240	- 250	10	260	- 270	10	250	- 260	10	230	- 240	10

	S5 W30 P26 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S1 W26 P85 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S2 W21 P42 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S1 W24 P77 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)			S6 W27 P1 ความหนาแน่นเฉลี่ย(ซม.)		
	ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)			ระดับ(Cm.Dt.)		
ชั้นดินสมัยเริ่มสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน	30	- 150	120	30	- 130	100	30	- 200	170	30	- 170	140	30	- 110	80
ชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์	150	- 190	40	-	-	0	-	-	-	-	-	0	110	- 270	160
ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลาย	190	- 290	100	130	- 250	120	-	-	-	170	- 280	110	-	-	0
ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง	290	- 440	150	250	- 330	80	-	-	-	-	-	0	-	-	0
Sterile	440	- 450	10	330	- 350	20	-	-	-	280	- 290	10	270	- 285	15

แผนภูมิเปรียบเทียบชั้นดินทางโบราณคดีในแต่ละหลุมขุดค้น

แผนภูมิเส้นแสดงการจัดแบ่งชั้นดินสมัยต่างๆ ในแต่ละหลุมขุดค้น

ลำดับที่	หลุม	อยู่ยาคอนต้นถึงตอนกลาง	อยู่ยาคอนกลางถึงตอนปลาย	รัตนโกสินทร์	เริ่มสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน
1	S2 W28 P98	■	■	■	■
2	S5 W30 P26	■	■	■	■
3	S9 W29 P85	■	■	■	■
4	S1 W26 P65	■	■	■	■
5	S7 W26 P82	■	■	■	■
6	S3 W27 P19	■	■	■	■
7	S4 W27 P11	■	■	■	■
8	S1 W24 P77	■	■	■	■
9	S6 W27 P1	■	■	■	■
10	S2 W21 P42	■	■	■	■

บทที่ 3

การศึกษาเปรียบเทียบโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น

3.1 โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดค้น

โบราณวัตถุสำคัญ (Small Find) หมายถึง โบราณวัตถุหรือชิ้นส่วนโบราณวัตถุขนาดเล็ก ซึ่งอาจเป็นชิ้นส่วนของเครื่องมือ เครื่องใช้ หรือเครื่องประดับ ซึ่งถูกทิ้งไว้เนื่องจากแตกหักชำรุด หรือตกหล่นทับถมอยู่ในพื้นที่ อันอาจนำมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการกำหนดอายุแหล่งโบราณคดีและอธิบายลักษณะความเชื่อมโยงเปลี่ยนแปลงผ่านถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตามลำดับเวลาต่างๆกัน หลักฐานดังกล่าวจะเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นบรรยากาศและชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมในอดีตได้เป็นอย่างดี โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดค้นในโครงการขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณบริเวณวังหลัง (โรงงานสุราเดิม) ประกอบด้วย โบราณวัตถุที่ทำจากวัสดุประเภทต่างๆ แบ่งได้ 6 ประเภทคือ

1. โบราณวัตถุที่ทำจากดินเผา
2. โบราณวัตถุที่ทำจากหิน
3. โบราณวัตถุที่ทำจากโลหะ
4. โบราณวัตถุที่เป็นปูนปั้น
5. โบราณวัตถุที่ทำจากเครื่องแก้ว
6. โบราณวัตถุที่ทำจากเปลือกหอย

จากการขุดค้นทางโบราณคดีจำนวน 10 หลุม พบว่าโบราณวัตถุชิ้นสำคัญส่วนใหญ่ที่พบเป็นโบราณวัตถุที่ทำจากดินเผา ประเภทชิ้นส่วนเตาเชิงกราน รองลงมาคือโบราณวัตถุที่ทำจากเปลือกหอย โบราณวัตถุที่ทำจากโลหะ โบราณวัตถุที่ทำจากหิน โบราณวัตถุที่ทำจากปูนปั้น และโบราณวัตถุที่ทำจากเครื่องแก้วตามลำดับ หลุมขุดค้นที่พบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญมากที่สุดคือหลุม S5 W30 P26 ส่วนหลุมขุดค้นที่ไม่พบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญเลย คือหลุม S2 W27 P1 ปริมาณโบราณวัตถุทั้งหมดที่พบในหลุมต่างๆ เรียงลำดับจากมาก-น้อย มีดังนี้

หลุม	จำนวนชิ้น	น้ำหนัก/กรัม
S5 W30 P26	232	51,525
S2 W28 P98	204	21,940
S1 W26 P65	91	14,100
S1 W24 P77	61	13,580
S9 W29 P85	60	8,800
S3 W27 P19	54	9,090
S2 W21 P42	20	1,040
S4 W27 P11	32	5,240
S2 W28 P98#A	32	2,660
S7 W26 P82	29	1,510
รวม	815	129,485

ตารางเปรียบเทียบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ

ประเภทโบราณวัตถุ	S5 W30 P26		S2 W28 P98		S1 W26 P65		S3 W27 P19		S1 W24 P77		S9 W29 P85		S7 W26 P82		S4 W27 P11		S2 W21 P42		S2 W28 P98#A		
	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	ชิ้น /	กรัม	
โบราณวัตถุที่ทำจากดินเผา																					
1	กระเบื้องว่าว สมัยรัตนโกสินทร์	36	2,680																		
2	กระบอกขนาดเล็ก			2	50																
3	ชิ้นส่วน เครื่องถ้วยจีน ลาววงศัหมิง							1	40												
4	ชิ้นส่วนกระเบื้องเชิงชาย											1	180			1	400				
5	ชิ้นส่วนกระเบื้องปูพื้น เนื้อดินธรรมดา			1	50																
6	ชิ้นส่วนกระเบื้องปูพื้น เนื้อแกร่ง	1	160													1	290				
7	ชิ้นส่วนกลองสุขาหินเผา เนื้อแกร่ง			1	30																
8	ชิ้นส่วนคณฑีดินเผา																	1	300		
9	ชิ้นส่วนเครื่องประดับดินเผาเนื้อดินธรรมดา			1	20																
10	ชิ้นส่วนชามลายคราม เดวเวียตนาม											1	140								
11	ชิ้นส่วนฐานประติมากรรมดินเผา							1	1,440												
12	ชิ้นส่วนตุ๊กตาเจ้าพลาหมณ์	1	40																		
13	ชิ้นส่วนตุ๊กตารูปสัตว์เคี้ยว																			1	30
14	ชิ้นส่วนตุ๊กตาเสียบกล									1	60										
15	ชิ้นส่วนเตาถลุง					4	2,250														
16	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	61	17,910	81	8,310	37	3,360	7	1,130	25	3,570	9	1,680	2	160	9	1,250	15	1,030	7	570
17	ชิ้นส่วนท่อน้ำดินเผา							2	840												
18	ชิ้นส่วนบัวหลอมโลหะ			1	10					1	40										
19	ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปบุคคล	1	90	1	20																

ประเภทโบราณวัตถุ	S5 W30 P26	S2 W28 P98	S1 W26 P65	S3 W27 P19	S1 W24 P77	S9 W29 P85	S7 W26 P82	S4 W27 P11	S2 W21 P42	S2 W28 P98#A
	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม
20 ชิ้นส่วนลูกกรงอลูสลาย								1 80		
21 ชิ้นส่วนลูกกระสุนดินเผา				1 20				1 20		
22 ชิ้นส่วนหม้อดินเผา					1 140					
23 ชิ้นส่วนอิฐโกลนประกอบสถาปัตยกรรม	2 850	2 530		3 1,940		1 300				
24 ตะคันดินเผา	1 300									
25 เบริยดินเผา		1 10						1 60		
26 แผ่นดินเผากระเบื้องตกแต่งลวดลาย										1 30
27 ฝาภาชนะแบบหางาย	1 160									
33 ชิ้นส่วนหม้อทชนน	1 500	1 860		2 340		6 150				
28 เศษเครื่องถ้วยจีนมีร่องรอยการขัดฟัน	1 40	1 30								
29 เศษภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน						7 1,930				
30 เศษภาชนะดินเผา เตาแม่น้ำน้อย	3 2,320			3 870	1 480	1 70				
31 เศษภาชนะดินเผา เตาบ้านบางปูน	1 460							1 490		
32 เศษภาชนะเนื้อแกร่งมีร่องรอยการขัดฟัน	1 180	2 90			1 110					4 100
34 เศษสามเคลือบเขียวเตาบ้านบ่อสลก						1 180				
<u>โบราณวัตถุที่ทำจากหิน</u>										
1 ชิ้นส่วนครกหิน			1 750							
2 ชิ้นส่วนหินชนวน			1 640							
3 ชิ้นส่วนหินทรายแผ่นแบน		1 70								
4 ชิ้นส่วนประติมากรรมหินทราย		1 140								

ประเภทโบราณวัตถุ	S5 W30 P26	S2 W28 P98	S1 W26 P65	S3 W27 P19	S1 W24 P77	S9 W29 P85	S7 W26 P82	S4 W27 P11	S2 W21 P42	S2 W28 P98#A
	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม	ชิ้น / กรัม
5 หินลับมีดทำจากหินทราย		1 640								
6 ชิ้นส่วนถ้วยชดยา หินทราย				1 110						
โบราณวัตถุที่ทำจากโลหะ										
1 ชิ้นส่วนสำริดทรงกระบอกตัน	1 15	2 30								
2 เหรียญกะบง	1 10	1 20								
3 เศษตะกรันโลหะ		1 90								
4 ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก	7 110			2 60			9 110			
5 เหรียญโลหะ								1 10		
6 ตะปูเงิน								1 50		
7 เบ็ดสำริด	1 10									
โบราณวัตถุที่ทำจากเปลือกหอย										
1 เบี้ยเงิน		2 20	5 40	17 60		1 10	1 10			3 50
โบราณวัตถุที่ทำจากเครื่องแก้ว										
1 ก้นขวดแก้วสีเขียวใส อายุราว ร.4-5		1 10								
2 ฝาจุกแก้วสีเขียวใส อายุราว ร.4-5		1 30								
โบราณวัตถุที่ทำจากปูนปั้น										
1 ชิ้นส่วนปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม							6 600			

3.2 โบราณวัตถุอื่นๆที่พบจากการขุดค้น

โบราณวัตถุอื่นๆที่พบจากการขุดค้นมีสองประเภทคือ

1. โบราณวัตถุจากธรรมชาติ ได้แก่ กระดุกสัตว์ และเปลือกหอย
2. เศษอิฐหัก และเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

โบราณวัตถุจากธรรมชาติ

1. กระดุกสัตว์

กระดุกสัตว์ ที่พบเป็นจำนวนมากเป็นกระดุกสัตว์ ประเภทวัวเลี้ยง ซึ่งสามารถจำแนกชิ้นส่วนได้

ดังนี้¹

ฟันสัตว์ - ฟันสัตว์เป็นชิ้นส่วนที่สามารถบอก ชนิดของสัตว์ และอายุของสัตว์ที่ตายได้ว่าตายในอายุขัยประมาณกี่ปี เช่นการสังเกตจากการขึ้นของฟันหน้า หรือการนับฟันกรามว่าพบฟันกรามซี่ใดบ้างแล้วนำมาเปรียบเทียบกับพัฒนาการการเจริญเติบโตของร่างกายตามอายุขัยของสัตว์

กะโหลก - ในการขุดค้นพบกะโหลกสัตว์จำนวนเพียงเล็กน้อย กะโหลกสัตว์นอกจากจะสามารถบอกชนิดของสัตว์ได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังสามารถบอกขนาดของสัตว์ได้อีกด้วย

ข้อกระดูกสันหลัง - ชิ้นส่วนกระดูกสันหลังที่พบ เป็นชิ้นส่วนข้อต่อแต่ละข้อของกระดูกสันหลัง

กระดูกข้อขาหน้า (First Fore-Phalanx) - เป็นชิ้นส่วนกระดูกขนาดเล็กสามารถบอกพันธุ์สัตว์และอายุของสัตว์ได้โดยการวัดขนาด วัว 1 ตัว จะมีกระดูกข้อขาหน้าเพียง 1 ชุด (2ชิ้น) การพบกระดูกชิ้นนี้จึงสามารถบอกจำนวนของวัวที่พบได้

กระดูกข้อขาหลัง - เป็นชิ้นส่วนกระดูกขนาดเล็กเช่นกัน วัว 1 ตัว จะมีกระดูกข้อขาหน้าเพียง 1 ชุด (2ชิ้น) การพบกระดูกชิ้นนี้จึงสามารถบอกจำนวนของวัวที่พบได้

กระดูกยาวที่ขา (Long Bone) - พบเป็นจำนวนมากในการขุดค้น มีทั้งชิ้นส่วนขนาดใหญ่ และชิ้นส่วนแตกละเอียด อาจเป็นชิ้นส่วนที่นิยมนำมาใช้กินเป็นอาหาร

กระดูกข้อต่อเล็ก - พบเป็นจำนวนมากเช่นกัน บางชิ้นสามารถนำมาประกอบกันได้

กระดูกข้อต่อใหญ่ - พบจำนวนเพียงเล็กน้อย

นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนอื่นๆ อีกจำนวนเล็กน้อย เช่น กีบเท้า กระดุกซี่โครง กระดุกสะบัก เป็นต้น

2. เปลือกหอย

จากการขุดค้นได้พบเปลือกหอยขนาดต่างๆ ทั้งหอยน้ำจืดและหอยทะเล หอยน้ำจืดที่พบส่วนมากเป็นหอยไซ่ง หอยขม ส่วนหอยทะเลเป็นประเภทหอยแครง เปลือกหอยที่พบจากการขุดค้นเหล่านี้บางส่วนอาจใช้เป็นอาหารเพราะพบร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเศษภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน และร่องรอยกองไฟ

ปริมาณกระดูกสัตว์และเปลือกหอยที่พบจากหลุมขุดค้นต่างๆ มีดังนี้

¹ ด้วยความอนุเคราะห์จากคุณคำพันธ์ กิจงาม ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์กระดูกสัตว์ ผู้วิเคราะห์และให้คำแนะนำ

หลุม	กระดูกสัตว์		เปลือกหอย	
	จำนวน / ชิ้น	น้ำหนัก / กรัม	จำนวน / ตัว	น้ำหนัก / กรัม
S5 W30 P26	647	18370	-	-
S4 W27 P11	15	260	17	40
S3 W27 P19	19	130	568	1280
S2 W28 P98	41	615	616	1340
S1 W26 P65	31	1,408	29	280
S9 W29 P85	12	85	4	45
S2 W28 P98 #A	6	250	-	-
S7 W26 P82	-	-	9	35
S1 W24 P77	-	-	-	-
S6 W27 P1	-	-	-	-

ข้อสังเกตประการหนึ่งในการพบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทกระดูกสัตว์ ซึ่งพบจำนวนมากเป็นพิเศษในหลุม S5 W30 P26 กระดูกสัตว์ที่พบเป็นกระดูกสัตว์ประเภทวัวเลี้ยง และพบกระดูกสัตว์ปีกจำนวนมากเล็กน้อย อาจเป็นไก่ ทั้งนี้ไม่พบกระดูกสัตว์ประเภทอื่น เช่น หมู หรือ ควาย โดยทั่วไปการบริโภคเนื้อหมูน่าจะเป็นที่นิยมในกลุ่มคนชาวจีนทำให้สันนิษฐานได้ว่ากลุ่มคนที่ทำกิจกรรมในบริเวณหลุม S5 W30 P26 ควรเป็นกลุ่มคนที่บริโภคเนื้อวัวเป็นหลักซึ่งเป็นชาวมุสลิมได้หรือไม่

อย่างไรก็ตาม การบริโภคเนื้อวัวในกลุ่มคนซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนแม้ไม่มีข้อห้ามทางศาสนา แต่คติในการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนก็ไม่นิยมบริโภคสัตว์ใหญ่ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ จะถือว่าสัตว์ประเภทวัว หรือ ควายมีบุญคุณ ดังนั้นกลุ่มคนที่บริโภคเนื้อวัวอาจไม่ใช่คนจีน หรือผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู เพราะผิดข้อห้ามทางศาสนา แต่อาจเป็นชาวมุสลิมซึ่งนิยมเลี้ยงวัวและบริโภคเนื้อวัว (ในปัจจุบันมีชุมชนอิสลามอาศัยอยู่ทั่วไปในพื้นที่บริเวณหัวแหลมและใกล้เคียง ซึ่งต้องศึกษาหาหลักฐานโดยละเอียดต่อไปว่ามีชุมชนชาวมุสลิมเดิม อาศัยอยู่มาตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยาบ้างหรือไม่)

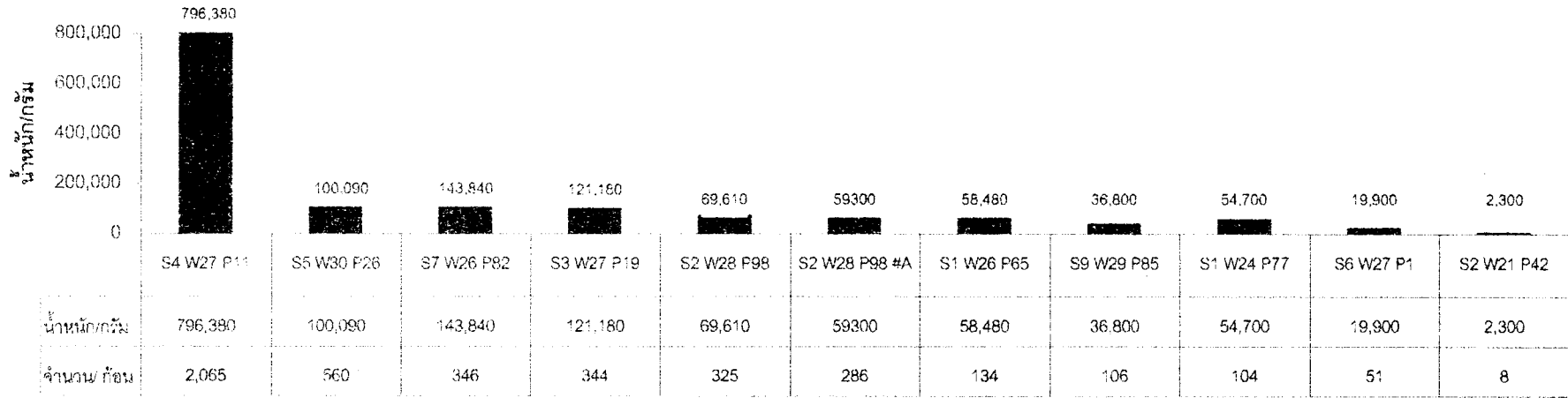
การพบกระดูกสัตว์จำนวนมากทำให้คิดถึงปริมาณผู้คนบริโภค ซึ่งควรมีจำนวนมากและอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่บริเวณทำการขุดค้นว่าอาจเป็นบริเวณพระราชวังหลัง โดยมีผู้คนเข้ามาบริหารการสังกัดวังหลัง อาจต้องกินอยู่ร่วมกันเช่นเดียวกับระบบกองทหาร

นอกจากการบริโภคเนื้อวัวแล้ว ในสมัยอยุธยายังมีการกล่าวถึงการค้าขายสินค้าประเภทหนังสัตว์ ซึ่งมีพ่อค้าชาวฮอลันดาเป็นผู้ผูกขาดค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา จากการพบกระดูกวัวกองรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่จึงสันนิษฐานได้อีกประการหนึ่งว่า พื้นที่บริเวณนี้อาจเป็นที่แล่หนังวัวเพื่อส่งไปขายก็เป็นได้

เศษอิฐและเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

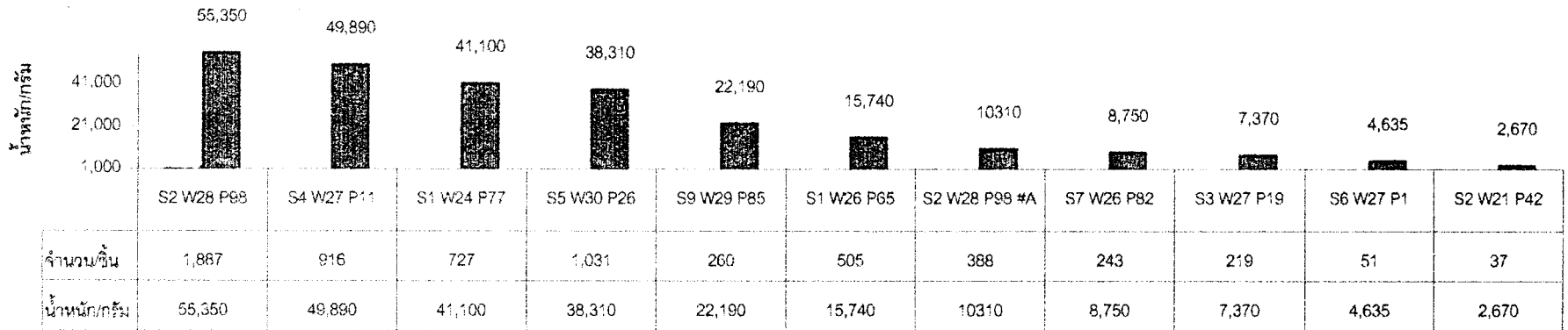
เศษอิฐหักที่พบจากการขุดค้น พบหนาแน่นที่สุดในหลุม S4 W27 P11 สันนิษฐานได้ว่าบริเวณใกล้เคียงอาจเคยมีซากสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตั้งอยู่ ส่วนเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผาพบมากที่สุดในหลุม S2 W28 P98 ซึ่งสันนิษฐานได้เช่นเดียวกันว่าเคยมีซากสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตั้งอยู่

แผนภูมิเปรียบเทียบปริมาณเศษอิฐ

หลุมชุดคัน

แผนภูมิเปรียบเทียบปริมาณเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

หลุมชุดคัน

บทที่ 4

การศึกษาเปรียบเทียบเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดค้น

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลังพบโบราณวัตถุซึ่งสามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบอายุสมัยชั้นดินอยู่อาศัยในแต่ละหลุมได้เป็นอย่างดี โบราณวัตถุประเภทเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดค้นอย่างสม่ำเสมอในแต่ละชั้นดินทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ความหนาแน่นของเศษภาชนะดินเผาในแต่ละพื้นที่ สามารถบอกได้ถึงกิจกรรมการอยู่อาศัยของชุมชนว่ามี การอยู่อาศัยหนาแน่นเพียงใด แหล่งผลิตของเศษภาชนะดินเผาสามารถบอกได้ถึงการติดต่อสัมพันธ์กันในแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

จากการขุดค้นหลุมขุดค้นจำนวน 11 หลุม บริเวณวังหลังหรือ พื้นที่บริเวณโรงงานสุราเดิม ได้พบเศษภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ ประกอบด้วยเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อโปริงแสง (Porcelain) ประเภทเนื้อแกร่ง (Stoneware) และประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) โดยเป็นภาชนะดินเผาทั้งจากแหล่ง เตาภายในประเทศและต่างประเทศ

แหล่งเตาภายในประเทศได้แก่ แหล่งเตาพื้นเมืองของอยุธยา แหล่งเตาบ้าน บางปูน จังหวัดสุพรรณบุรี แหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี แหล่งเตาสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และ แหล่งเตาล้านนา ซึ่งเป็นกลุ่มแหล่งเตาต่างๆทางภาคเหนือของประเทศไทย ส่วนแหล่งเตาต่างประเทศได้แก่ แหล่งเตาเวียตนาม (ฮันหนาน) แหล่งเตาญี่ปุ่น แหล่งเตาจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน ราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง ซึ่งภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างๆ เหล่านี้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเศษภาชนะดินเผาที่พบจากแหล่งขุดค้นอื่นๆทำให้สามารถกำหนดอายุของแหล่งขุดค้นบริเวณวังหลัง ได้ดังนี้

1. เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthenware)

สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาที่พบส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาพื้นเมืองของอยุธยา แหล่งผลิตส่วนใหญ่กระจายอยู่บริเวณสองฟากคลองสระบัวทางเหนือของเกาะเมือง เรื่อยไปจนถึงเพนียดคลองข้าง ดังมีหลักฐานปรากฏในเอกสารคำให้การขุนหลวงหาวัดประจักษ์ทรงธรรมว่า " ตลาดนำวัดตะไกรลงมานำวัดหน้าพระเมรุ1 ตลาดข้างวัดควายวัดวัดถนนบ้านท่าม่อ1 ตลาดป่าเหล็กหลังบ้านเขมร โยมพระ1 ตลาดวัดศุภร1 " และ " บ้านม่อปั้นม่อเข้หม่อแกงใหญ่เล็ก และกะทะเตาขนมครก ขนมเบื้อง เต่าไฟ ตะเกียง ได้ตะคันเชิงไฟพานกุ่ม สี่ฝั่งถวายพระเจ้าวษา บาทร์ดินกะโถนดิน1 บ้านกระเบื้องทำกระเบื้องผู้เมีย และกระเบื้องเกลดเต่ากระเบื้องขอกกระเบื้องลูกฟูกชาย1 บ้านศาลาปูนตั้งเต่าทำปูนแดงชาย1 บ้านเขาลองพวกจีนตั้งโรงต้มสุราชาย1 บ้านห้าตำบลนี้อยู่ในแขวงเกาะทุ่งขวัญ " 1

ทุ่งขวัญเป็นชื่อของทุ่งกว้างทางด้านทิศเหนือของเมืองพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่คลองสระบัวขึ้นไปจนถึงเพนียดคลองข้าง จากการสำรวจทางโบราณคดีด้วยเครื่องมือสำรวจหาแหล่งโบราณคดีได้พบแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาสมัยโบราณบริเวณใกล้ๆ กับเพนียดคลองข้าง เศษภาชนะที่พบจากแหล่งเตาเผาในส่วนนี้ส่วนใหญ่เป็นภาชนะประเภทหม้อดินเผาชนิดต่างๆ อาทิ หม้อทะนง หม้อตาล เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าในปัจจุบันชาวบ้านบริเวณนี้ยังคงมีอาชีพปั้นหม้อขาย แม้จะมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากความนิยมในการใช้งานก็ตาม อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา(Earthenware) ก็ทำได้ยากเนื่องจากมีการผลิตอย่างต่อเนื่องจึง

¹ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี คำให้การขุนหลวงหาวัดประจักษ์ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง แดงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี. (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534). หน้า 3-4.

ต้องอาศัยการวิเคราะห์ร่วมกับเศษภาชนะดินเผาประเภทอื่นๆที่สามารถกำหนดอายุการ ผลิตได้ ซึ่งได้แก่ ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งภาชนะ ดินเผาเนื้อดินโปรงแสง (Porcelain) จากแหล่งเตาประเทศจีน ญี่ปุ่นและเวียดนามซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุในช่วง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-24 อันเป็นสมัยอยุธยา

จากการขุดค้นจำนวน 10 หลุม พบว่าหลุมขุดค้น S2 W28 P98 และหลุม S5 W30 P26 ได้พบเศษ ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาหนาแน่นกว่าหลุมขุดค้นอื่น รูปทรงที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ หม้อทะนุ และหม้อดินรูปทรงต่างๆ มักตกแต่งด้วยลายกดประทับจากไม้แบบ (Paddle) ซึ่งพบลวดลายที่แตกต่างกัน ถึง 91 ลวดลาย ลวดลายที่พบประกอบขึ้นจาก กลุ่มลาย 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มลายเรขาคณิต ได้แก่ลายรูปสี่เหลี่ยมแบบต่างๆ รูปสามเหลี่ยม รูปวงกลม รูปวงรี ลายซิกแซก ลายสลับฟันปลา เป็นต้น

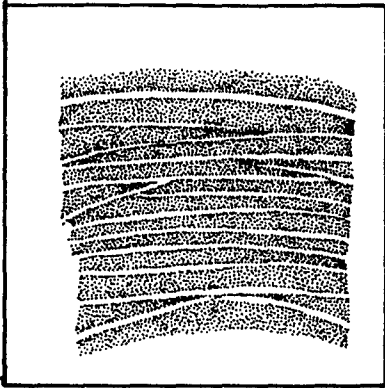
2. กลุ่มลายเลียนแบบธรรมชาติ ได้แก่ ลายดอกไม้กลม ลายช่อดอกไม้ ลายพวงอุบะลายกนก เป็นต้น ลวดลายในกลุ่มนี้บางลวดลายคล้ายลายที่ปรากฏบนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตา บ้านบางปูน จังหวัดสุพรรณบุรี

จากการจำแนกลวดลายเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา ตามระดับชั้นดินพบว่า กลุ่มลายเลียนแบบ ธรรมชาติ มักจะพบในชั้นดินระดับล่าง ดังนั้นจึงควรมีอายุเก่ามากกว่าเศษภาชนะดินเผาที่ตกแต่ง ด้วยลายในกลุ่มลายเรขาคณิต และน่าจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตา บ้านบางปูนด้วย

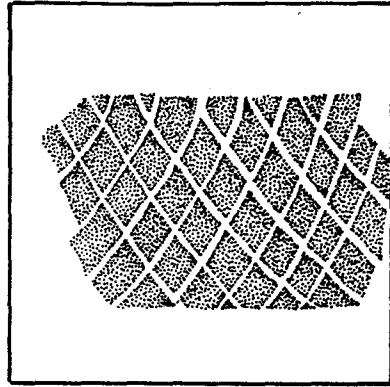
ลวดลายของเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาที่พบจากการขุดค้นมีทั้งหมด 91 ลวดลาย ดังต่อไปนี้

(ดูภาพลายเส้นประกอบ)

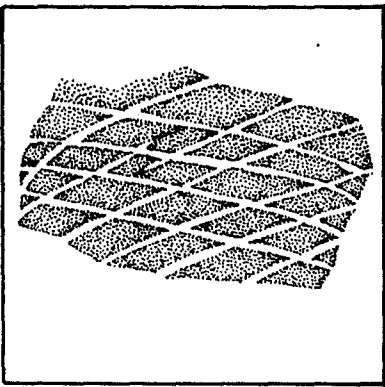
ลวดลายของเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthenware)
ที่พบจากการขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณบริเวณวังหลัง

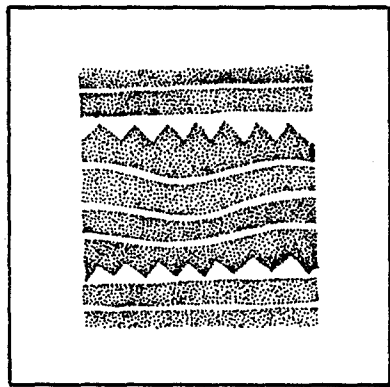
1. ลายขูดเส้นขนาน แนวอน

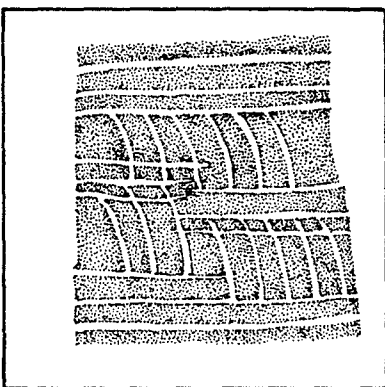
4. ลายกดประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
(ลายรังผึ้ง)

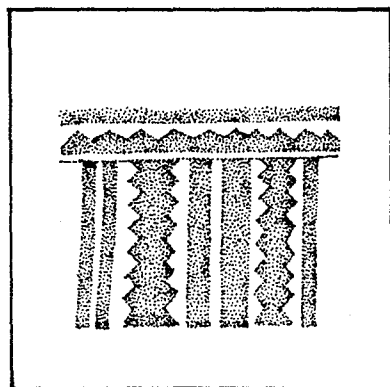
2. ลายขูดรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

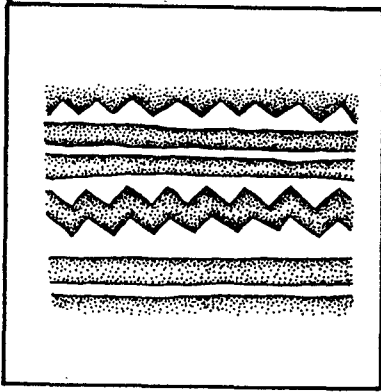
5. ลายขูดเส้นคลื่นแนวอน
สลับลายกดประทับพื้นปลา

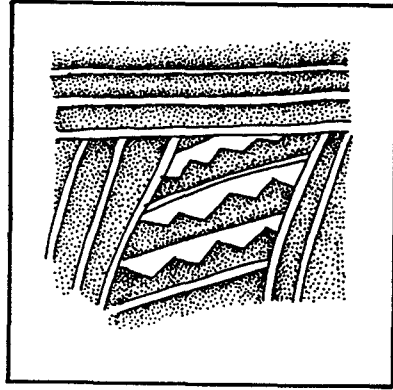
3. ลายขูดเส้นขนาน โค้งแนวตั้ง
สลับลายขูดเส้นขนานแนวอน

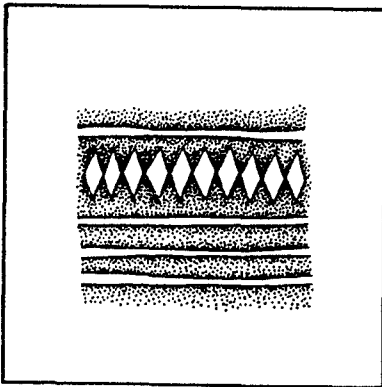
6. ลายขูดเส้นตรงแนวตั้ง
สลับลายกดประทับพื้นปลา

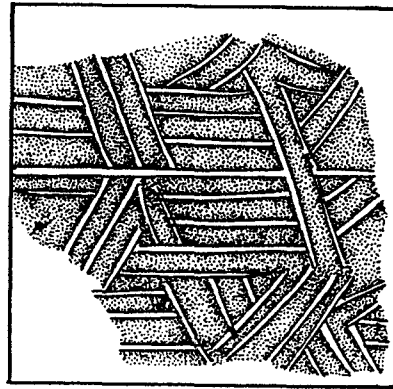
7. ลายจุดเส้นตรงแนวนอน
สลับลายกคประทับใจพื้นปลา

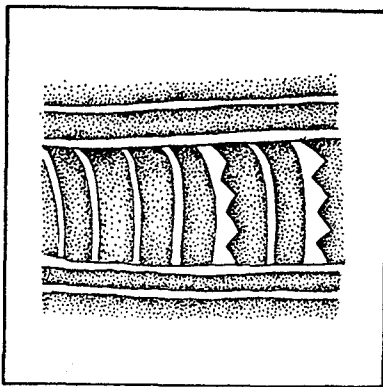
10. ลายจุดเส้นตรงแนวเฉียง
สลับลายกคประทับใจพื้นปลาเฉียง

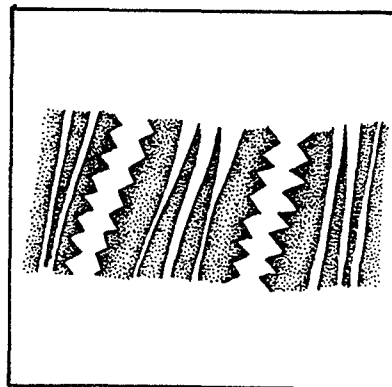
8. ลายจุดเส้นตรงแนวนอน
สลับลายกคประทับใจพื้นปลานูน

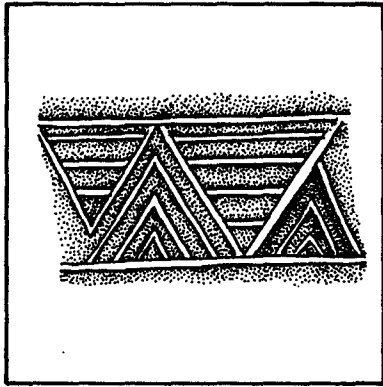
11. ลายกคประทับใจเส้นขนานแนวนอนสลับเฉียง

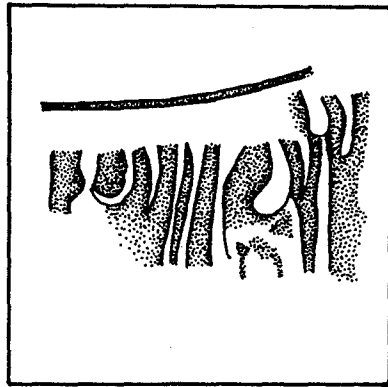
9. ลายจุดเส้นโค้ง
สลับลายกคประทับใจพื้นปลาเส้นโค้งแนวตั้ง

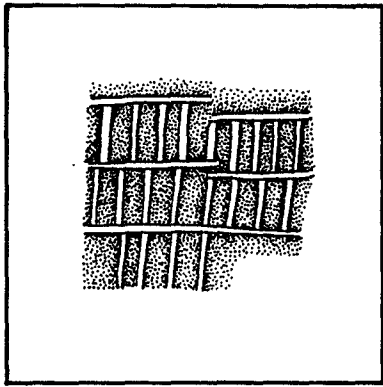
12. ลายจุดเส้นตรงแนวตั้ง
สลับลายกคประทับใจพื้นปลานูน

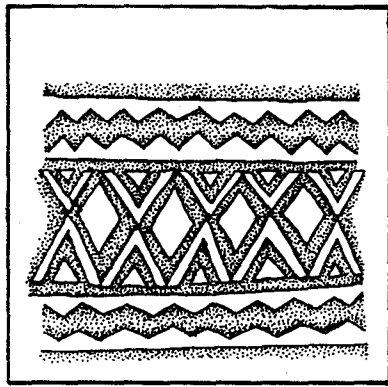
13. ลายขูดเส้นขนานในกรอบสี่เหลี่ยม
สลับเส้นขวาง

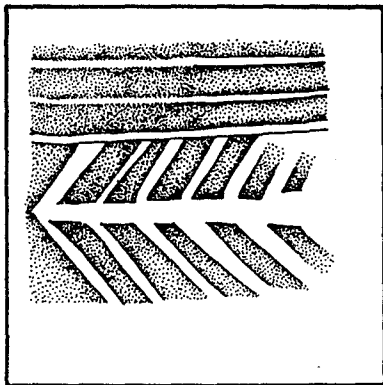
16. ลายอิสระ

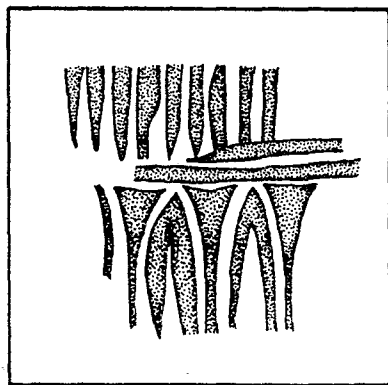
14. ลายขูดเส้นแนวตั้ง

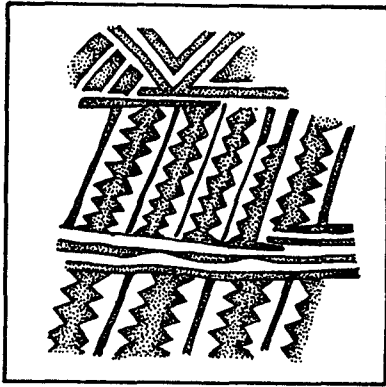
17. ลายกดประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
สลับลายกดประทับฟันปลาแนวนอน

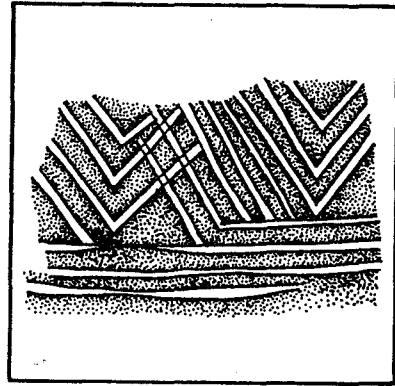
15. ลายก้างปลาแนวนอน

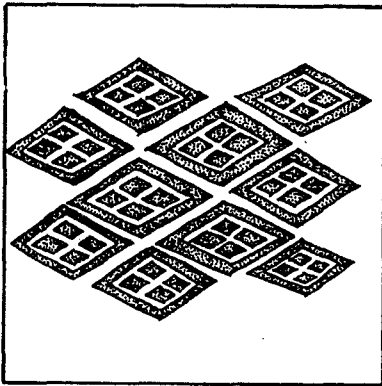
18. ลายกดประทับรูปกลีบบัว

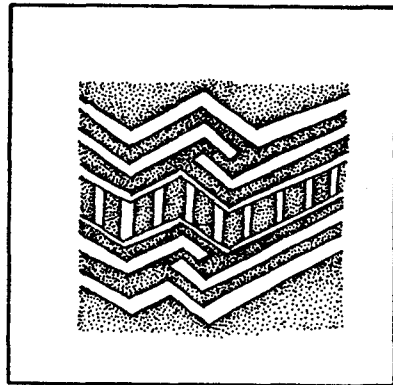
19. ลายกดประทับพื้นปลาแล่นเฉียง

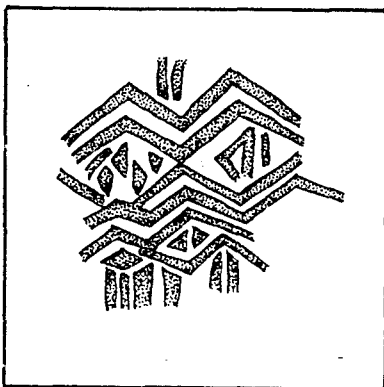
22. ลายขูดเส้นขนานรูปตัววี (V)

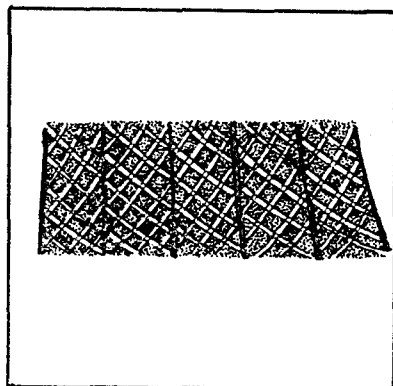
20. ลายกดประทับแบ่งช่องรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

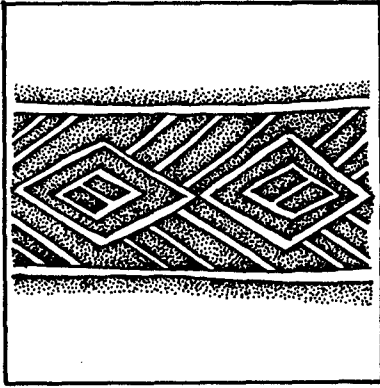
23. ลายกดประทับเส้นตรงแนวตั้ง
ในกรอบเส้นขนานซิกแซกแนวอน

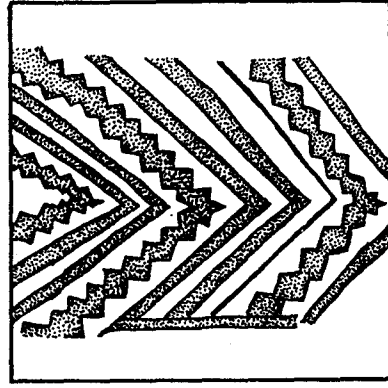
21. ลายขูดเส้นตั้งในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

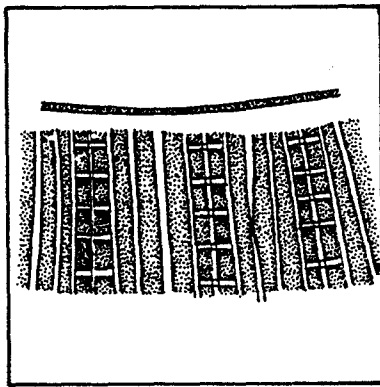
24. ลายกดประทับเครื่องจักรสาน

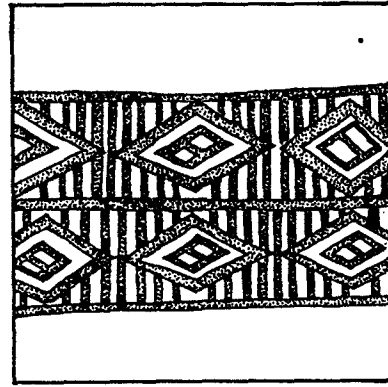
25. ลายกดประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
แนวนอน ในกรอบลายเส้นขนาน

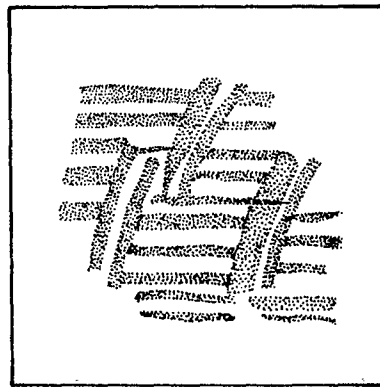
28. ลายกดประทับพื้นปลาสดับลายกดประทับ
เส้นเฉียงในโครงร่างลายก้างปลา

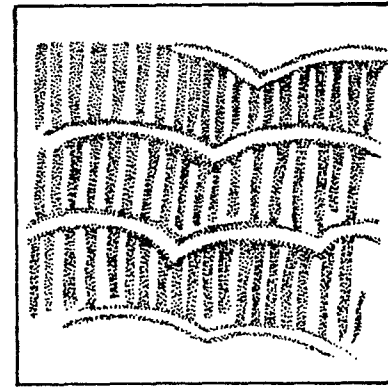
26. ลายกดประทับรูปตารางสี่เหลี่ยม สลับเส้นตั้ง

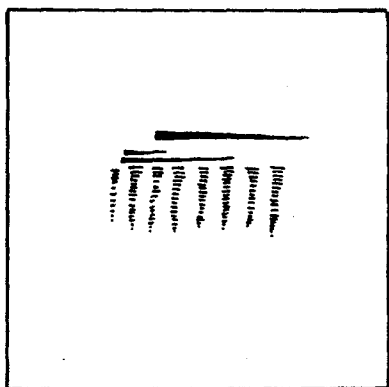
29. ลายกดประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
สลับลายเส้นตั้งในกรอบเส้นขวาง

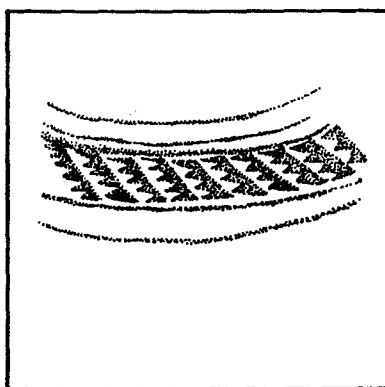
27. ลายกดประทับเส้นขวางสลับเส้นเฉียง

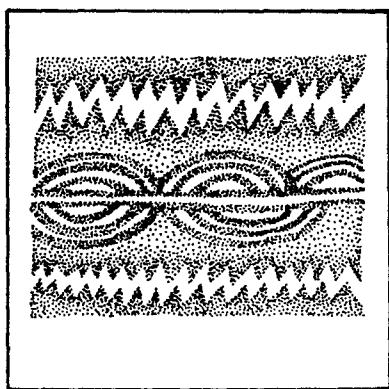
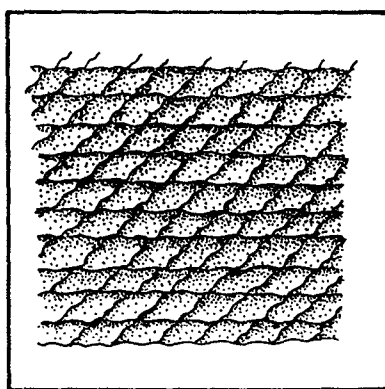
30. ลายกดประทับเส้นตั้ง สลับเส้นโค้งแนวนอน

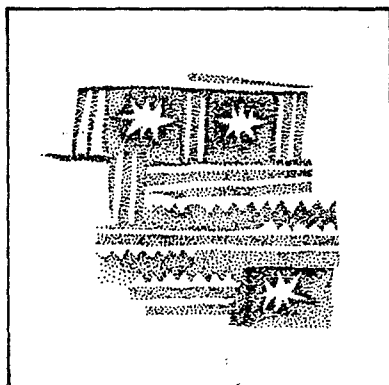
31. ลายกคประทับซี่หวี

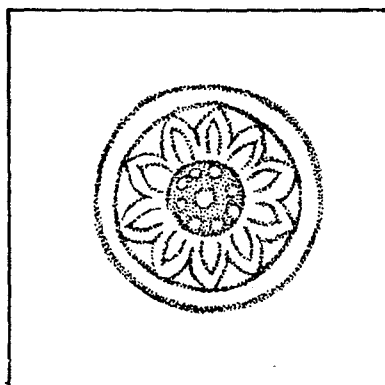
34. ลายกคประทับฟันปลาขนาดเล็กแนวเฉียง

32. ลายกคประทับฟันปลานูน
สลักเส้นโค้งครึ่งวงกลมแนวนอน

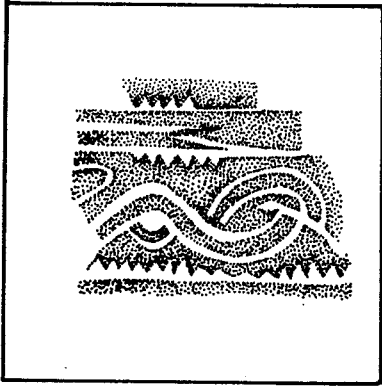
35. ลายกคประทับเชือกทาบ

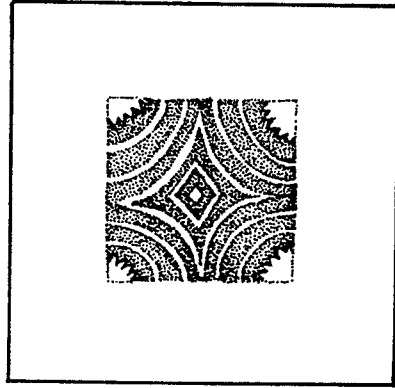
33. ลายกคประทับรูปดอกจันนูนในกรอบสี่เหลี่ยม

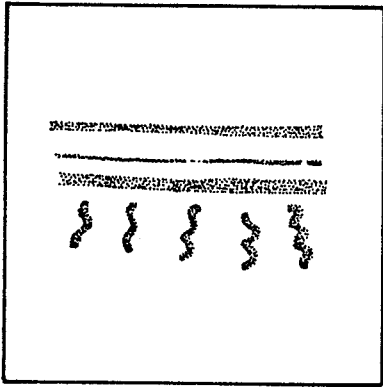
36. ลายกคประทับรูปดอกไม้

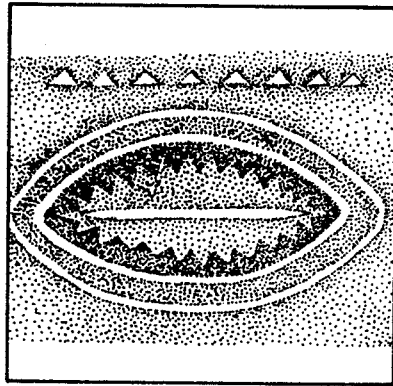
37. ลายกลประทับรูปคลื่นม้วนกลม

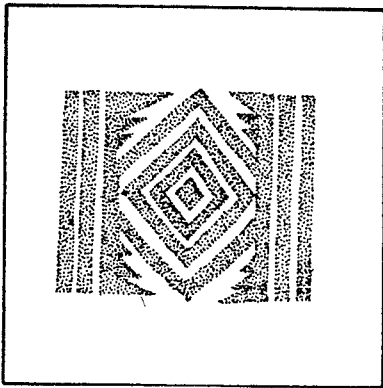
40. ลายกลประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ล้อมกรอบด้วยเส้นโค้ง

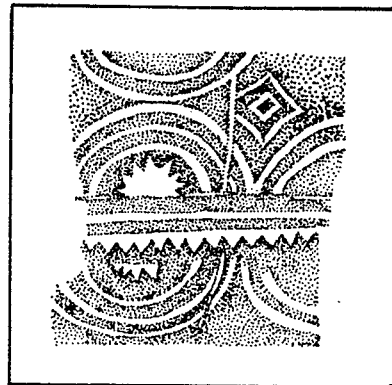
38. ลายกลประทับเส้นคี่งหยักขนาดเล็ก ได้ลายขูดแนวอน

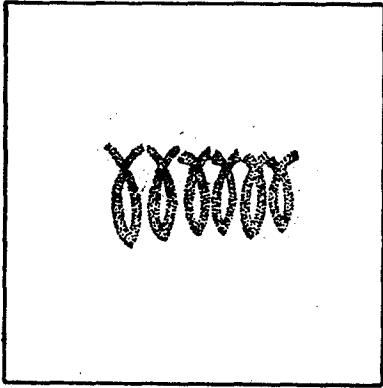
41. ลายกลประทับพื้นปลานูในกรอบวงรี

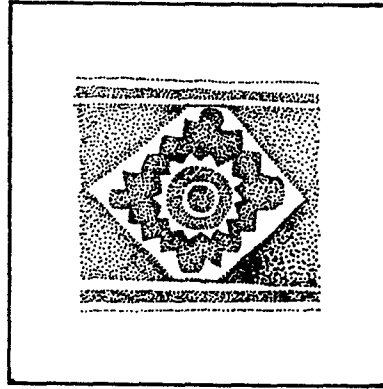
39. ลายกลประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ในกรอบลายกลประทับพื้นปลานูแนวตั้ง

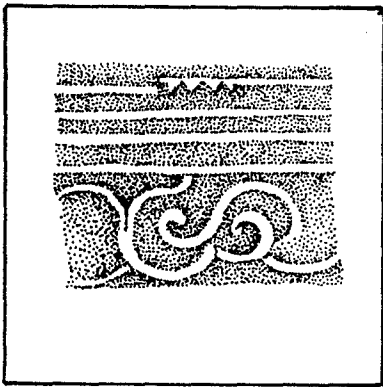
42. ลายกลประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ในกรอบเส้นโค้ง

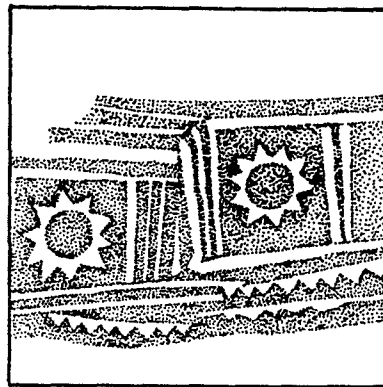
43. ลายกคประทับคล้ายเมล็ดข้าวเปลือก

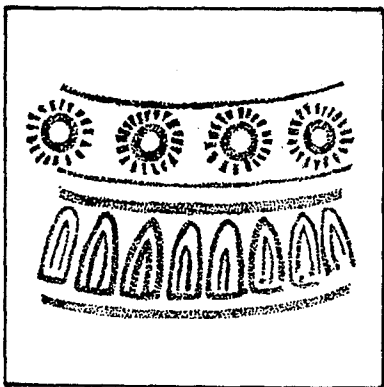
46. ลายกคประทับรูปพระอาทิตย์
ในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

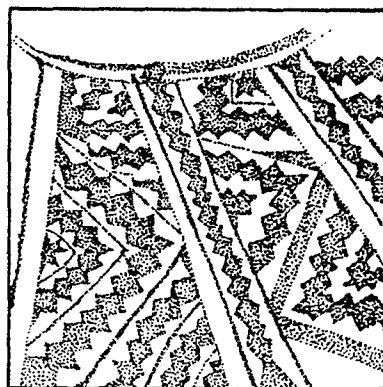
44. ลายกคประทับก้านขด

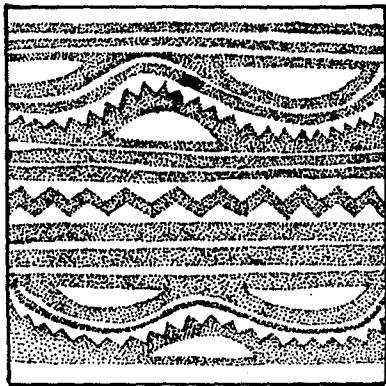
47. ลายกคประทับรูปพระอาทิตย์
ในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัส

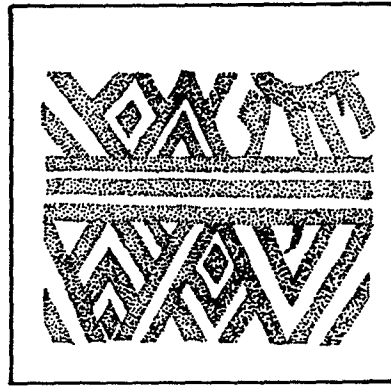
45. ลายกคประทับรูปดอกอาทิตย์ สลับรูปกลีบบัว

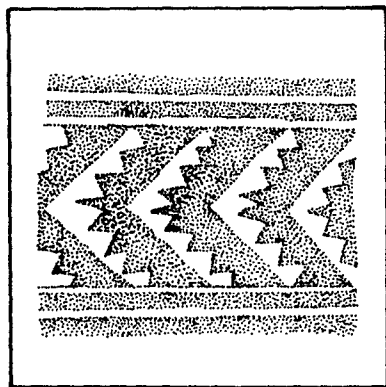
48. ลายกคประทับเส้นก้างปลา สลับลายพื้นปลา

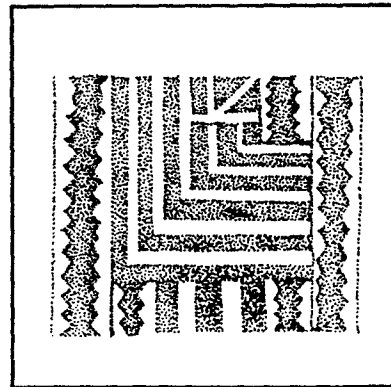
49. ลายกคประดับนูนครึ่งวงกลม
สลับลายกคประดับฟันปลาเส้นคลื่น

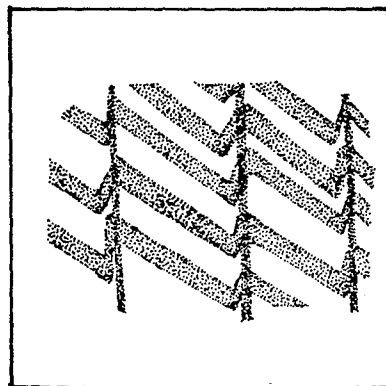
52. ลายกคประดับรูปสามเหลี่ยมซ้อนกัน

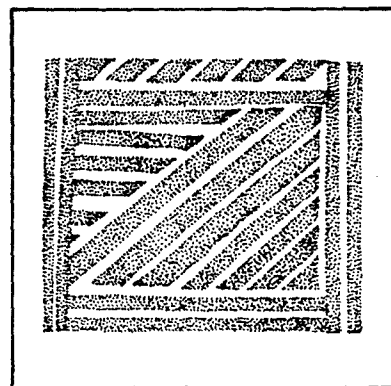
50. ลายกคประดับฟันปลาในโครงร่างลายก้างปลา

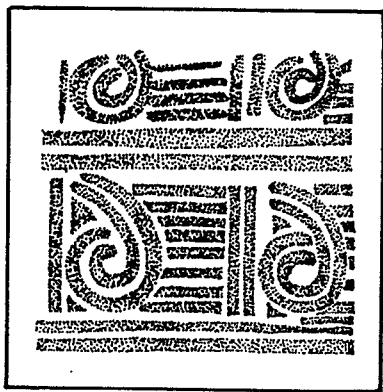
53. ลายกคประดับรูปตัวแอล (L) ในกรอบสี่เหลี่ยม

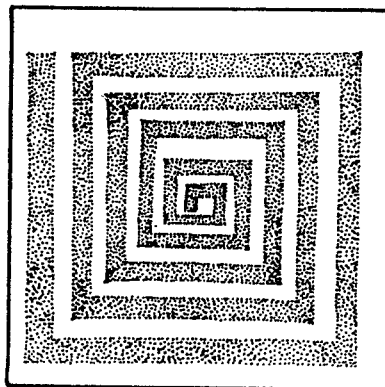
51. ลายกคประดับเส้นตรงแนวหັก

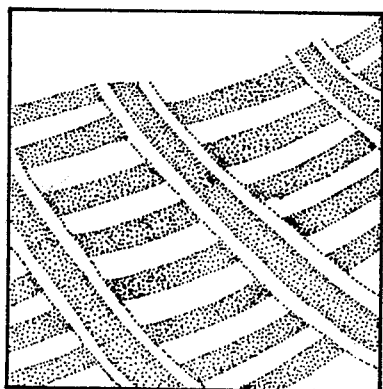
54. ลายกคประดับเส้นขวางและเส้นเอียง
ในกรอบสี่เหลี่ยม

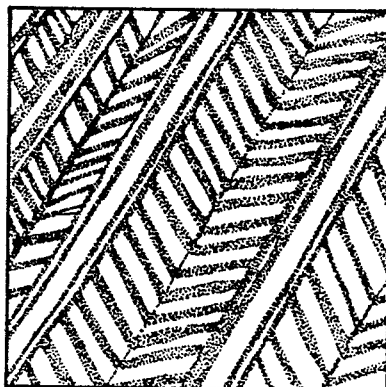
55. ลายกคประทับเส้นม้วนขด สลับเส้นขวาง

58. ลายกคประทับรูปสี่เหลี่ยมม้วนเข้าด้านใน

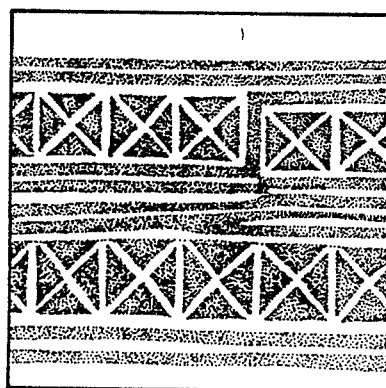
56. ลายกคประทับเส้นตรงสั้นแนวนอน สลับเส้นเฉียง

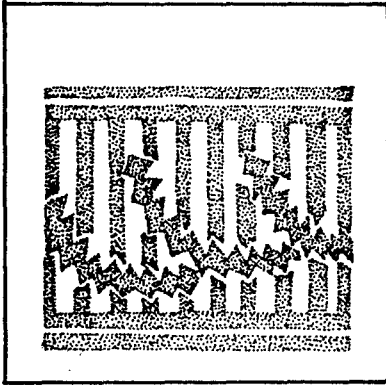
59. ลายกคประทับเส้นก้างปลาเอียง

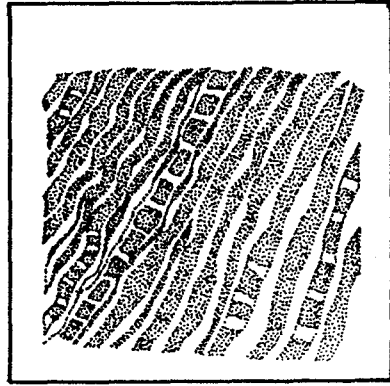
57. ลายกคประทับเส้นหยักแนวนอน ระหว่างเส้นตั้ง

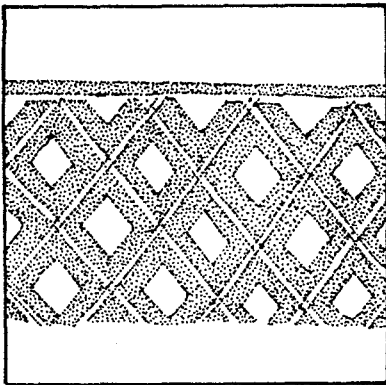
60. ลายกคประทับกากบาทในกรอบสี่เหลี่ยม

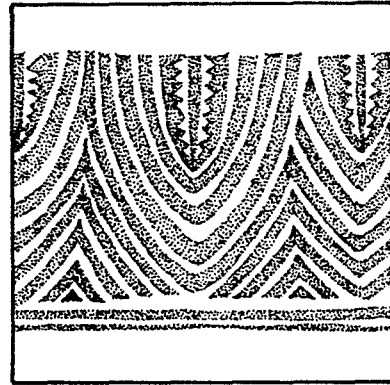
61. ลายกคประทับพื้นปลาไค้ระหว่างลายเส้นคั้ง

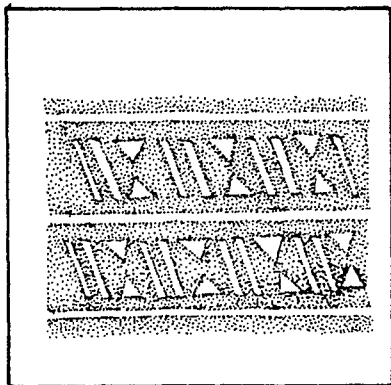
64. ลายกคประทับเส้นคคโค้งแนวเฉียง

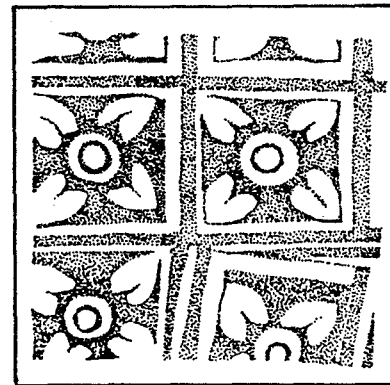
62. ลายกคประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนูน

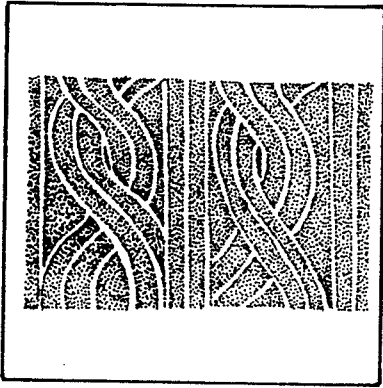
65. ลายกคประทับเส้นขนานรูปกลีบบัวหันหัวลง

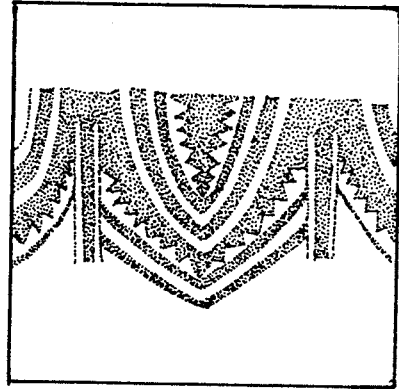
63. ลายกคประทับรูปสามเหลี่ยมมน
หันหัวชนกันแนวเฉียง

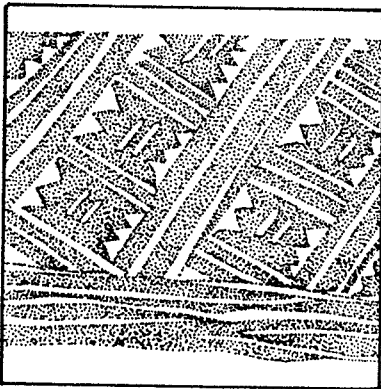
66. ลายกคประทับรูปดอกไม้สี่กลีบ
ในกรอบสี่เหลี่ยม

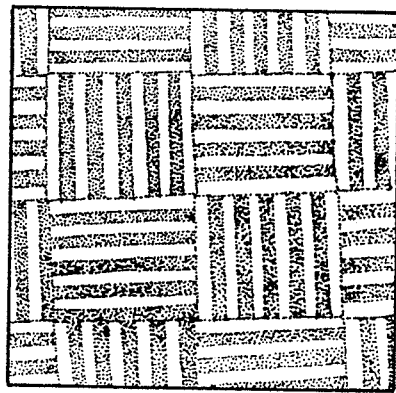
67. ลายกดประทับเส้นใจไว้ในกรอบสี่เหลี่ยม

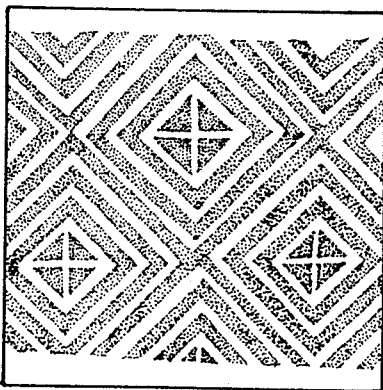
70. ลายกดประทับพื้นปลารูปกลีบบัวหันหัวลง

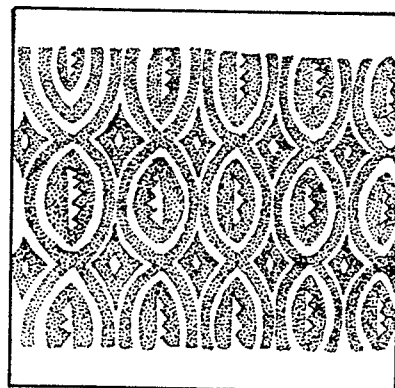
68. ลายกดประทับเส้นขนาน
ในกรอบสี่เหลี่ยมเงินปลา

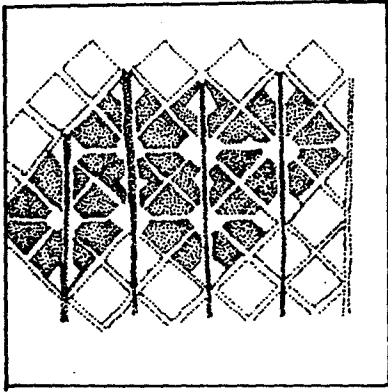
71. ลายกดประทับเครื่องจักรสาน
เส้นขวางและเส้นตั้ง

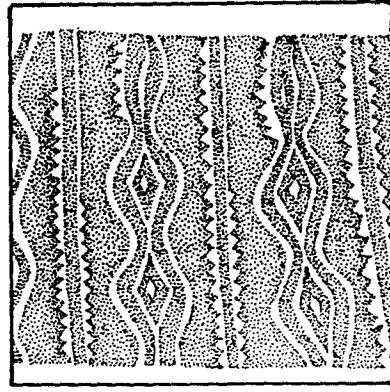
69. ลายกดประทับรูปกากบาท
ในกรอบสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

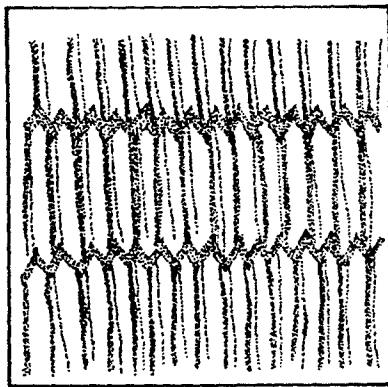
72. ลายกดประทับพื้นปลาในกรอบวงรี

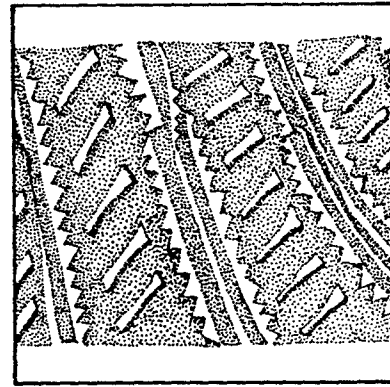
73. ลายกดประทับรูปดอกจัน

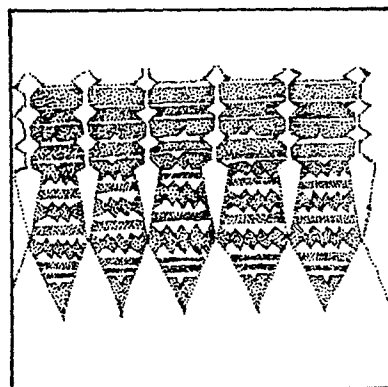
76. ลายกดประทับสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด
ในกรอบเส้นฟันปลาเอียง

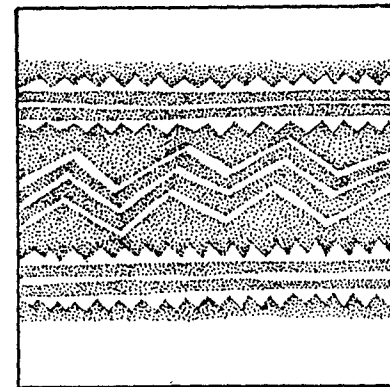
74. ลายกดประทับฟันปลาแนวอนสลับลายเส้นตั้ง

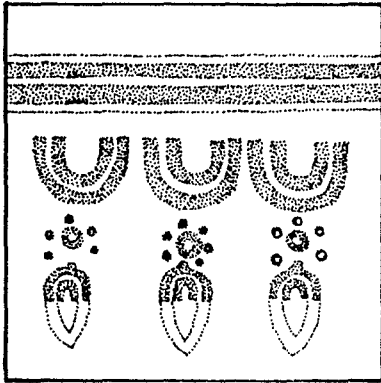
77. ลายกดประทับเส้นบากในกรอบฟันปลาเอียง

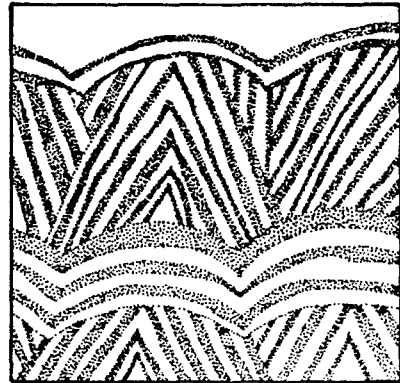
75. ลายกดประทับรูปหวงอุบะ

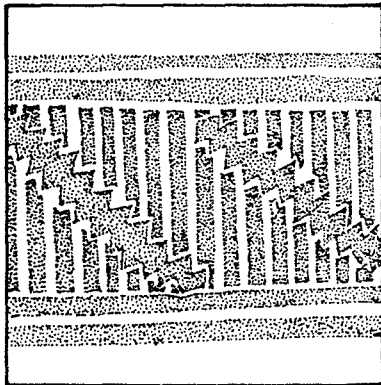
78. ลายกดประทับเส้นซิกแซก
คั่นด้วยลายกดประทับฟันปลาแนวอน

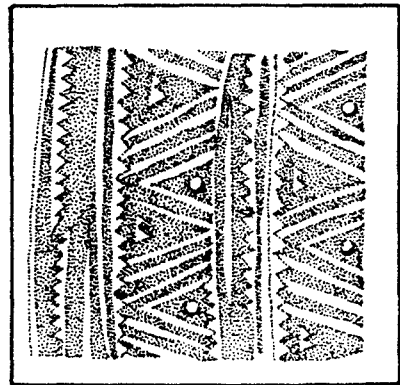
79. ลายกลประทับรูปพวงดอกไม้

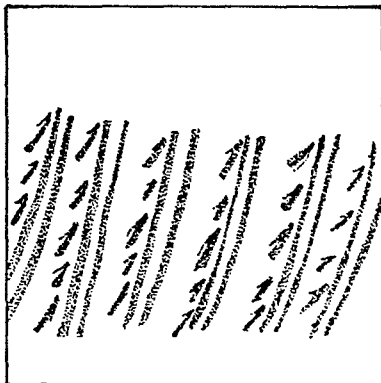
82. ลายกลประทับเส้นขนานรูปสามเหลี่ยม
สลับลายเส้นโค้ง

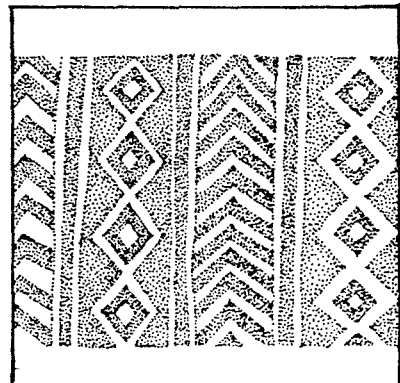
80. ลายกลประทับฟันปลาแนวเฉียง ระหว่างเส้นโค้ง

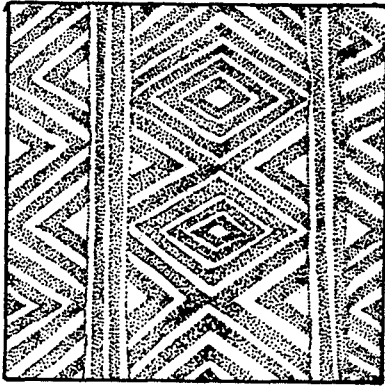
83. ลายกลประทับจุดวงกลมในกรอบสามเหลี่ยม
สลับลายกลประทับฟันปลาแนวโค้ง

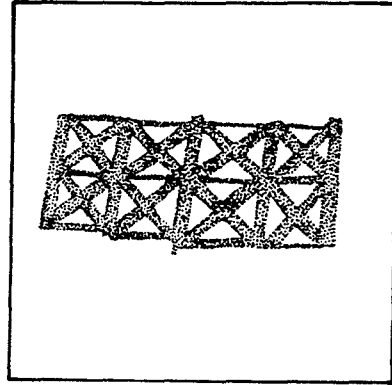
81. ลายกลประทับรูปใบไม้ขนาดเล็กแนวตั้ง

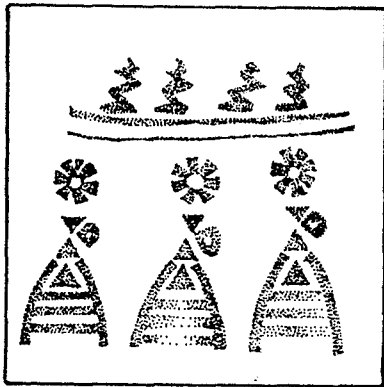
84. ลายกลประทับรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
สลับลายท่างปลาแนวตั้ง

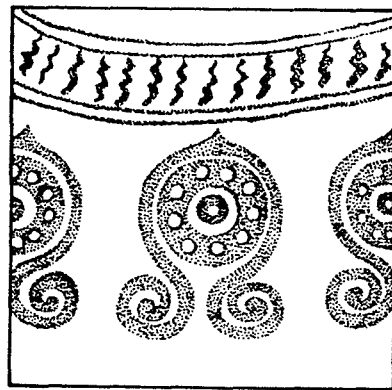
85. ลายกคประทับเส้นขนานรูปสี่เหลี่ยม
ขนมเปียกปูน ในกรอบเส้นคี่ง

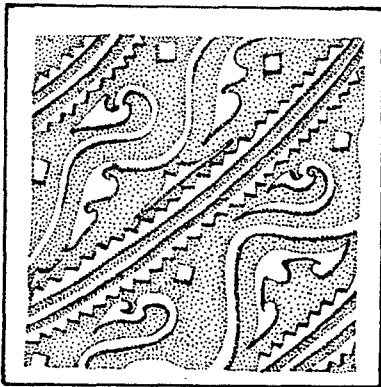
88. ลายกคประทับรูปกากบาทในกรอบเส้นคี่ง

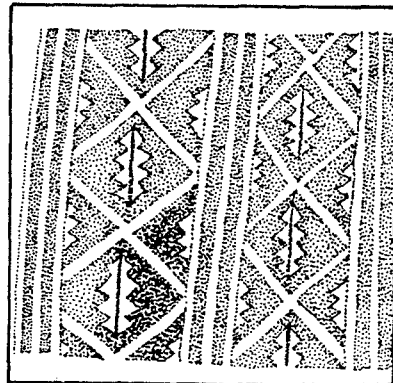
86. ลายกคประทับรูปช่อดอกไม้สามเหลี่ยม

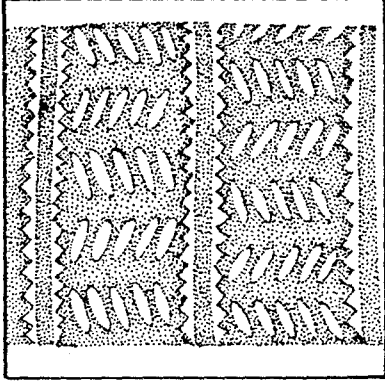
89. ลายกคประทับรูปใบเสมา

87. ลายกคประทับรูปตัวนก

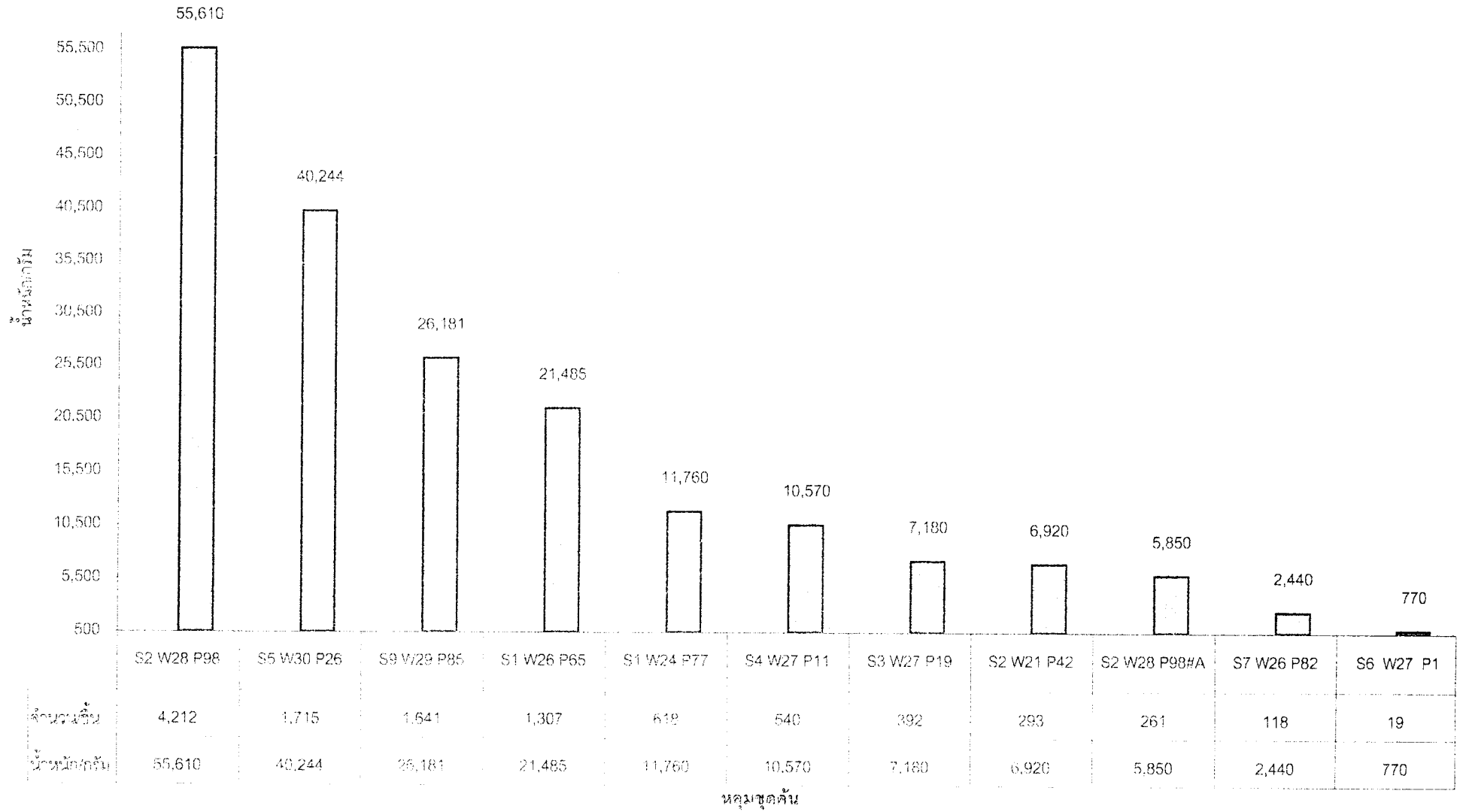

90. ลายกคประทับหินปลาในกรอบลายกากบาท
แนวคี่ง

91. ลายกดประทับคล้ายเมล็ดข้าวเปลือกในแถวเอียง

ปริมาณเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา(Earthenware) ที่พบจากหลุมขุดค้นต่างๆ

จากการขุดค้นได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยหนาแน่นในชั้นดินระดับกลาง ถึงล่างของหลุมขุดค้น S5 W30 P26 , S2 W28 P98 , S1 W26 P65 และ S9 W29 P85 รูปทรงที่พบส่วนมากได้แก่ อ่าง ขวด ไห กระปุก ครก ทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ

การที่พบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยเป็นจำนวนมากแสดงถึงความนิยมใช้ภาชนะ ที่ผลิตจากแหล่งเตานี้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการที่แหล่งผลิตอยู่ใกล้และมีความสะดวกในการขนส่ง โดยส่งเรือลงมาจากแม่น้ำน้อย (คือแม่น้ำเจ้าพระยาที่แยกสาขามา และมาเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหญ่ ทางด้านเหนือของพระนครหรืออยุธยา โดยมีคลองเชื่อมต่อกันได้) จึงทำให้ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย หาได้ง่ายและราคาถูก จึงเป็นที่นิยมแพร่หลายโดยทั่วไป

- แหล่งเตาสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย จากการขุดค้นได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง(Stoneware) จากแหล่งเตาแห่งนี้ค่อนข้างน้อยอย่างไรก็ตามยังพบจำนวนหนึ่งกระจายในชั้นดินระดับล่างของหลุมขุดค้น โดยเฉพาะหลุม S5 W30 P26 , S2 W28 P98 , S1 W26 P65 และ S9 W29 P85 รูปทรงที่พบบ่อยเป็นจาน ชาม ไห กระปุก แจกัน หรือขวด ซึ่งส่วนมากเคลือบด้วยสีเขียว ขาวขุ่น และน้ำตาล-ดำ สาเหตุที่พบเศษภาชนะจาก แหล่งเตานี้ในปริมาณน้อยอาจเป็นเพราะแหล่งเตานี้อยู่ค่อนข้างห่างไกล การคมนาคมขนส่งค่อนข้างลำบาก เพราะต้องนำผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตานี้ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโจนทางด้านเหนือของเมืองสุโขทัย ลงเรือผ่าน คลองแม่น้ำพันมาลงแม่น้ำยมที่ตัวเมืองสุโขทัยปัจจุบันระยะทาง 12 กิโลเมตร จากนั้นก็ส่งมาออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ตรงมายังกรุงศรีอยุธยา หรืออาจเป็นเพราะผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาสุโขทัย นี้มักส่งไปขายยังดินแดนอื่นๆมากกว่านำมาใช้ในกรุงศรีอยุธยา ดังที่เราได้พบภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ จาก แหล่งเตาสุโขทัยในแหล่งเรือจมหรือแหล่งโบราณคดีประเทศต่างๆ เช่น อ่าวไทย อินโดนีเซีย บรูไน ญี่ปุ่น ไปจนถึงอาหรับ เป็นต้น ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสุโขทัยนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะประเภทชาม จาน เนื้อค่อนข้างหยาบ เคลือบสีขาวขุ่นหรือเขียนลายสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลแก่ ลายที่นิยมกันมากคือ ลายปลาในวงกลม ลายกลีบบัว ลายดอกไม้ นักโบราณคดีได้กำหนดอายุของภาชนะดินเผาที่ผลิตจากเตาแห่งนี้ไว้ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ตามอายุสมัยความรุ่งเรืองของเมืองสุโขทัย (ซึ่งตรงกับสมัย กรุงศรีอยุธยาตอนต้น)

- แหล่งเตาศรีรัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากการขุดค้นส่วนมากพบผลิตภัณฑ์จากกลุ่มเตาเกาะน้อย และเตาป่ายาง แหล่งเตานี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม ผลิตภาชนะประเภท ถ้วย ชาม จาน กระปุก ไห แจกัน และเครื่องประดับสถาปัตยกรรม ส่วนใหญ่จะมีสีเขียว เขียนลายได้เคลือบเป็นลายดอกไม้ ปลาคว่ำ หรือสีขาวขุ่น เขียนลาย สีน้ำตาลหรือสีดำ เป็นลายช่องกระจก ลายดอกไม้ ใบไม้ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเกาะน้อย และป่ายางนี้ มีคุณภาพค่อนข้างดี เนื้อค่อนข้างละเอียด

ในการสำรวจแหล่งโบราณคดีใต้น้ำในอ่าวไทย ได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง(Stoneware) ที่ผลิตจาก แหล่งเตาเกาะน้อย และป่ายางจำนวนมาก เช่น แหล่งเรือร้างเกวียน แหล่งเรือสมุย แหล่งเรือสีซิง แหล่งเรือพญา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาทั้งสองนี้ตามแหล่งโบราณคดีของประเทศใกล้เคียงด้วย ในเอกสารคำให้การ ชวนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม กล่าวถึงการค้าขายในกรุงศรีอยุธยาว่า มีพ่อค้า จากเมืองสุโขทัยนำสินค้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา โดยจอดเรือขายอยู่ในคลองหน้าวัดมหาธาตุ ดังนี้

¹ ภูษงค์ จันทวิช และคณะ ศิลปวัตถุ บริษัทโอสถสภา (เด็กเองหยุด) จำกัด และบริษัทในเครือจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ โอสถภาณุภวาระห์ . (กรุงเทพฯ : เจริญพุทธการพิมพ์(กิมปี) , 2529) , หน้า 35.

² อานวาระละเอียดในกองโบราณคดี กรมศิลปากร.โบราณคดีศึกษา . (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง&บุ๊ก จำกัด , 2531) , หน้า 77-120.

“อนึ่ง เรือใหญ่ท้ายแก้วนชาวเมืองสุวรรณคโลกย์แลหัวเมืองฝ่ายเหนือบ้านทุกดินค้าต่างๆฝ่ายเหนือ มาจอดเรือขายริมแม่น้ำแควในคลองใหญ่วัดมหาธาตุในเทศกาลน้ำ”¹

นักโบราณคดีได้กำหนดอายุของภาชนะดินเผา จากแหล่งเตาเกาะน้อย และป่ายางไว้ประมาณ พุทธ ศตวรรษที่ 20-22

จากการขุดค้นหาชุมชนวังหลัง(บริเวณโรงงานสุราเดิม) ได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัยกระจายตัวทั่วไปในชั้นดินระดับล่างของหลุมขุดค้น โดยพบปริมาณหนาแน่นกว่าเศษภาชนะจากแหล่งเตาสู่โขทัย แต่พบเบาบางกว่าเศษภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูนและ แหล่งเตาแม่น้ำน้อย สาเหตุที่พบเศษภาชนะดินเผา จากแหล่งเตาศรีสังขนาลัยในปริมาณค่อนข้างน้อย อาจมีสาเหตุที่ อธิบายได้เช่นเดียวกับแหล่งเตาสู่โขทัย

ในหลุมขุดค้น S5 W30 P26 , S2 W28 P98 , S1 W26 P65 และ S9 W29 P85 พบเศษภาชนะจากแหล่งเตาศรีสังขนาลัยปริมาณมากกว่าหลุมขุดค้นอื่น ซึ่งสามารถกำหนดอายุของชั้นดินในระดับล่างของหลุมขุดค้นเหล่านี้ได้ว่าสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลาง รูปทรงของภาชนะที่พบได้แก่ จาน ชาม ชวด กระปุก และตลับ เป็นต้น

- แหล่งเตาล้านนา (ทางภาคเหนือของไทย) เศษภาชนะเนื้อแกร่ง(Stoneware) จากแหล่งเตาล้านนา มีอยู่หลายแห่งด้วยกัน มีอายุใกล้เคียงกันราวพุทธศตวรรษที่ 19-21 แหล่งเตาที่สำคัญของล้านนาคือ แหล่งเตาเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย แหล่งเตาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งเตาเมืองพาน จังหวัดพะเยา แหล่งเตาน้ำอัสววก จังหวัดน่าน เป็นต้น

จากการขุดค้นบริเวณวังหลังพบเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาล้านนาในปริมาณน้อย อาจเป็นเพราะชาวกรุงศรีอยุธยาไม่นิยมใช้ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตานี้ และการคมนาคมขนส่งจากแหล่งเตามายัง กรุงศรีอยุธยามีความยากลำบาก ต้องขนถ่ายสินค้าหลายครั้ง จึงไม่แพร่หลายในกรุงศรีอยุธยา

- แหล่งเตาเวียงกาหลง ตั้งอยู่ที่บ้านสันมะเต็ด บ้านทุ่งม่าน บ้านป่าล้าน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และบ้านห้วยทราย บ้างทุ่งยั้ง ใกล้กับเมืองโบราณเวียงกาหลง ในเขตอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง แหล่งเตาเหล่านี้ตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำแม่ลาว ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเวียงกาหลงนี้มีอยู่หลายประเภท เช่น ถ้วย จาน ชาม คนโท กระปุก ไห มีทั้งแบบเคลือบแล้วเขียนลายสีดำเป็นลายพันธุ์พฤกษา นก หรือ กา เนื้อค่อนข้างบางมีบางส่วนเป็นสีขาวล้วนไม่เขียนลาย หรือภาชนะขนาดเล็กเคลือบสีน้ำตาลอ่อนไม่เขียนลาย นักโบราณคดีได้กำหนดอายุของแหล่งเตาเวียงกาหลง อยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21²

- แหล่งเตาสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งเตาสันกำแพงนี้เป็นแหล่งเตาที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ มีกลุ่มเตารวมกันประมาณ 83 เตา มีชื่อเรียกต่างๆกันตามพื้นที่ตั้งคือ เตาเผาอกบง เตาเผาจัมป่าบอน เตาเผาต้นแหน(1) เตาเผาต้นแหน(2) เตาเผาต้นใจัก เตาเผาคงดำ เตาเผาวัดเชียงแสน ลักษณะของเครื่องถ้วยสันกำแพงแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ เครื่องถ้วยเคลือบเขียนลายสีดำได้เคลือบ เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียว และเครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาล เนื้อค่อนข้างหยาบ สีเทาดำ ภาชนะที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ชาม จาน ไห นักโบราณคดีกำหนดอายุเครื่องถ้วยของแหล่งเตาสันกำแพงว่ามีอายุอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 19-21 จัดอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น

¹ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ, เล่มเดิม, หน้า6.

² พงศ์ จันทวิช, เล่มเดิม, หน้า61.

- แหล่งเตาบ้านโป่งแดง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตานี้ มีลักษณะเนื้อดินบางละเอียดประณีต เคลือบใสมีสีขาวนวล น้ำตาลอ่อน เขียวอ่อน มักเขียนลายใต้เคลือบด้วยสีดำ หรือเป็นลายชุดขีดใต้เคลือบ เช่นลายดอกไม้และลายวงกลมซ้อนกัน นักโบราณคดีกำหนดอายุของแหล่ง เตานี้ไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-21 ในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาเช่นเดียวกัน¹

- แหล่งเตาบ้านไม้เหนือ ตำบลแม่พริก อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง หรืออาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เตาหริภุชชัย มีจำนวนทั้งสิ้น 11 เตา ลักษณะของภาชนะดินเผา จากแหล่งเตาวังเหนือ จังหวัดลำปางนี้มีทั้งที่เป็นจาน ชาม ถ้วย ตะคันดินเผาเคลือบ และรูปสัตว์ขนาดเล็ก ตัวหมากruk ภาชนะเคลือบของแหล่งเตานี้มีทั้ง ชนิดเคลือบเขียว เคลือบน้ำตาล และเคลือบสีฟ้า น้ำเคลือบเป็นแบบใส ไม่พบประเภทที่เขียนลายเลย นักโบราณคดีได้กำหนดอายุของแหล่งเตาบ้านไม้เหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20

เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาเวียตนาม (อันหนาน, อันนัม, ญวน) เครื่องถ้วยจากเวียตนามเป็นสินค้าที่แพร่หลายควบคู่กับเครื่องถ้วยจีน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-23 พบหลักฐานทั่วไปตั้งแต่ในญี่ปุ่น เอเชียอาคเนย์ ตลอดจนไปจนถึงตะวันออกกลาง แหล่งผลิตเครื่องถ้วยเวียตนาม ประเภทสินค้าส่งออกสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ในบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง และบริเวณใกล้เคียง กรุงฮานอย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งดินเกาลินและแร่เฟลด์สปาร์อุดมสมบูรณ์ และอ่าววันโดย ก็เป็นแหล่งเมืองท่าค้าขายกับต่างชาติมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 อย่างไรก็ตามในการศึกษาเรื่องเครื่องถ้วยเวียตนามที่ พบในแหล่งโบราณคดีต่างๆในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น เรายังไม่สามารถกำหนดแน่ชัดได้แน่นอนว่า เครื่องถ้วยแบบใดเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแห่งไหนในเวียตนาม แต่เรียกรวมๆว่า "เครื่องถ้วย เวียตนาม" ในขั้นต้น²

ในประเทศไทย เครื่องถ้วยเวียตนามมักพบตามแหล่งโบราณคดีที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-22 เช่น ที่จังหวัดตาก สุโขทัย เชียงใหม่ สงขลา และพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น โดยมักพบร่วมกับเครื่องถ้วยจีน เสมอ แต่เป็นปริมาณที่น้อยกว่ามาก รวมทั้งยังพบในแหล่งโบราณคดีต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ประเทศ ฟิลิปปินส์ และประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นตลาดการค้าที่สำคัญที่สุดของเวียตนามในขณะนั้น

เครื่องถ้วยเวียตนามนี้จะแตกต่างจากเครื่องถ้วยจีน เพราะสีของเนื้อเครื่องถ้วยจะออกสีนวลกว่า และลายครามที่เขียนจะดูเข้มมากกว่าเครื่องถ้วยจีน รวมทั้งเนื้อดินก็ไม่มีควมละเอียดเท่าเครื่องถ้วยจีน ลวดลายที่เขียนบนเครื่องถ้วยเวียตนามแสดงให้เห็นอิทธิพลของเครื่องถ้วยจีนอย่างชัดเจน เช่นมักเขียน เป็นรูปลายดอกบัว ดอกโบตั๋น ลายปลากับกอบหลู่ ลายดอกบัวยกมือไม้

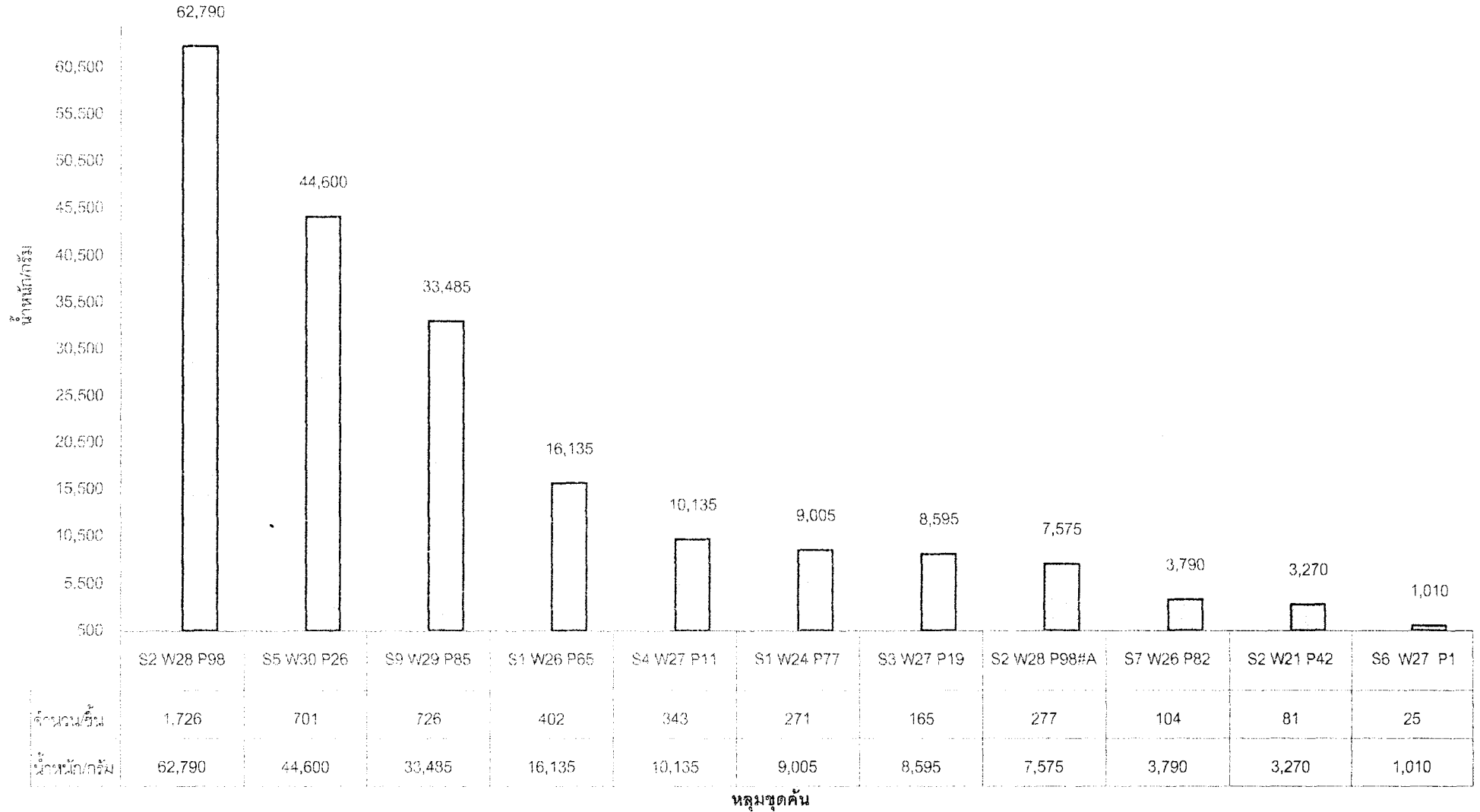
จากการขุดค้นบริเวณวังหลัง (โรงงานสุราเดิม) ได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาเวียตนามในปริมาณน้อย แต่ก็พบกระจายทั่วไปเกือบทุกหลุมขุดค้นทั้ง 10 หลุม ส่วนมากมัก เป็นจานหรือชามลายครามและมักพบในชั้นดินระดับล่างของหลุมขุดค้น ซึ่งสามารถจัดอายุสมัยเป็นชั้นดิน สมัยอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง

¹ ภูษงค์ จันทวิช, เล่มเดิม, หน้า 37, 162.

² กองโบราณคดี กรมศิลปากร, โบราณคดีสีคราม 2 เครื่องถ้วยจากทะเล (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์จำกัด, 2533), หน้า 82-83.

- เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาประเทศจีน จากการขุดค้นพบในปริมาณ น้อย มักเป็นเครื่องถ้วยประเภทจาน ชาม เคลือบเขียว สมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งมีอายุราว พ.ศ. 1822-1911 โดยมัก พบร่วมกับ เศษภาชนะเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาภายในประเทศ อาทิ จากแหล่งเตาบ้านบางปูน แหล่งเตาสุโขทัย-ศรีสัชนาลัย จึงกำหนดอายุชั้นดินที่พบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หยวนให้อยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลาง นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีนประเภทเนื้อแกร่ง (Stoneware) สมัยราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง ส่วนมากมักเป็น ถ้วย ชาม ลายคราม ลายเขียนสี และเคลือบสีน้ำเงิน เคลือบสีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งมีคุณภาพของเนื้อดินและเทคนิคการผลิต คุณภาพ ต่ำกว่าเครื่องถ้วยจีนในกลุ่มเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) โดยอาจผลิต จากแหล่งเตาที่ไม่ใช่เตาหลวง เช่นกลุ่มเตาจีนทางใต้ จึงจัดให้อยู่ในประเภทเนื้อแกร่งซึ่งก็ได้พบปริมาณไม่มาก เท่ากับชนิดเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) การกำหนดอายุสมัย ชั้นดินของหลุมขุดค้นจากหลักฐานประเภท เครื่องถ้วยเนื้อแกร่งนี้กำหนดอายุร่วมกับเศษภาชนะดินเผา ประเภทเนื้อโปร่ง แสง ควบคู่กัน

ปริมาณเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง(Stoneware) ที่พบจากหลุมขุดค้นต่างๆ

3. เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อโปร่งแสง (Porcelain)

จากการขุดค้นหาชุมชนวังหลัง (บริเวณ โรงสุราเดิม) พบเศษภาชนะดินเผาในกลุ่มนี้จากแหล่งผลิต 2 แห่งคือ จากประเทศจีนและญี่ปุ่น

- เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาประเทศจีน เป็นเครื่องปั้นดินเผาประเภทเนื้อดินโปร่งแสง ซึ่งมีคุณภาพสูงกว่าเครื่องปั้นดินเผาประเภท Earthenware และ Stoneware เนื้อดินที่ใช้ ปั้นเป็นเนื้อดินชนิดที่มีความละเอียด น้ำเคลือบโปร่งใส และเผาในอุณหภูมิสูง เครื่องปั้นดินเผาเนื้อโปร่งแสง(Porcelain) ผลิตกันขึ้นจากประเทศจีน ซึ่งพบจากการขุดค้นบริเวณวังหลัง เป็นภาชนะประเภท จาน ชาม กระปุก ตลับ มีทั้งที่เขียนสีน้ำเงินบนพื้นขาว(Blue and White) ที่เรียกว่าเครื่องลายคราม และลายลัทธิห้าสี ที่เรียก ว่าเบญจรงค์ ซึ่งประกอบด้วยสี เขียว เหลือง แดง ดำ น้ำเงิน รวมทั้งเครื่องถ้วยสีเขียวไม่มีลวดลาย เช่น สีขาว สีน้ำเงิน หรือสีน้ำตาลด้วย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเกียงซี แหล่งเตากว่างตง หรือฝูเจี้ยน และ แหล่งเตาจากจินหนิงใต้ จากการขุดค้นบริเวณวังหลังได้พบเครื่องถ้วยจีนชนิดเนื้อดิน โปร่งแสง จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้นมากที่สุด รองลงมาคือแหล่งเตาจินหนิงใต้ เครื่องถ้วยจีนที่พบมีอายุตั้งแต่ สมัยราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ 21-22) ถึงสมัยราชวงศ์ชิง (พุทธศตวรรษที่ 23-24) เครื่องถ้วยจีนในช่วง สมัยราชวงศ์หมิงตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 21 พบในปริมาณค่อนข้างน้อย ส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์ประเภท ชามลายคราม ที่มีคุณภาพ จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเกียงซี เครื่องถ้วยจีนในช่วงสมัยราชวงศ์หมิงตอน ปลายถึงสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ 22-23) พบในปริมาณหนาแน่น ส่วนมากเป็นภาชนะ ประเภทชาม จาน ตลับ ลายคราม ลายเขียนสี และเครื่องเบญจรงค์ยุคต้น ส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตา กว่างตงหรือฝูเจี้ยน หรือแหล่งเตาจินหนิงภาคใต้ และมีคุณภาพด้อยกว่าผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น สมัย ราชวงศ์หมิงตอนกลาง (พุทธศตวรรษที่ 21) เครื่องถ้วยจีนในช่วงสมัยราชวงศ์ชิงพุทธศตวรรษที่ 24 พบใน ปริมาณหนาแน่น เช่นกัน ส่วนมากเป็น ชาม จาน ตลับ ลายคราม ลายเขียนสี และเบญจรงค์ จากแหล่งเตา จิ่งเต๋อเจิ้น และแหล่งเตาจินหนิงใต้ เครื่องถ้วยจีน ประเภทเนื้อดินโปร่งแสง (Porcelain) ที่ขุดพบสามารถใช้ กำหนดอายุชั้นดินทางวัฒนธรรมของหลุมขุดค้นได้ เพราะนอกจากเครื่องถ้วยจีนประเภทเนื้อโปร่งแสงจะมี ลักษณะรูปทรง ลวดลายเฉพาะของแต่ละยุคสมัยแล้ว บางช่วงสมัยยังนิยมเขียนบอกปีรัชกาลที่ผลิตไว้ที่กัน ด้านนอกของภาชนะด้วย

การขุดค้นหลุม S5 W30 P26 ได้พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) จากประเทศจีน ในปริมาณหนาแน่นที่สุดจากการขุดค้นทั้ง 10 หลุม มีอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 21-24 ส่วนมากเป็น ภาชนะทรงชามเขียนลายครามจากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น และแหล่งเตาจินหนิงใต้ ที่สำคัญได้พบกันชาม ลายคราม(Blue and White) จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น ซึ่งระบุรัชกาลที่ผลิตว่าผลิตในสมัยพระเจ้าซวนเต๋อ แห่งราชวงศ์หมิง พ.ศ. 1969-1979 จึงสามารถกำหนดชั้นดินทางโบราณคดีของหลุมขุดค้นในระดับนี้ว่าอยู่ใน สมัยอยุธยาตอนต้น

- เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาญี่ปุ่น การผลิตภาชนะดินเผาเนื้อดินโปร่งแสง (Porcelain) จากแหล่งเตา ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลเครื่องถ้วยจีน โดยในพุทธศตวรรษที่ 18 การดื่มชาเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ในญี่ปุ่น การผลิตภาชนะที่เกี่ยวข้องกับชา จึงมีเป็นจำนวนมากทั้งถ้วยชา กระปุกใส่ชา โถชา รวมทั้ง ที่เผาเครื่องหอมสำหรับพิธีทางศาสนา ในพุทธศตวรรษที่ 20 การผลิตเครื่องถ้วยญี่ปุ่นมีคุณภาพสูงขึ้น มีแหล่งผลิตเป็นที่รู้จักกัน 2 แหล่งคือ แหล่งเตาเผาเซโตะได และแหล่งเตาเผาไมโนะ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ก็มี แหล่งเตาเพิ่มขึ้นที่ชิงะราจิ และเตาชิเซน เป็นต้น

ในสมัยเอโดะ ระหว่างปี พ.ศ. 2139-2158 ได้มีการนำเทคนิคใหม่ๆ จากเกาหลีเข้ามาใช้ในการผลิต เครื่องปั้นดินเผา และได้ผลิตภาชนะดินเผาแบบ Porcelain ขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองฮาริตะ ปัจจุบันอยู่ใน จังหวัดซะงะ และภายหลังปี พ.ศ. 2183 การผลิต เครื่องปั้นดินเผาแบบ Porcelain เคลือบห้าสีได้รับการปรับปรุง และพัฒนาขึ้นจนเป็นสินค้าส่งออกไปยังยุโรป โดยผ่านบริษัท อีสต์ อินเดีย จำกัด ที่เมืองเกียวโตก็มีแหล่ง เตาเผาที่มีเทคนิคการทำสวยงามมีชื่อเสียง คือ แหล่งเตาที่ผลิตเครื่องถ้วย กัว-ยากิ

นับเป็นแหล่งเตาที่สำคัญอีก แหล่งหนึ่งนอกจากแหล่งเตามิโนะ ทางภาคตะวันออก และแหล่งเตากะรัตสี ทางภาคตะวันตกของญี่ปุ่น¹

มีความคิดเห็นจากพ่อค้าตะวันตกเกี่ยวกับคุณภาพของเครื่องถ้วยญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับเครื่องถ้วย จีน เช่น คำสั่งจากหัวหน้าพ่อค้าบริษัท อีสต์ อินเดีย ของอังกฤษ แห่งปัตตาเวีย (โรมัส บรอดคอน , เฮนรี ฮาวลีย์ ,เล.เอ็น.โอ. กอนนิงจ์ และริชบักซ์) , ลงวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1624 (พ.ศ. 2167) กล่าวถึงเครื่องถ้วยชาญี่ปุ่นว่า เปรียบเสมือนของมีค่าหายาก ใครๆก็อยากได้² ส่วนเครื่องถ้วยจีนหากราคาไม่แพงก็ขอให้ให้ความระมัดระวัง ในการคัดเลือก เอาแต่ชิ้นดีๆ ไม่มีรอยแตกร้าวหรือเปื้อนเปรอะ³

และจากจดหมายรายงานสภาพการค้าขายในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฉบับหนึ่ง ซึ่งเขียนขึ้น ประมาณปี ค.ศ. 1678⁴ (พ.ศ. 2221) สมเด็จพระนารายณ์ทรงสนับสุนนว่าเป็นรายงานของ ยอร์ช ไวท์⁵ พ่อค้าอังกฤษซึ่งเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี ค.ศ. 1675⁶ (พ.ศ. 2218) รายงานชิ้นนี้ ต้น ฉบับเอกสารหมายเลข โอ.ซี 4696⁷ ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ กล่าวถึงสภาพการค้า เครื่องถ้วยญี่ปุ่นในเมืองพระนครหรืออยุธยาว่า “เดี๋ยวนี้พวกค้าสำเภายุ่นเข้ามามาก ข้าพเจ้าได้เลือก เอาเครื่องถ้วยชาอย่างดี หรือหลอดหลอดด้วยกันมาเทียบกันกับของเมืองจีน เมื่อปีก่อนเห็นปรากฏชัด ได้ว่าสู้ของจีนไม่ได้เลย และเมื่อปีก่อนนี้พากันแตกตื่นบรรทุกเข้ามามากมายผิดปกติ ราคาตกถูกลงมามากทีเดียว”⁸

จากการขุดค้นบริเวณวังหลัง (โรงงานสุราเดิม) พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) ของญี่ปุ่น ปริมาณน้อยโดยในหลุม S5 W30 P26 ระดับ 210-230 Cm.Dt. พบชิ้นส่วนถ้วยชาลายครามเขียนลาย การสู้รบบนหลังม้าเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเมืองฮิเซ็น มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 22-23

¹ กองโบราณคดี กรมศิลปากร. เครื่องถ้วยญี่ปุ่น .(กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2540), หน้า 4-8.

² ไทโรจน์ เกษมณีกิจ แปล . บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว ,2512), หน้า 199.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 200.

⁴ ประชุมพงศาวดาร เล่ม 12 .(กรุงเทพฯ : องค์การคุรุสภา, 2507), หน้า 299.

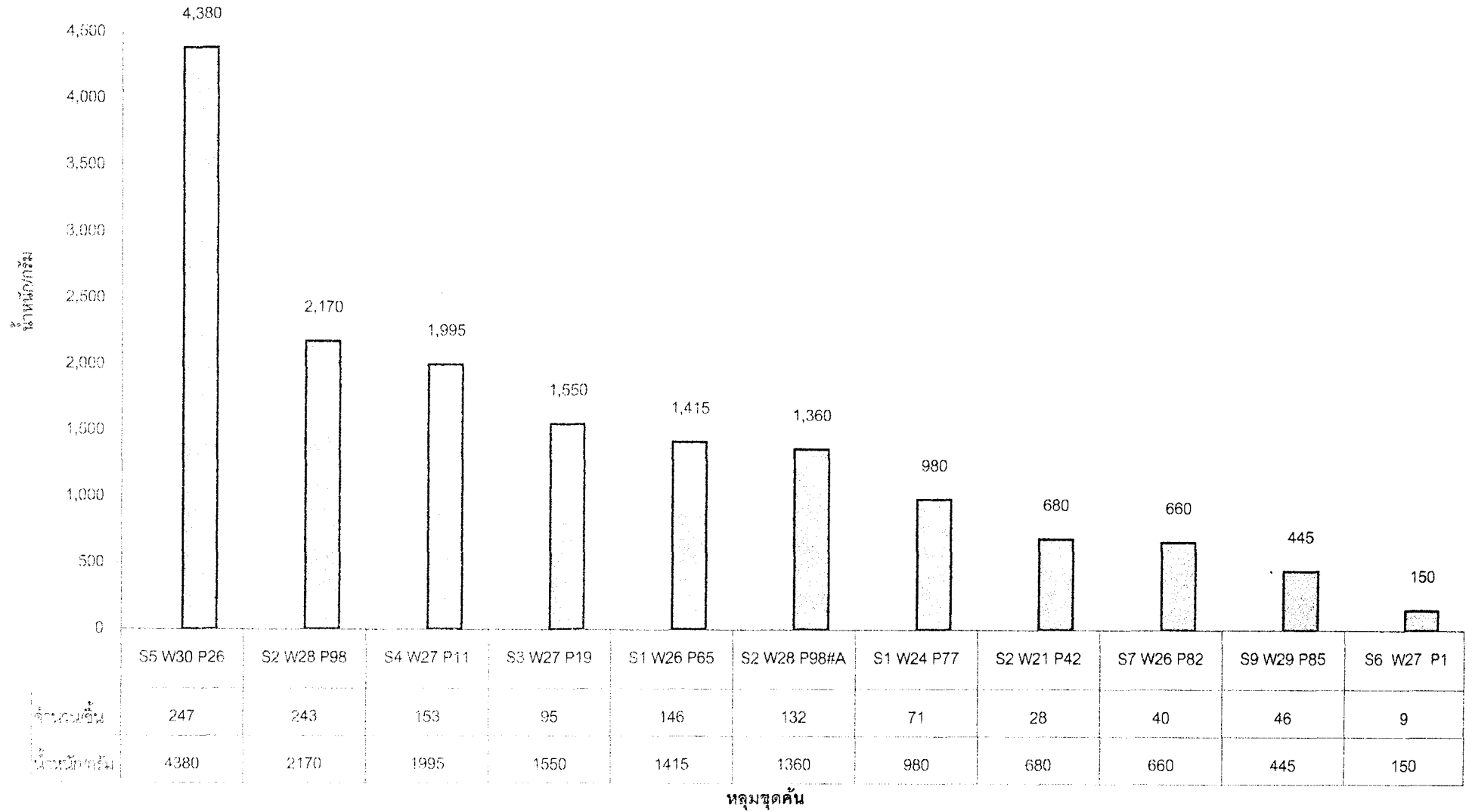
⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 295.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 323. ยอร์ช ไวท์ เดินทางเข้ามาพร้อมกับฟอนคอน ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 316-317.

ปริมาณเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินโปร่งแสง(Porcelain) ที่พบจากหลุมชุดค้นต่างๆ

การกำหนดอายุแหล่งโบราณคดีจากหลุมขุดค้นทั้ง 10 หลุมในการขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัย อยุธยาบริเวณวังหลัง (โรงงานสุราเดิม) จากเศษภาชนะดินเผาที่พบ สามารถกำหนดอายุได้โดยอาศัยเศษภาชนะ ดินเผาเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) ของจีนเป็นหลัก โดยพิจารณาควบคู่กับเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) แหล่งจากเตาเวียตนาม และแหล่งเตาภายในประเทศซึ่งประกอบด้วยแหล่งเตาบ่านบางปูน แหล่งเตาแม่น้ำน้อย แหล่งเตาสุโขทัย-ศรีสัชกาลย์ และแหล่งเตาล้านนา เปรียบเทียบกันไป

การกำหนดอายุแหล่งโบราณคดี วังหลัง จากการศึกษาเศษภาชนะดินเผาพบว่าชุมชนบริเวณนี้มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอยู่มาแล้ว ตั้งแต่สมัยอยุธยา ตอนต้น คือตั้งแต่ในราวการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893) หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย เพราะได้พบ เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) สมัยราชวงศ์หยวน เศษภาชนะดินเผาเนื้อโปร่งแสง (Porcelain) สมัยราชวงศ์หมิง ร่วมกับเศษภาชนะจากแหล่งเตาเวียตนาม (ยุคต้น) และแหล่งเตาบ่านบางปูนซึ่งต่างก็มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาทั้งสิ้น กิจกรรมการอยู่อาศัยของชุมชนบริเวณนี้พบหนาแน่นขึ้น ตั้งแต่ช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางลงมา จนถึงอยุธยาตอนปลาย โดยพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อโปร่งแสงสมัยราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ 21-22) สมัยราชวงศ์ชิง (พุทธศตวรรษที่ 23-24) หนาแน่น ร่วมกับเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง จากแหล่งเตาภายในประเทศ โดยเฉพาะแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี ภายหลังกองศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 สันนิษฐานว่าพื้นที่บริเวณชุมชนวังหลังได้ถูกทิ้งร้างไป ช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลที่ 5 จึงเริ่มมีการปรับปรุงพื้นที่บริเวณนี้ ก่อสร้างกรมทหารมณฑลกรุงเก่า และได้เปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ในบริเวณนี้ไป จนกระทั่งภายหลังโรงงานสุราเข้ามาใช้พื้นที่ และโยกย้ายออกไปเป็นพื้นที่ว่างเปล่าดังในปัจจุบัน

นอกจากการศึกษาเศษภาชนะดินเผาจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทางประวัติศาสตร์ เช่นเครื่องถ้วยจีนบอกได้ถึงเทคนิคการผลิตเฉพาะตัวในแต่ละราชวงศ์ เศษภาชนะดินเผาทุกชิ้นยังทำให้สามารถมองเห็นสภาพการอยู่อาศัยของชุมชนจากปริมาณความหนาแน่นได้ทั้งในภาพการศึกษาแนวราบและแนวตั้ง ปริมาณเศษภาชนะดินเผาที่พบในแต่ละชั้นดินบอกได้ถึงกิจกรรมการอยู่อาศัย ของชุมชนในชั้นดินนั้นว่ามี การอยู่อาศัย หนาแน่นเพียงใด แหล่งผลิตของเศษภาชนะดินเผา สามารถบอกได้ถึง การติดต่อสัมพันธ์กันในแต่ละท้องถิ่น และปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบในแต่ละพื้นที่ยังบอกถึงภาพแนวราบของกิจกรรมการอยู่อาศัยว่าเกิดขึ้นหนาแน่นเพียงใดในพื้นที่นั้นๆอีกด้วย

บทที่ 5 บทสรุป

ข้อมูลประวัติศาสตร์

ในกรุงศรีอยุธยา มีพระราชวังอยู่ 3 แห่ง คือวังหลวง เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน วังหน้า เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ หรือกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และวังหลัง เป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข

วังหน้ามีปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (กษัตริย์องค์ที่ 18 ราชวงศ์สุโขทัย พ.ศ.2112-2133) เมื่อถวายพระสุพรรณเวฬุราชธิดาแก่พระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีจึงยอมให้พระนเรศวรพระโอรส กลับคืนมา และคำว่า "อินแชะมิน" (พระเจ้าฝ่ายหน้า) อาจนำเอามาใช้เรียกพระนเรศวรยังพระนครศรีอยุธยา ตามอย่างพม่าที่เรียกพระมหากษัตริย์ว่า "อินแชะมิน" (อิน=วัง , แชะ=หน้า , มิน=ผู้เป็นเจ้า) เมื่อสมเด็จพระนเรศวรครองพิชณุโลก ได้เสด็จกลับมาเยี่ยมพระชนกชนนียังกรุงศรีอยุธยาอยู่เนืองๆ และก็ทรงประทับ ณ "วังใหม่"ซึ่งพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ให้ความเห็นว่าน่าจะเป็นวังจันทร์เกษม(ปัจจุบัน) ซึ่งพระนเรศวรเอาพระนามมาจาก วังจันทร์เกษมเก่าที่เมืองพิชณุโลก หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ ในปี พ.ศ. 2127 และก็ทรงกวาดต้อนผู้คนลงมายังพระนครศรีอยุธยา และประทับที่วังดังกล่าว

ด้วยความมี "วังหน้า" ในสมัยนี้ จึงทำให้เกิด "วังหลัง" ขึ้น โดยไม่พบว่ามีในประเทศอื่นๆ วังหลังของกรุงศรีอยุธยาสร้างอยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพบ้านเมืองที่ต้องทำการป้องกันศึกสงครามรอบด้าน โดยให้ วังหลวง-รักษาพระนครด้านเหนือ, วังหน้า-รักษาพระนครด้านทิศตะวันออก, วังหลัง-รักษาพระนครด้านทิศตะวันตก ส่วนด้านใต้มีน้ำลึก ข้ำศึกเข้ามาลำบากใช้เรือรบป้องกันได้ "วังหลัง" จึงสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเอกาทศรถในเวลาป้องกันสงคราม ต่อสู้ข้าศึก

ผู้ครอง "วังหลัง" ที่ปรากฏต่อมาในเอกสารพงศาวดารกรุงศรีอยุธยามีดังนี้

- เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ พระโอรสของสมเด็จพระเอกาทศรถ กษัตริย์องค์ที่ 22 ของกรุงศรีอยุธยา
- พระไตรภูวนาทิตยวงศ์ พระน้องยาเธอในสมเด็จพระนารายณ์ (ถูกสำเร็จโทษในภายหลัง)
- เจ้าฟ้าอภัยทศ พระน้องยาเธออีกพระองค์ในสมเด็จพระนารายณ์
- นายจบกชประสิทธิ์ ผู้มีความชอบในสมัยพระเพทราชา ช่วยให้ราชสมบัติจากสมเด็จพระนารายณ์ ในสมัยนี้มีการบัญญัตินามเรียก วังหน้า ว่า "กรมพระราชวังบวรสถานมงคล" และเรียกสังกัดวังหลังว่า "กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข"

จากนั้นมาก็ไม่ปรากฏว่ามีที่ตั้งตำแหน่งวังหลังให้กับผู้ใดอีก ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเสือ (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 กษัตริย์องค์ที่ 30 ของกรุงศรีอยุธยา ครองราชย์ พ.ศ. 2246-2251 พระโอรสของสมเด็จพระเพทราชา) ทรงตั้งเจ้าฟ้าเพชร พระโอรสองค์ใหญ่ครองวังหน้า แต่เจ้าฟ้าเพชร พระโอรสองค์เล็ก ตั้งเป็นพระวังบูรณน้อย แต่ไม่ให้ครองวังหลัง เพราะเกรงจะโดนสำเร็จโทษเหมือนนาย จบกชประสิทธิ์ (ทรงรังเกียจตำแหน่งวังหลัง)

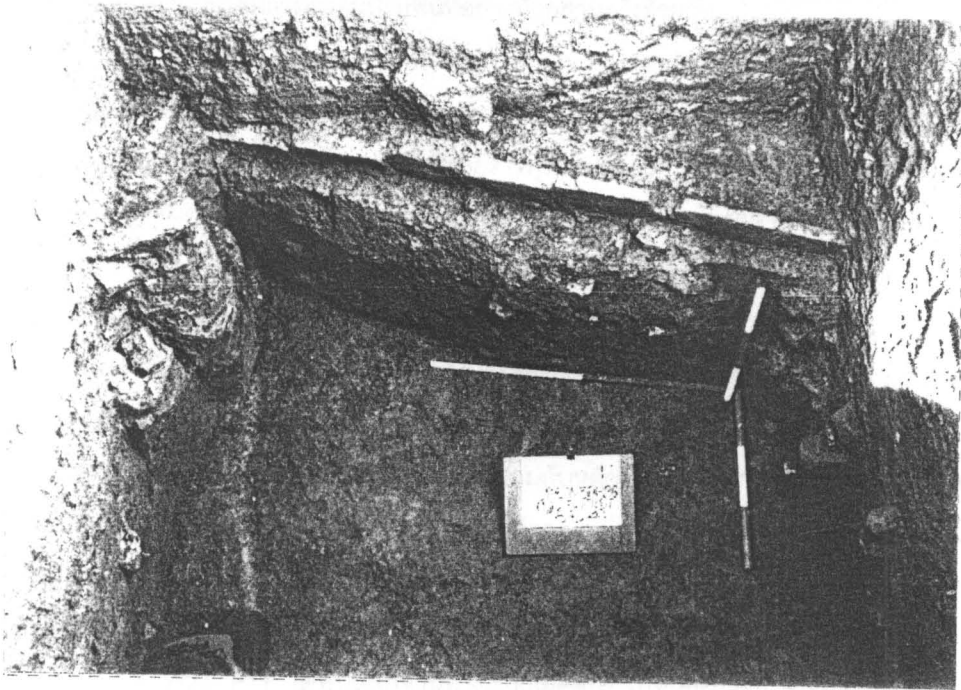
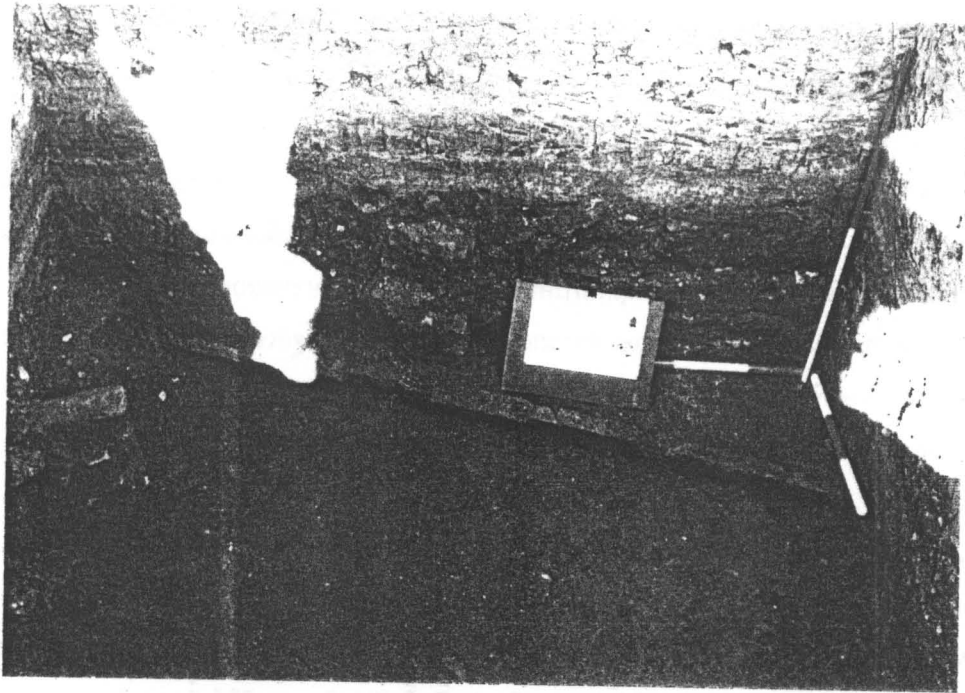
วังหลังในระยะปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาคงจะค่อยๆร้างไปจนในที่สุดเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาต่อพม่าในปี พ.ศ. 2310 แล้วสิ่งก่อสร้างต่างๆในจังหวัดคงจะถูกหรือทำลายไปด้วยเช่นเดียวกัน ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นที่รกร้างไปเป็นระยะเวลานานจนกระทั่งมาปรากฏชื่ออีกครั้งในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อจะมีการสร้างมณฑลทหารบกที่ 3 ขึ้นที่พระนครศรีอยุธยาและได้เลือกสถานที่บริเวณวังหลังนี้เป็นสถานที่ตั้งในปี พ.ศ. 2449 ดังข้อความในอธิบายความของพระยาโบราณราชธานินทร์ได้กล่าวไว้ว่า “วังหลังนี้เมื่อกองร้างแล้ววังก็คงร้างตามกันมาหรือบางทีจะร้างเสียแต่ก่อนกรุงแตกก็ว่าได้ มาภายหลังราษฎรเคลื่อนเกลี้ยที่ลงทำเป็นสวนปลูกต้นไม้มีผล เรียกว่าสวนมะม่วง ครั้นเมื่อรัตนโกสินทร์ ศก 124 (พ.ศ.2449) โปรดเกล้าฯ ให้จัดการทหารมณฑลกรุงเก่า กรมยุทธนาธิการได้เลือกเอาที่วังหลัง ตลอดถึงวัดสวนหลวง **สพสวรรค์เป็นโรงทหาร**” สิ่งก่อสร้างที่เป็นของเดิมครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ชำรุดหักพังลงมาอยู่คงจะถูกรื้อถอนและก่อสร้างอาคารที่ทำการต่างๆทับลงไป ต่อมาจนถึงปีพ.ศ. 2490 รัฐบาลได้ตั้งโรงสุราขึ้นโดยใช้สถานที่บริเวณวังหลังเป็นสถานที่ตั้ง ส่วนที่ทำการของทหารคงเหลืออยู่เฉพาะทางด้านตะวันออกของคลองฉางมหาไชย (ปัจจุบันเป็นถนนคันกระหว่างบริเวณวังหลังรวมเจดีย์ศรีสุริโยทัยกับกองสรรพาวุธซ่อมยาง กรมสรรพาวุธทหารบก) พื้นที่ภายในบริเวณวังหลังคงจะถูกปรับไถเพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆอีกครั้ง โดยเฉพาะการก่อสร้างถังหมัก ถังแอลกอฮอล์ ซึ่งจะต้องวางรากฐานอย่างแข็งแรงจะต้องขุดพื้นลงไปให้ลึกเพื่อก่อสร้างรองรับโครงสร้างข้างบนให้แข็งแรง การก่อสร้างในครั้งนี้คงทำให้สิ่งก่อสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาในบริเวณวังหลังที่ยังคงเหลืออยู่จากการสร้างโรงทหารถูกทำลายลงไปอีกครั้งหนึ่ง จนอาจไม่หลงเหลือสิ่งก่อสร้างใดไว้ให้เห็นอีกก็เป็นได้

ผลการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี

จากการขุดค้นชุมชนโบราณบริเวณวังหลังสามารถแบ่งชั้นดินทางโบราณคดีได้ทั้งสิ้น 4 ชั้นดิน คือ 1. ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลาง 2. ชั้นดินสมัยอยุธยาตอนปลาย 3. ชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์ และ 4. ชั้นดินสมัยเริ่มสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบัน หลักฐานทางโบราณคดีส่วนใหญ่ที่พบเป็นเศษภาชนะดินเผา ประเภทต่างๆ คือ เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (Stoneware) เศษภาชนะดินเผาเนื้อปอร์ซเลน (Porcelain) ซึ่งเศษภาชนะดินเผาทั้งสองประเภทหลัง เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถนำมากำหนดอายุสมัยสมัยของชั้นดินได้

หลุมขุดค้นที่พบหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลางได้แก่หลุม S5 W30 P26 , S2 W28 P98 , S1 W26 P65 และ S9 W29 P85 หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในชั้นดินเป็นโบราณวัตถุประเภทเศษภาชนะดินเผา เช่น เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน อายุราว พ.ศ. 19-21 เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสุโขทัย-ศรีสัชกาลย์ มีอายุราว พ.ศ. 19-22 เศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งมิงตอนกลางอายุราว พ.ศ. 21 เป็นต้น โดยเฉพาะหลุม S5 W30 P26 พบเศษเครื่องถ้วยจีนที่ระบุปีรัชกาล ว่าผลิตในสมัยพระเจ้าชวเนตยแห่งราชวงศ์ซ่งมิง พ.ศ. 1969-1979 ส่วนชั้นดินในสมัยต่อมาคือสมัยอยุธยาตอนกลางถึงปลายได้พบกระดูกสัตว์ประเภทวัวเลี้ยงก่องรวมกันเป็นจำนวนมาก และชั้นดินในสมัยรัตนโกสินทร์ของหลุม S5 W30 P26 ได้พบแนวอิฐวงขนานกันจัดตีบตรงกลาง อาจเป็นคันดินทางเดิน รวมทั้งยังพบร่องรอยคล้ายอิฐปูพื้นอยู่บนคันดินด้วย ชั้นดินในสมัยสุดท้ายคือสมัยการสร้างโรงงานสุราถึงปัจจุบันเป็นชั้นดินถม ซึ่งกิจกรรมการไถปรับพื้นที่ได้รบกวนหลักฐานของชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์หายไปบางส่วน

¹ กรมศิลปากร.ประชุมพงศาวดารเล่ม 37 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 43 “พงศาวดารกรุงเก่า”).(พระนคร:องค์การศึกษาค้นคว้า, 2507). หน้า 92.

แนวอิฐเรียงเป็นแนวยาว อาจเป็นทางเดิน ขุดพบในหลุม S5 W30 P26

หลุม S2 W28 P98 ซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้นเช่นกันยังได้พบร่องรอยหลุมเสาอีกจำนวน 7 หลุม ลักษณะการวางหลุมเสา มีระยะใกล้เคียงกับซากอาคารเครื่องไม้ ที่พบที่วัดไชยวัฒนาราม ซึ่งมีระยะห่างของเสาราว 2.50 เมตร สันนิษฐานว่าเป็นเสาอาคารในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงปลายที่ขุดผ่านลงมายังชั้นดินนี้ เนื่องจากในชั้นดินสมัยอยุธยาตอนกลางถึงปลายได้พบเศษกระเบื้องมุงหลังคาและเศษภาชนะดินเผาของรวมกันเป็นจำนวนมาก มีร่องรอยคล้ายการพังทลายของซากอาคาร โบราณวัตถุที่พบในหลุมส่วนมากเป็นของใช้ที่มักพบในครัว ชั้นดินต่อมาคือชั้นดินสมัยรัตนโกสินทร์ได้พบแนวอิฐวางขนานกันอัดติดตรงกลางลักษณะเป็นคันทงเดินคล้ายหลุม S5 W30 P26 แต่หลักฐานที่พบไม่เหลือรายละเอียดอื่นๆ เนื่องจากได้ถูกไถปรับออกไปโดยกิจกรรมการถมพื้นที่ของโรงงานสุรา

หลุม S1 W26 P65 ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้นเช่นกัน โบราณวัตถุที่พบได้แก่เศษภาชนะดินเผาซึ่งสามารถใช้กำหนดอายุได้จากแหล่งเตาต่างๆ จากการขุดค้นพบร่องรอย กิจกรรมในบริเวณหลุมว่า เคยเป็นพื้นที่ที่ทางโรงงานสุราใช้สร้างถังเก็บน้ำตาลขนาดใหญ่ มีการทำรากฐานสิ่งก่อสร้างอย่างแข็งแรงโดยตอกเสาเข็ม และถมอิฐหักเป็นจำนวนมาก แล้ววางคานคอนกรีตบ่อหมัก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้รบกวนหลักฐานทางโบราณคดีที่อยู่ในชั้นดินสมัยอยุธยาตอนกลางถึงตอนปลายไปบางส่วน และรบกวนชั้นดินในสมัยรัตนโกสินทร์หายไปจนหมดสิ้น ส่วนในสมัยสุดท้ายภายหลังจากนั้นได้มีการถมดินปรับพื้นที่อย่างน้อยสามครั้งด้วยกัน

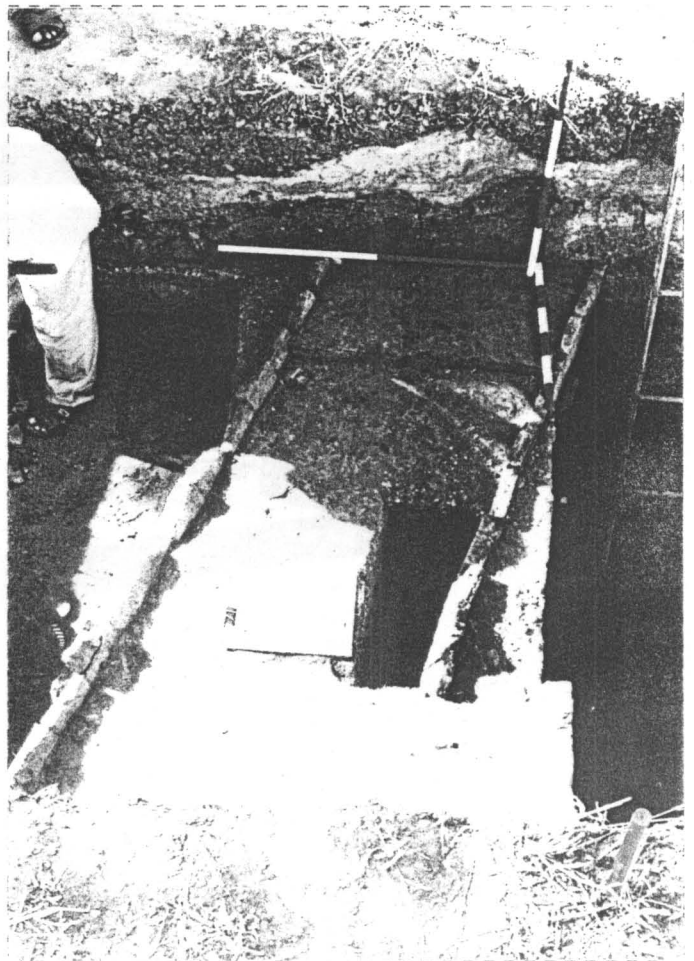
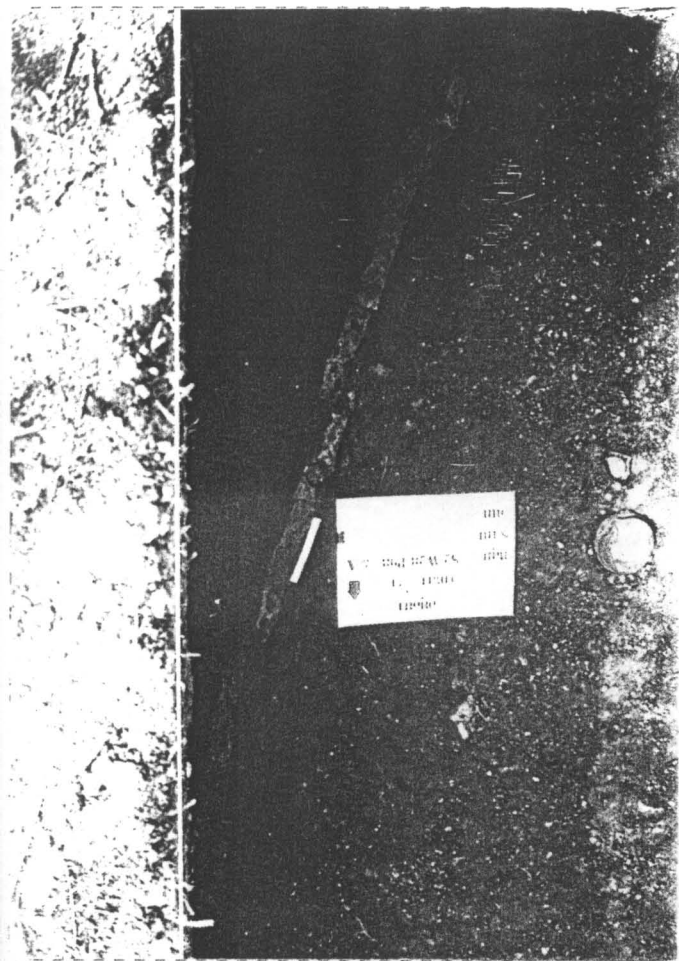
หลุม S9 W29 P85 เป็นหลุมขุดค้นที่อยู่ภายนอกเขตโรงงานสุราเดิม โดยตั้งอยู่ในชุมชนวัดสระมณฑลได้พบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเศษภาชนะดินเผาซึ่งมีอายุเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนกลางเช่นกันหลักฐานสำคัญคือได้พบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเวียดนาม ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ร่วมกับเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูนและแหล่งเตาสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย ร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์มีต่อเนื่องกันเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย จากนั้นพื้นที่ดังกล่าวทิ้งร้างไประยะหนึ่งเนื่องจากไม่พบหลักฐานใดๆในสมัยรัตนโกสินทร์ และมีการเข้ามาอยู่อาศัยของชุมชนอีกครั้งพร้อมกับการสร้างโรงงานสุรา จนถึงปัจจุบัน

หลุมขุดค้นที่พบหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลายในชั้นดินลึกที่สุด มีจำนวน 4 หลุม คือ S1 W24 P77 , S4 W27 P11 , S3 W27 P19 และ S7 W26 P82 หลุมขุดค้นที่พบหลักฐานสำคัญคือร่องรอยสิ่งก่อสร้างในหลุมได้แก่หลุม S1 W24 P77 โดยพบร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีในชั้นดินเป็นเศษภาชนะดินเผาประเภทต่างๆที่มีอายุในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย แต่เนื่องจากพื้นที่หลุมขุดค้นอยู่ในบริเวณริมคลองของโรงงานสุราซึ่งมีการสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ กิจกรรมการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆจึงรบกวนร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีชั้นนี้ไปจนหมด รวมทั้งไม่เหลือร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่อยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ด้วย

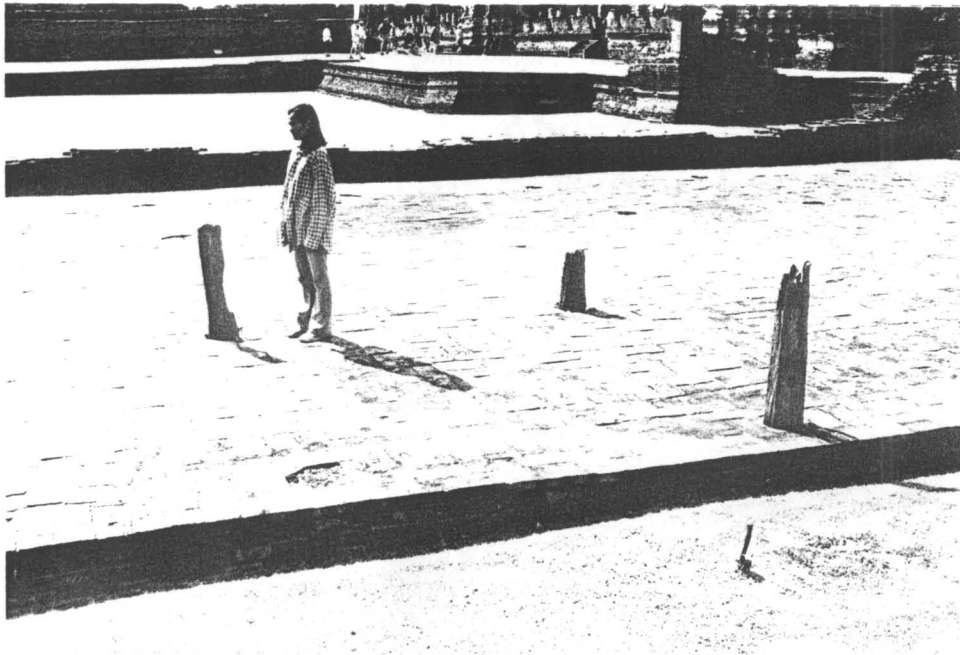
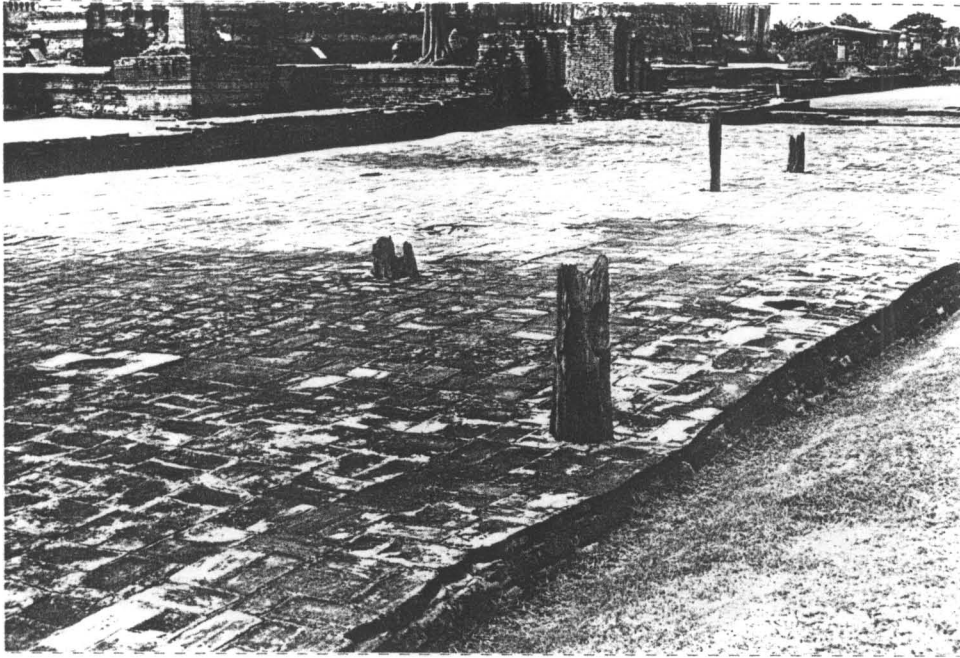
หลุม S4 W27 P11 ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเศษภาชนะดินเผาที่มีอายุในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย หลักฐานสำคัญคือได้พบเศษอิฐหักหนาแน่นกว่าหลุมขุดค้นอื่นๆในชั้นดินนี้ สันนิษฐานว่าเคยมีสิ่งก่อสร้างอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ภายหลังจากเมื่อโรงงานสุราเข้ามาใช้พื้นที่ได้มีการไถปรับซากโบราณสถานต่างๆ แล้วถมดินให้ได้ระดับที่ต้องการใช้งาน

หลุม S3 W27 P19 และหลุม S7 W26 P82 ซึ่งได้พบหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยอยุธยาตอนกลางถึงอยุธยาตอนปลาย ไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีชิ้นสำคัญประเภทร่องรอยสิ่งก่อสร้างต่างๆ พบเพียงเศษภาชนะดินเผาและโบราณวัตถุอื่นๆ ปริมาณเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

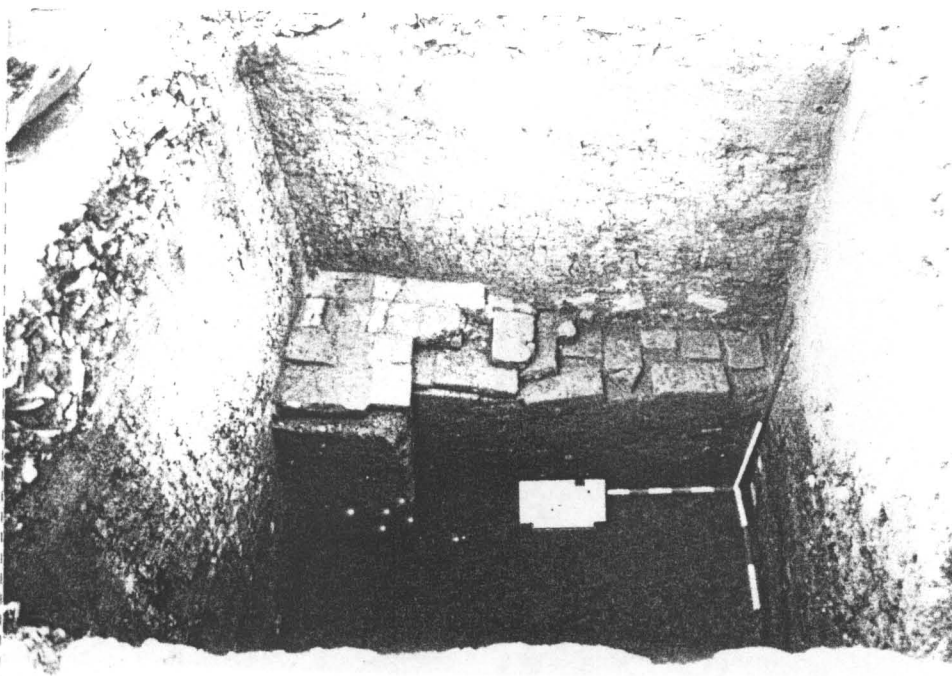
หลุมขุดค้นที่พบหลักฐานในสมัยรัตนโกสินทร์ในชั้นดินที่ลึกที่สุดได้แก่ หลุม S6 W27 P1 โดยได้พบซากอาคารในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นสิ่งก่อสร้างเมื่อครั้งจัดตั้งกองทหารมณฑลกรุงเก่า ราวรัชกาลที่ 5 ถึง รัชกาลที่ 6 กิจกรรมการก่อสร้างอาคารในสมัยรัตนโกสินทร์ได้รบกวนหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยอยุธยาตอนปลายไปจน

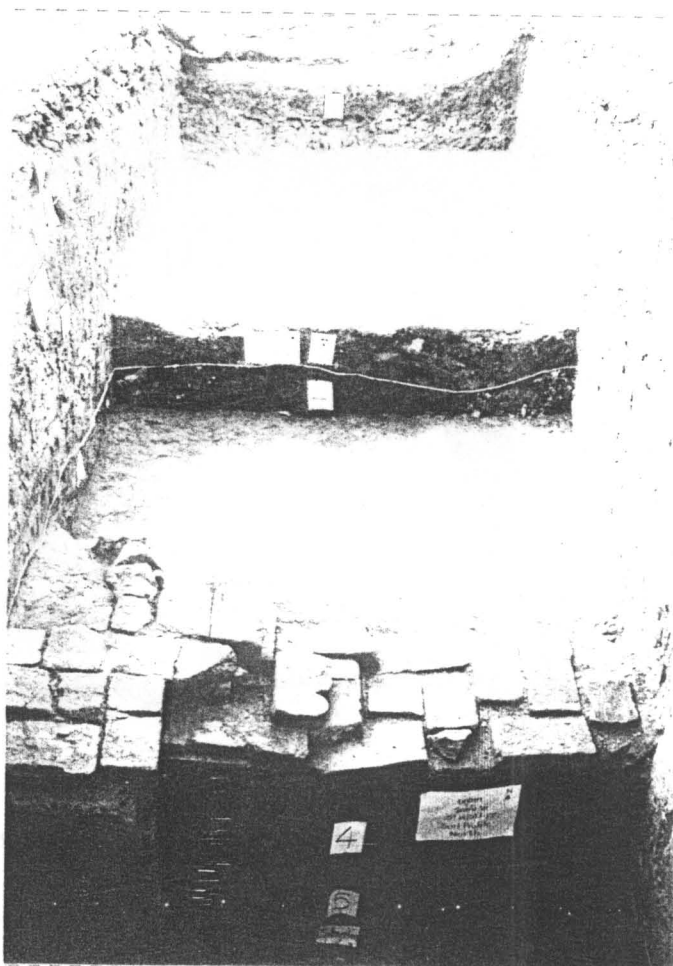
แนวอิฐเรียงขนานกัน อาจเป็นทางเดิน ขุดพบในหลุม S2 W28 P98 และ S2 W28 P98#A

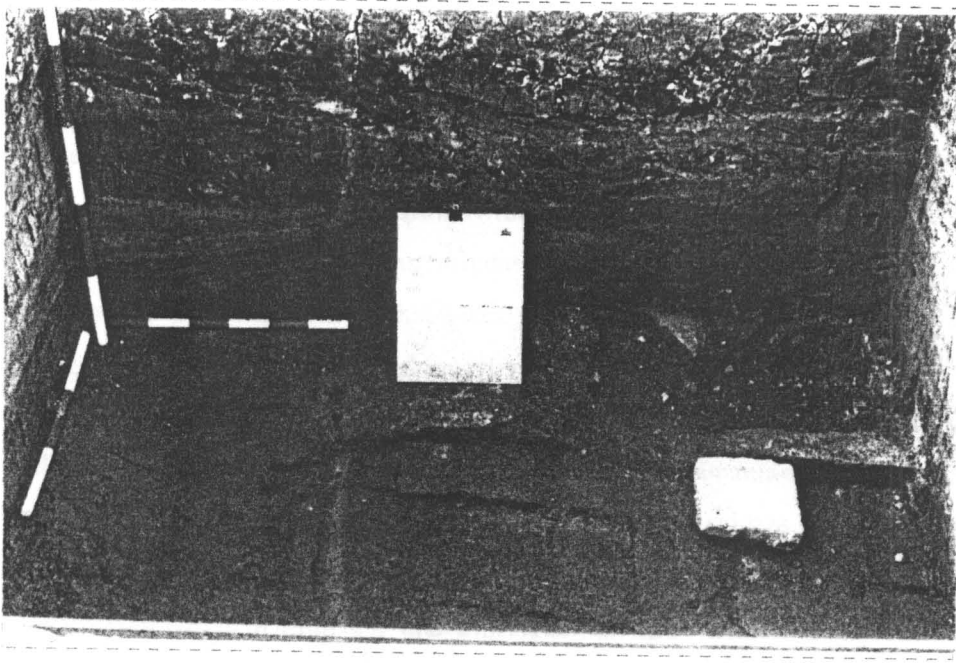
ซากอาคารในวัดไชยวัฒนาราม เป็นอาคารเครื่องไม้มีระยະห่างของเสาราว 2.50 เมตร ซึ่งใกล้เคียงกับระยະห่าง
ของหลุมเสาที่พบในหลุม S2 W28 P98 (ฟิล์ม 23/35 , 23/36)

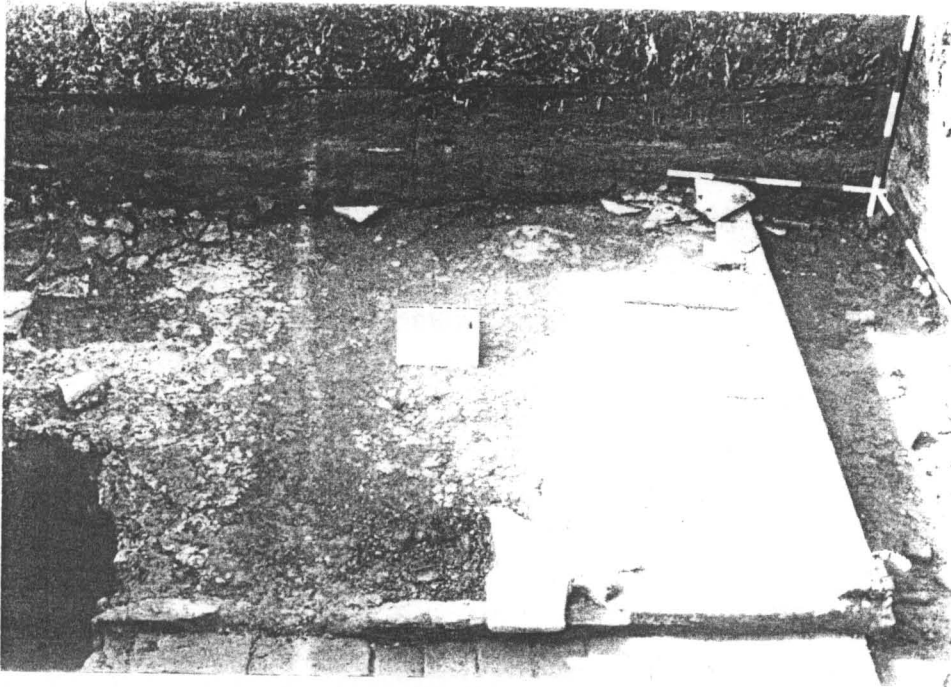
ซากสิ่งก่อสร้าง ขุดพบในหลุม S1 W24 P77

ซากสิ่งก่อสร้าง ที่พบภายหลังการขยายหลุม
S1 W24 P77

ซากอาคาร ชูตพบในหลุม S6 W27 P1

ซากอาคารที่ชูตพบภายหลังการขยายหลุม S6 W27 P1

หมด นอกจากนี้หลักฐานทางโบราณคดี เช่น เศษภาชนะดินเผา และโบราณวัตถุอื่นๆ จากการขุดค้นในบริเวณหลุมก็พบเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถูกรบกวนจากการสร้างอาคาร และการถมปรับพื้นที่ของโรงงานสุรา

หลุมขุดค้น S2 W21 P42 ตั้งอยู่ในสวนสาธารณะสมเด็จพระสุริโยทัย เป็นหลุมขุดค้นที่ประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน โดยหลุมขุดค้นได้พังทลายลงมาเมื่อขุดถึงระดับ 170 Cm.Dt. เนื่องจากดินในบริเวณพื้นที่เป็นดินถมที่นำมาถมปรับทำสวนสาธารณะซึ่งเคยเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำมาก่อน ลักษณะดินเป็นดินเหนียวจับตัวเป็นก้อนแน่นพบโบราณวัตถุปนกับสิ่งของในสมัยปัจจุบันปริมาณหนาแน่น การขุดค้นจึงพบแต่ชั้นดินปัจจุบันซึ่งเป็นดินถมเท่านั้น

สรุปได้ว่า บริเวณพื้นที่ปฏิบัติงานภายในเขตโรงงานสุราเดิม และพื้นที่ใกล้เคียงเคยมีชุมชนอยู่อาศัยมาก่อน ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น คือตั้งแต่ในราวสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (พ.ศ. 1893) เป็นต้นมา และหนาแน่นขึ้นตั้งแต่ช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางลงมา การกระจายตัวของชุมชน โดยรอบค่อนข้างเบาบาง สิ่งก่อสร้างได้จากการพบหลักฐานทางโบราณคดีต่างๆ ในหลุมขุดค้น เช่น ร่องรอยการอยู่อาศัยในชั้นดิน และโบราณวัตถุต่างๆที่พบ บริเวณที่มีการอยู่อาศัยหนาแน่นที่สุดได้แก่ พื้นที่ใกล้เคียงกับสำนักงานโบราณคดีในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดี ที่พบจากหลุม S2 W28 P98 ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังสำนักงานฯ ทางทิศตะวันออก และหลุม S5 W30 P26 ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสำนักงานฯ ที่ได้พบหลักฐานการอยู่อาศัยของชุมชนหนาแน่น มีการพบโบราณวัตถุ ประเภทต่างๆ เช่น ชิ้นส่วนเตาเจีกราน ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ที่รื้อร่องรอยการนำมาทำเป็นอาหาร และ เศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก เศษภาชนะดินเผาที่พบมีอายุเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนหลุมขุดค้นอื่นๆ พบหลักฐานทางโบราณคดีปริมาณเบาบางกว่า โดยเฉพาะหลุมที่กระจายตัวไกลออกไป จากกลุ่มอาคารสำนักงาน เช่น หลุมขุดค้น S9 W29 P85 ในบริเวณวัดสระเกศมณฑล ถึงแม้จะพบหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอายุเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้นในชั้นดินล่างสุดเช่นเดียวกับ หลุมขุดค้น S2 W28 P98 และหลุม S5 W30 P26 แต่ปริมาณความหนาแน่น และความสำคัญของโบราณวัตถุที่พบก็มีน้อยกว่า

ส่วนที่ตั้งของพระราชวังหลังนั้น แม้จะไม่พบร่องรอยของสิ่งก่อสร้างที่บอกได้ถึง โบราณสถานแห่งนี้ แต่เมื่อพิจารณาจากแผนที่เก่าของเกาะเมืองอยุธยาเปรียบเทียบกับแผนที่ในปัจจุบัน พื้นที่ตั้งของวังหลังที่ถูกบันทึกไว้จะอยู่ในบริเวณกลุ่มอาคารสำนักงานโบราณคดีในปัจจุบัน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าเมื่อครั้งที่มีการก่อสร้างกลุ่มอาคารเหล่านี้ ได้มีการวางสิ่งก่อสร้างที่ลงไปบนซากโบราณสถานเก่าของพระราชวังหลังก็อาจเป็นไปได้

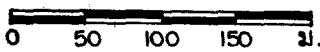
ตำแหน่งที่ตั้งพระราชวังหลังจากการศึกษาเปรียบเทียบแผนที่โบราณ

ตำแหน่งที่ตั้งของพระราชวังหลังในปัจจุบัน ไม่ปรากฏขอบเขตที่แน่นอนดังเช่น พระราชวังหลวง และ พระราชวังหน้า (พระราชวังจันทน์พระเกษม) ดังนั้นการค้นหาตำแหน่งของพระราชวังหลังจึงอาจทำได้อีกวิธีหนึ่งคือการศึกษาจากแผนที่โบราณ โดยนำมาเทียบเคียงกับแผนที่ปัจจุบัน และแผนผังแสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นในบริเวณที่ตั้งถึงฐานว่าเป็นที่ตั้งของพระราชวังหลัง คือบริเวณโรงงานสุราเดิม ซึ่งจัดทำขึ้นโดยห้างหุ้นส่วนจำกัดบุรพคติ เมื่อนำแผนที่ดังกล่าวมาเทียบเคียงกันในมาตราส่วน 1 : 5,000 แล้วย่อขยายลงบนกระดาษไขวางทับกัน คุณสมบัติที่โปร่งแสงของกระดาษไข แสดงให้เห็นหลักฐานประการหนึ่งซึ่งทำให้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตำแหน่งพระราชวังหลังกับพื้นที่ปฏิบัติงานตามโครงการขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณพระราชวังหลังในปีงบประมาณ 2541 นี้ได้เป็นอย่างดี

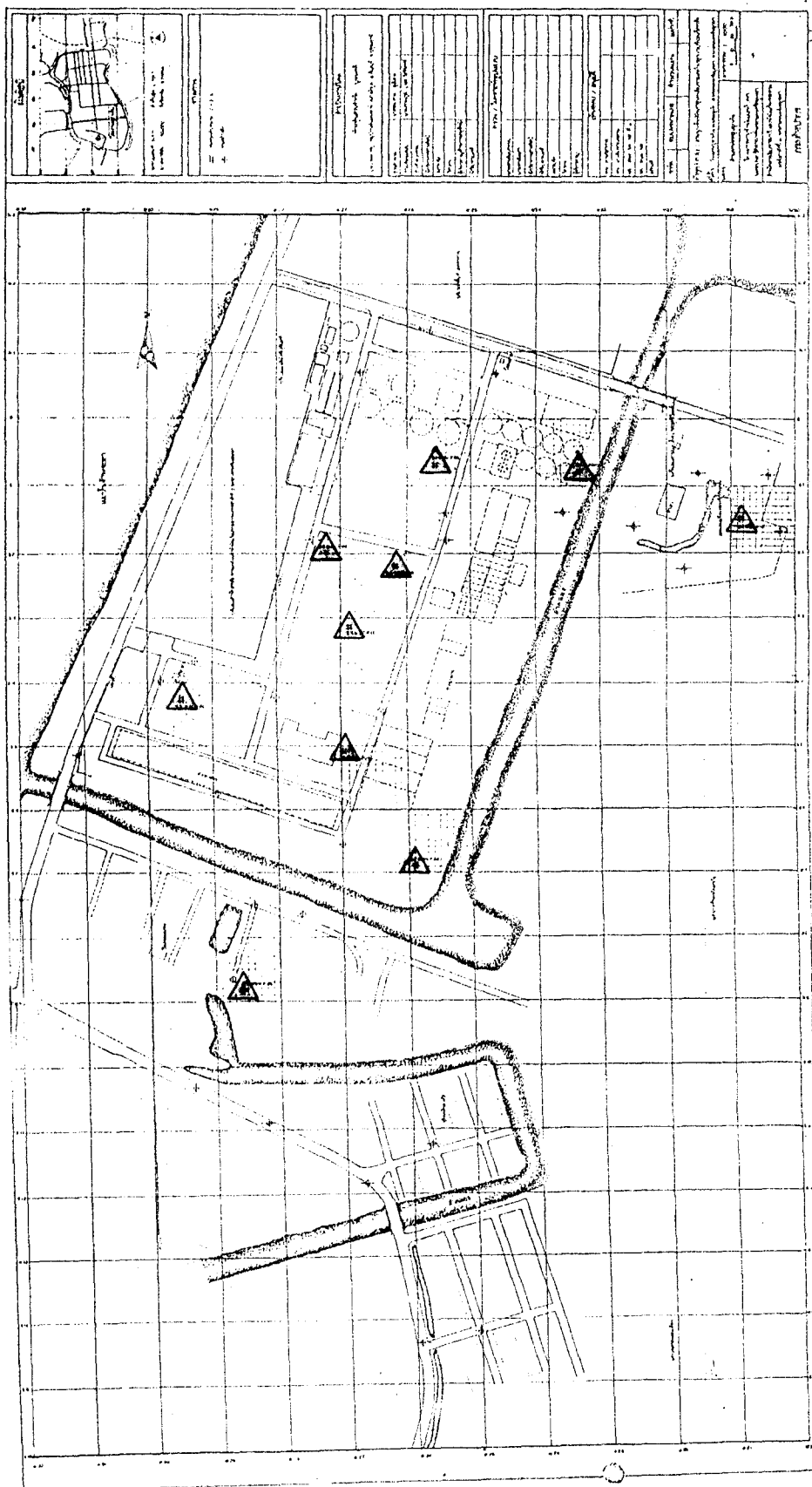
จากการศึกษาเปรียบเทียบแผนที่โบราณซึ่งมีการบันทึกที่ตั้งของพระราชวังหลังไว้จำนวน 3 ฉบับ พบว่ามีปรากฏบนแผนที่เก่าที่สุดในราว พ.ศ. 2230 ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งบันทึกโดยบาทหลวงโทมัส วัลคาเนอิรา จิตกรชาวฝรั่งเศส หลังจากนั้นอีก 3 ปี คือ พ.ศ. 2233 ก็มีการบันทึกแผนที่พระราชวังหลังอีกครั้งในแผนที่ของหมอบริเตน เอลเบิร์ต แกมเฟอร์ สำหรับแผนที่เก่าของไทย ได้บันทึกไว้เมื่อครั้งมีการสำรวจเพื่อทำผังเมืองพระนครหรืออยุธยาโดยพระยา

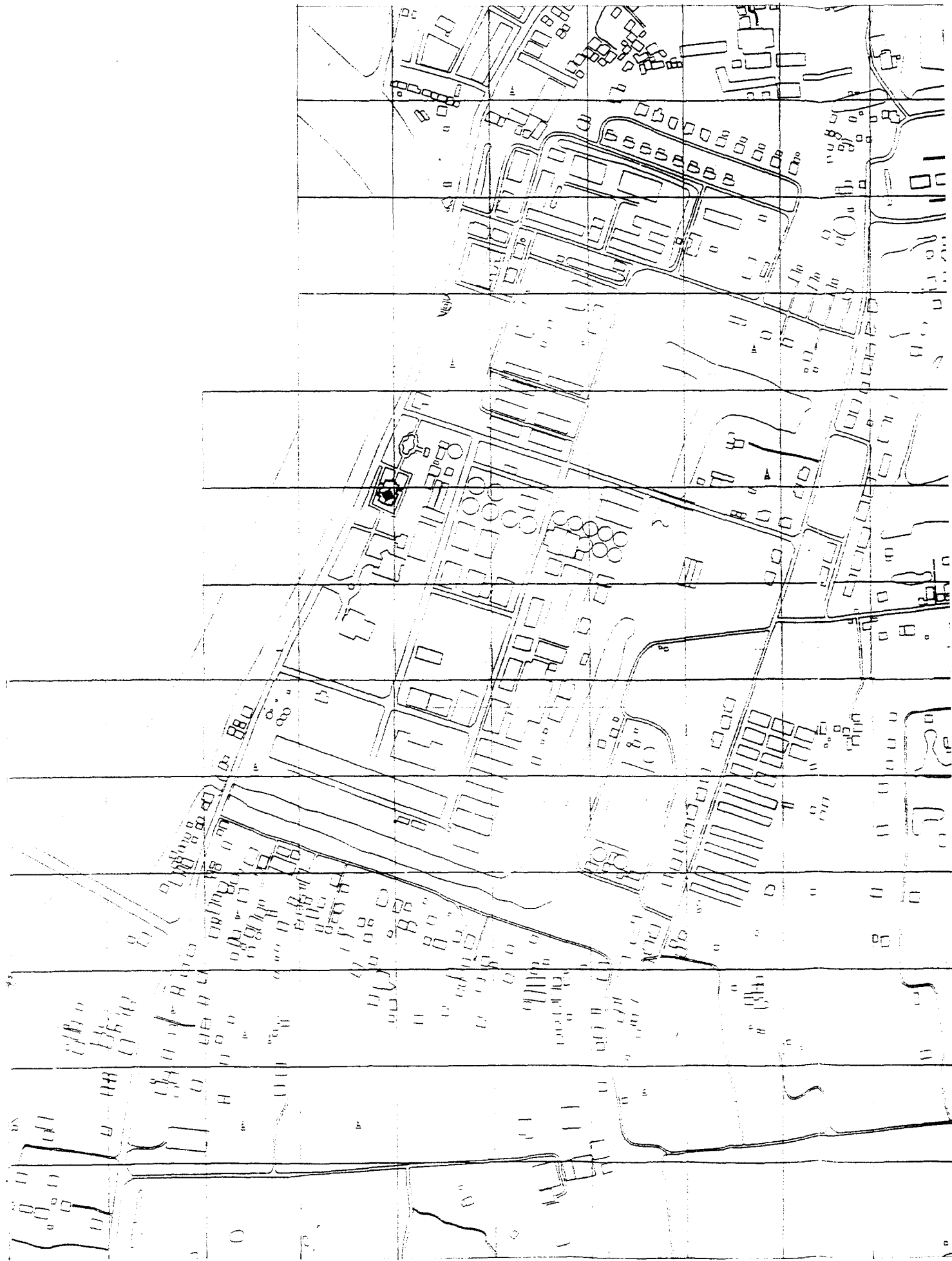
แผนที่ประกอบงานชุดค้นบริเวณวังหลังโดยหจก.บูรพาคดี

มาตราส่วน 1 : 5,000

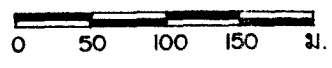
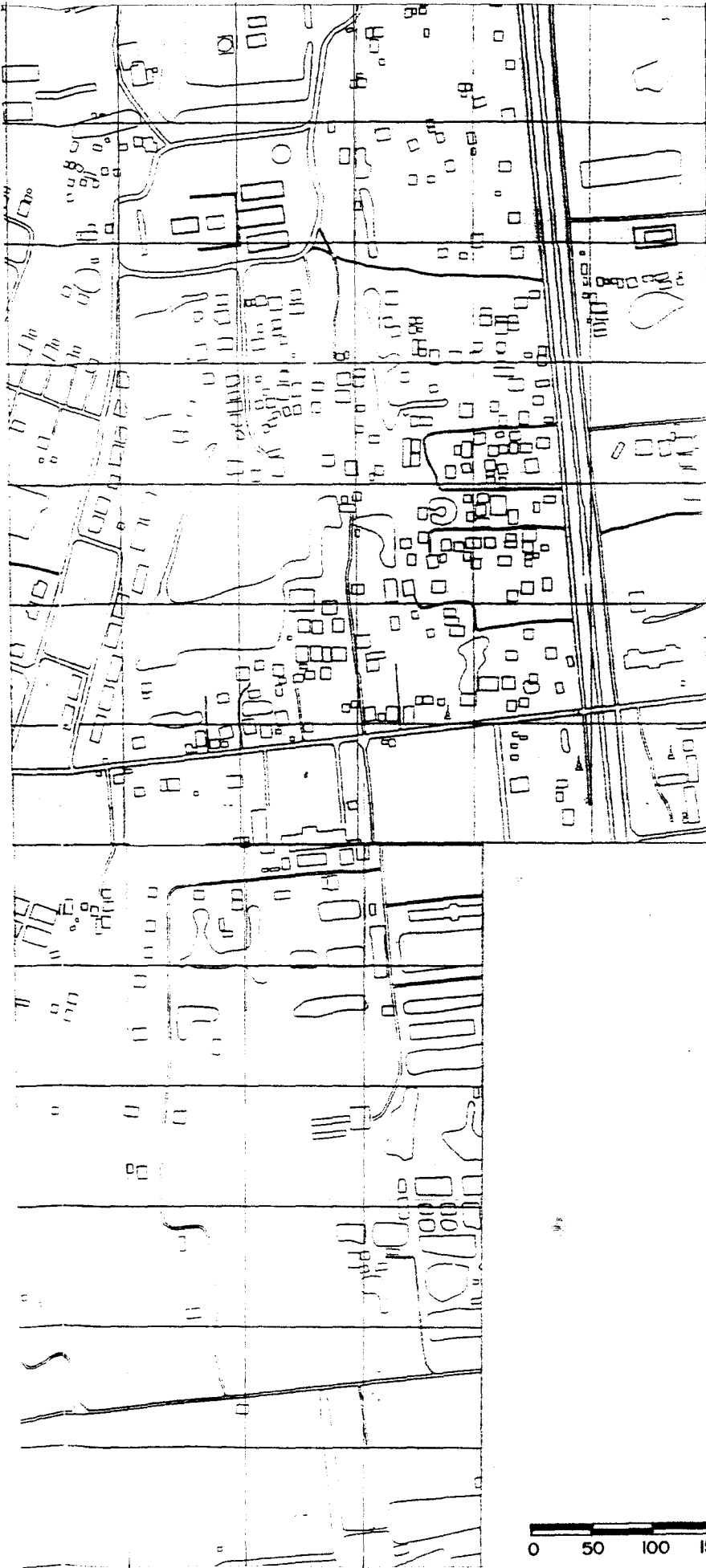
▲ - ตำแหน่งหลุมชุดค้น

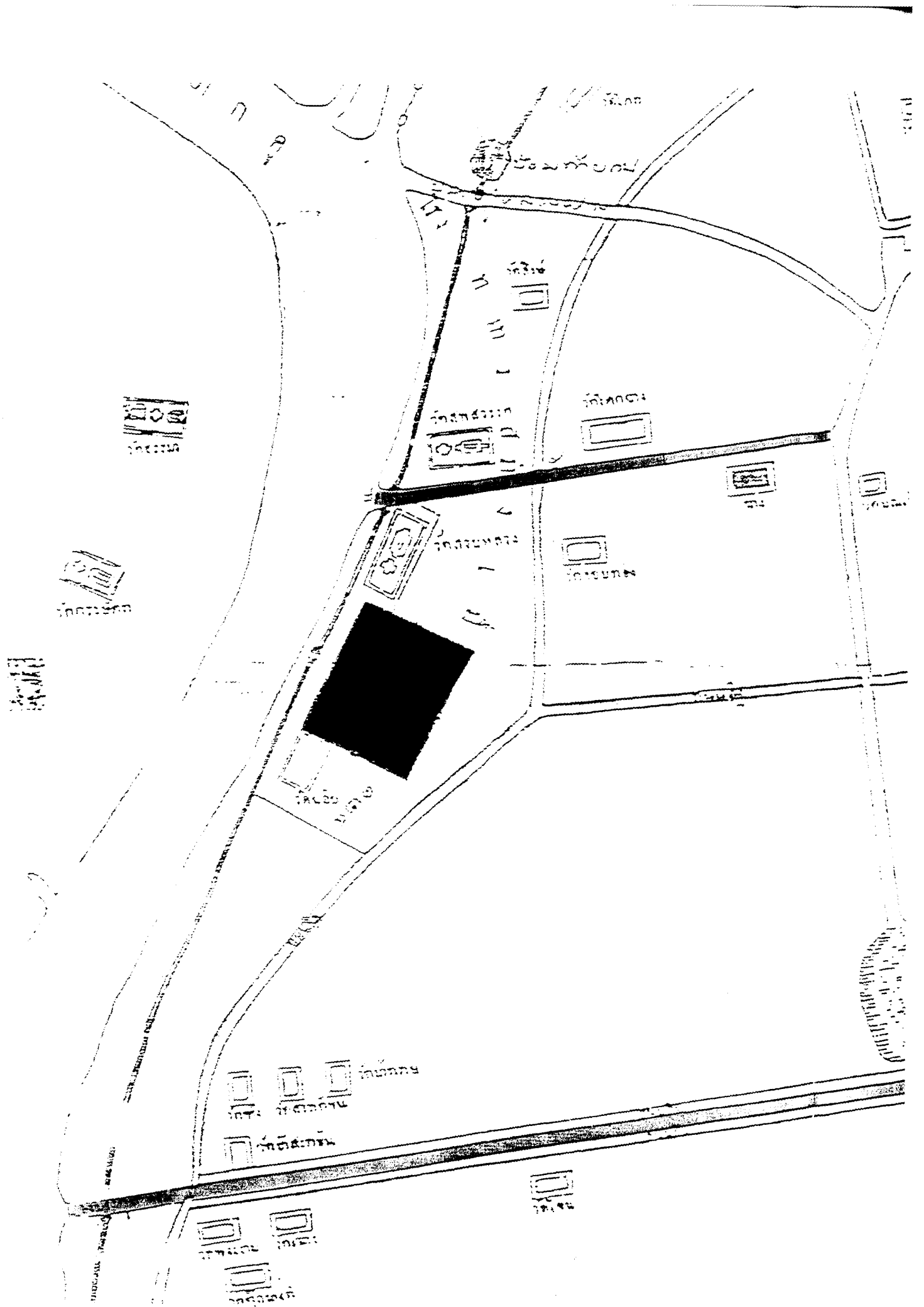
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาฝั่งทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1:5,000

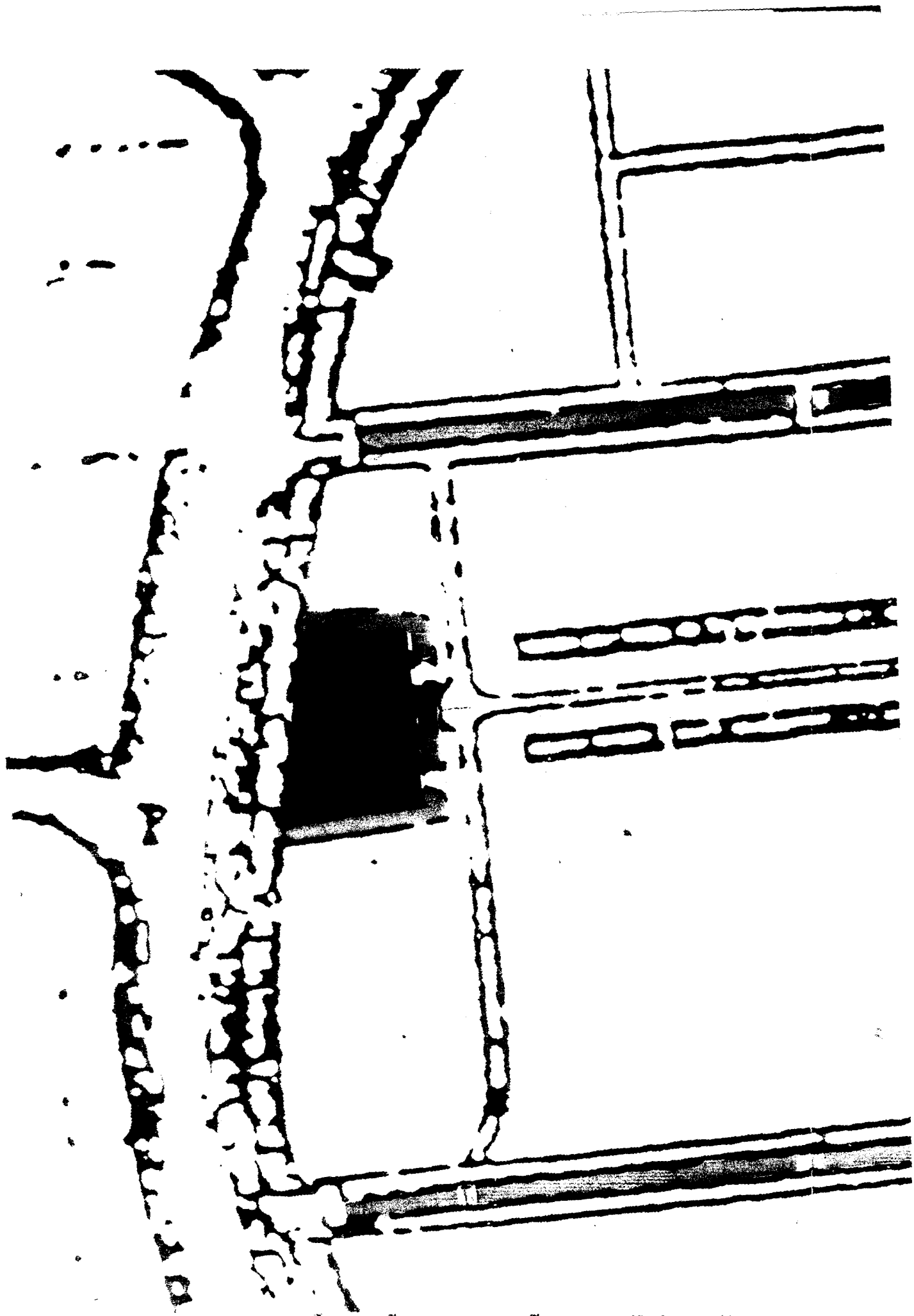

ร้อยละยี่สิบของพื้นที่ทั้งหมดในปัจจุบัน

ส่วน 1:5,000

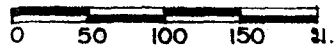
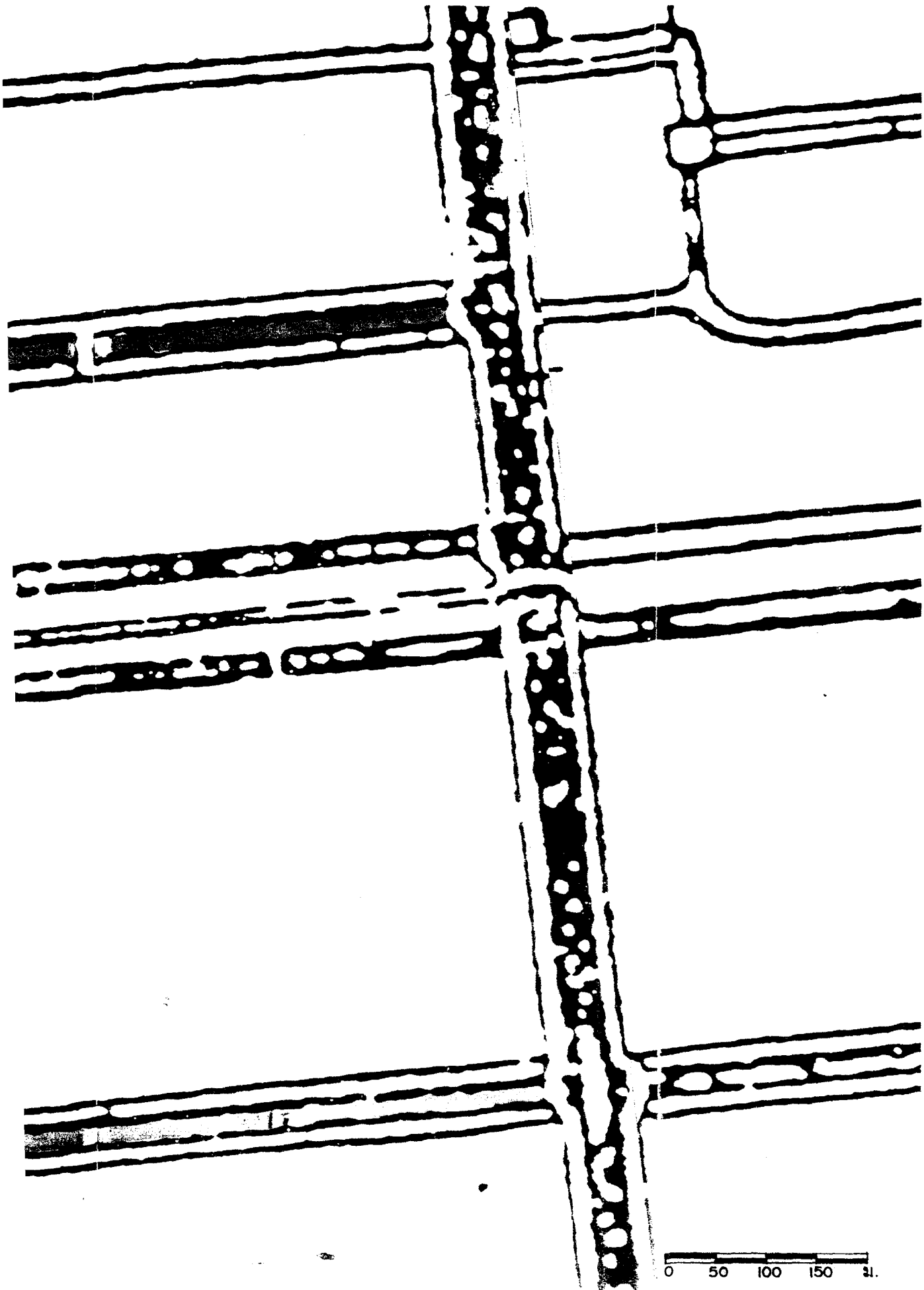

แผนที่กรุงเทพมหานคร (ฝั่งทิศตะวันตก) ของพระยาโบราณราชธานินทร์

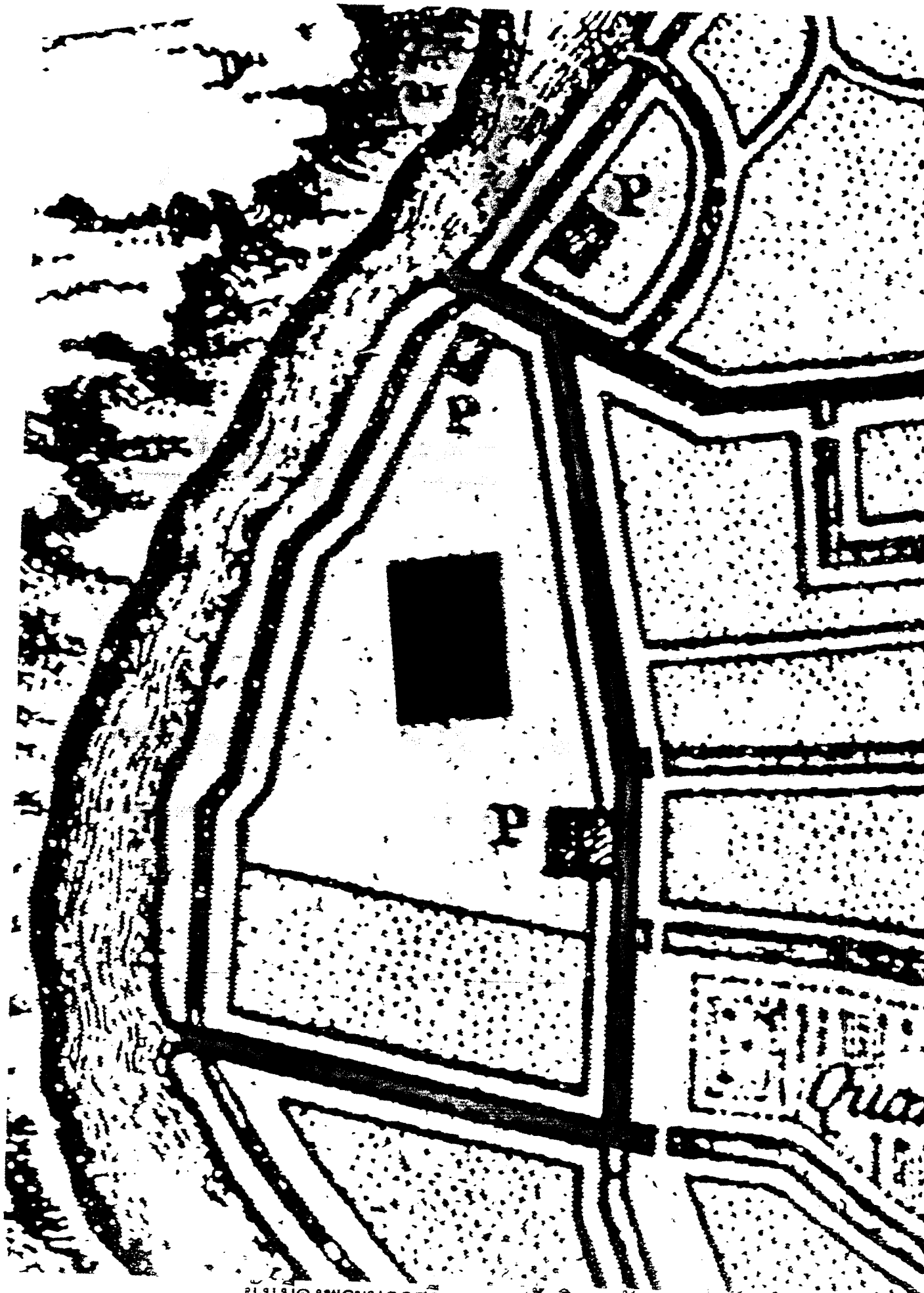
แผนที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา (ฝั่งทิศตะวันตก) ของ หมอ เอน

เขียนขึ้นราว พ.ศ. 2233 มาตรา

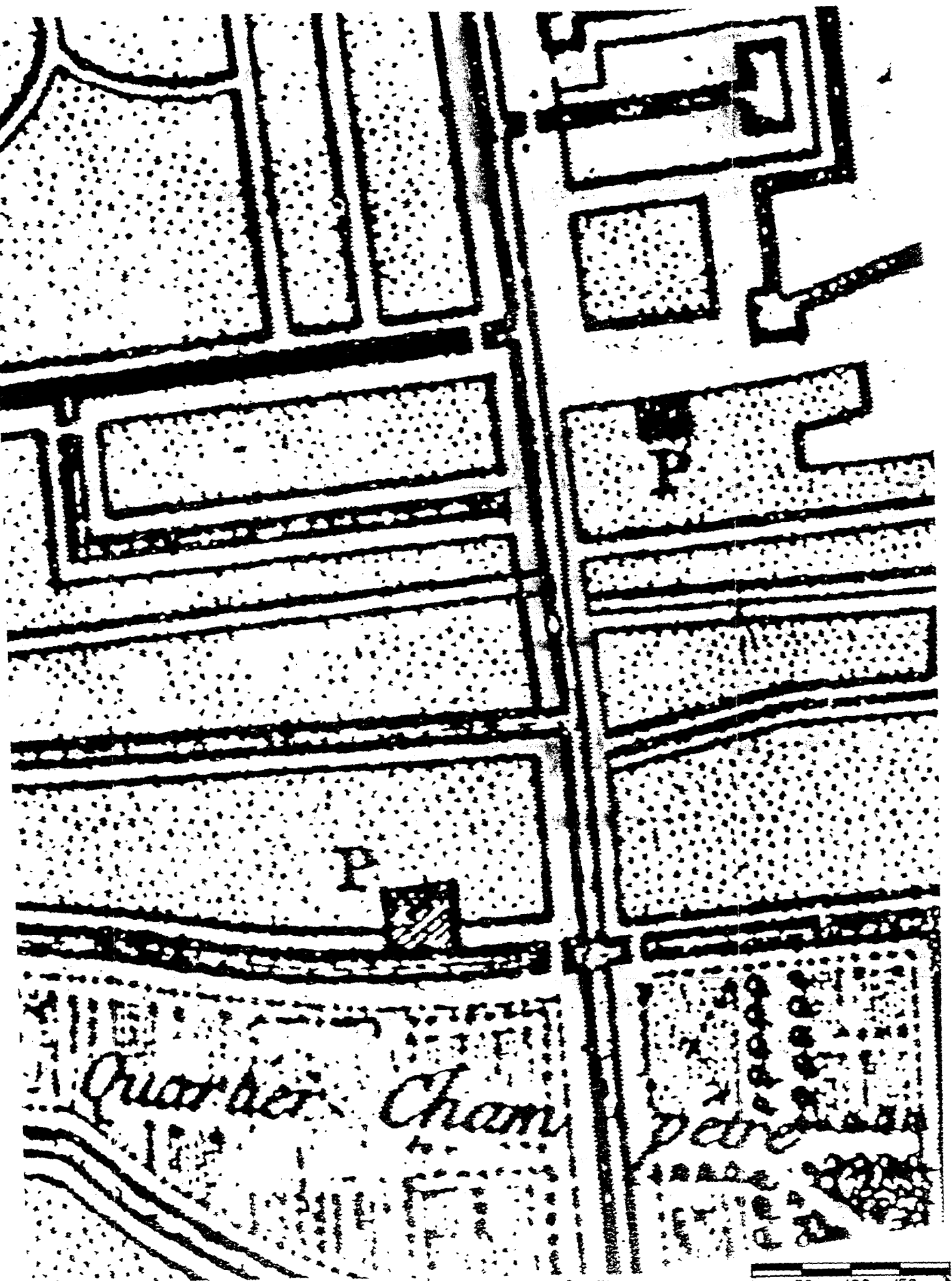
ดก) ขั้วง หมอจ เอจลเบิร์ต เกมเฟอร์ (Egelbert Kaempfer)

2233 มาตราส่วน 1:5.000

ผังเมืองพระนครศรีอยุธยา (ผังทิศตะวันตก) ซึ่งบาทหลวงโทมัส วัลค

มาตราส่วน 1:5,00

เทหลวงโทมัส วิลกาเนอรา วิศวกรชาวฝรั่งเศส สํารวจในปี พ.ศ. 2230

มาตราส่วน 1:5,000

0 50 100 150 ม.

โบราณบุราณจักรวาล พ.ศ. 2444-2451 ชื่อแผนที่กรุงเทพวราวดี ปรางค์ที่ตั้งของวังหลังในตำแหน่งใกล้เคียงกันกับแผนที่ชาวต่างชาติ 2 ฉบับข้างต้น

แผนที่ของบาทหลวงโทมัส วัลคาเนอริอา วิศวกรชาวฝรั่งเศส แสดงตำแหน่งพระราชวังหลังอยู่ห่างจากแนวกำแพงพระนครหรืออยู่ทางทิศตะวันตกราว 120 เมตร ผังบริเวณของพระราชวังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันทางยาวในแนวเหนือ-ใต้ มีขนาดกว้าง 115 เมตร ยาว 165 เมตร การตีความหมายของแผนที่จากลักษณะการใช้เส้นบันทึกทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงการมีกำแพงล้อมรอบ มีทางเข้าออกพระราชวังขนาดใหญ่ทางทิศตะวันออก ในพระราชวังมีแนวกำแพงแบ่งพื้นที่เป็นสองส่วนมีช่องประตูผ่านเข้าออก ขอบเขตของวังตั้งอยู่กลางพื้นที่รูปสี่เหลี่ยมคางหมูที่มีส่วนแคบอยู่ทางทิศเหนือ มีคูคลองล้อมรอบ 3 ด้าน คือ ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ เมื่อนำมาเทียบเคียงกับแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์ คูคลองทางทิศเหนือน่าจะเป็คูคลองจางมหาไชย ทางทิศใต้น่าจะเป็นคูคลองประตูซึกพระ นอกจากนั้นในแผนที่ของพระยาโบราณฯ ยังระบุตำแหน่งของวัดสวนหลวง และวัดสพลวรรค ตั้งขนานอยู่สองฝั่งของคูคลองจางมหาไชย สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ คูคลองที่ตัดเชื่อมคูคลองจางมหาไชยกับคูคลองประตูซึกพระซึ่งปรากฏในแผนที่ของบาทหลวงโทมัส กลับไม่ปรากฏในแผนที่ของพระยาโบราณฯ ซึ่งทำขึ้นในสมัยหลัง จากแผนที่ของบาทหลวงโทมัส คูคลองนี้อยู่ห่างจากเขตพระราชวังหลังราว 100 เมตรโดยวัดจากแนวกำแพง ในบริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกตรงเกือบถึงกลางของวัง มีแนวถนนวิ่งตรงขึ้นไปทางทิศตะวันออกจรดกับคูคลองจะโกรใหญ่(คูคลองท่อ) ถนนสายนี้มีระบุในแผนที่ของพระยาโบราณราชธานินทร์เช่นกัน ปรากฏรายละเอียดว่าเป็นถนนปูด้วยอิฐ ตัดผ่านคูคลองท่อ โดยมี "สะพานเล็กแคบ" เชื่อม แนวถนนเส้นนี้พบว่ามีในภาพบันทึกของแผนที่โบราณทุกฉบับที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบ ซึ่งได้จะกล่าวถึงความสำคัญต่อไป

แผนที่ของ หมอ เอเกลเยลเบิร์ต แกมเฟอร์ (Eagellert Kaempfer) ซึ่งบันทึกภายหลังจากบาทหลวงโทมัส วัลคาเนอริอา ราว 3 ปี มีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ลักษณะของการเขียนแผนที่ให้รายละเอียดน้อยกว่าแผนที่ของวัลคาเนอริอา เหตุผลประการหนึ่งคือเดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในช่วงสั้นๆ เพียง 23 วัน แกมเฟอร์ระบุว่า วังหลังเป็นวังของเจ้ากรมช้าง ผังบริเวณของวังมีรูปเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ชิดกับกำแพงพระนครทางทิศตะวันตก โดยรอบบริเวณวังมีคูคลองล้อม 3 ด้าน คือ ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ มีสะพานทอดข้ามคูน้ำทางทิศตะวันออก 2 แห่งเชื่อมต่อกับถนนที่วางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ซึ่งไปเชื่อมกับแนวถนนเรียบคูคลองจางมหาไชย และคูคลองประตูซึกพระ ขนาดของวังหลังวัดได้กว้าง 145 เมตร ยาว 180 เมตร คิดเป็นพื้นที่ 6,525 ตารางวา หรือ ราว 16 ไร่เศษ ซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้นจากแผนที่ของวัลคาเนอริอาที่มีพื้นที่ราว 4,744 ตารางวาหรือราว 12 ไร่ แผนที่ของหมอแกมเฟอร์ได้แสดงแนวถนนใกล้เคียงเขตพระราชวังหลังทางทิศตะวันออก ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ของวัลคาเนอริอาซึ่งเป็นคูน้ำ แต่คล้ายกับแผนที่ของพระยาโบราณฯ ซึ่งระบุว่าเป็นถนนปูอิฐ แม้ซักจำกัดของแผนที่แกมเฟอร์จะจัดทำขึ้นอย่างคร่าวๆ ไม่นับรายละเอียดที่ถ้วน โดยเส้นในแผนที่มักเขียนเป็นแนวเส้นตรงตั้งฉากกัน แต่อย่างไรก็ตาม แผนที่ของแกมเฟอร์ก็ไม่ละเลยรายละเอียดของเส้นทางสัญจรคือ คูคลองลำน้ำ ถนน และสะพานข้ามคูคลองต่างๆ เมื่อดูแผนที่ขนาดขยาย จะพบสะพานข้ามคูคลองหลายจุดชัดเจนมาก

แผนที่ของพระยาโบราณฯ แสดงตำแหน่งของพระราชวังหลังอยู่ใกล้กับกำแพงพระนครทางทิศตะวันตกเช่นเดียวกับแกมเฟอร์ มีอาณาเขตเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 120 เมตร ยาว 150 เมตร คิดเป็นพื้นที่ 4,500 ตารางวา หรือ ราว 11 ไร่ อยู่ห่างแนวกำแพงพระนครราว 25 เมตร ขอบเขตล้อมวังแสดงไว้ในแผนที่ค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นกำแพงที่มีประตูทางเข้าด้านละ 1 ประตู กำแพงวังทางทิศเหนืออยู่ห่างจากเขตวัดสวนหลวง ราว 15 เมตร กำแพงวังทางทิศใต้ อยู่ติดกับ "วัดน้อย" แผนที่แสดงตำแหน่งและลักษณะพระราชวังหลังของพระยาโบราณราชธานินทร์ น่าจะจัดทำขึ้นโดยอนุมานจากหลักฐานทางเอกสารพงศาวดารสมัยอยุธยาเป็นพื้นฐาน เพราะในคำอธิบายท่านก็ได้ให้รายละเอียดไว้แต่อย่างใดเลย

แผนที่ทั้ง 3 ฉบับ ข้างต้นมีสิ่งที่สอดคล้องกันอย่างมากที่สุดคือในบริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกของพระราชวังหลังมีแนวถนนเส้นหนึ่งมุ่งตรงเข้ามาตรงกึ่งกลางของพื้นที่วัง ซึ่งแผนที่ของพระยาโบราณฯ ระบุว่าถนนนี้คือถนนปูลูฐู (ในคำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวชื่อถนนลาว) ถนนสายนี้น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่การค้นหาคำแห่งของวังหลังได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หลักฐานจากแผนที่อีกประการหนึ่งคือตำแหน่งคลองที่ขนานด้านทิศเหนือ ชื่อคลองขามมหาไชย และทิศใต้ ชื่อคลองประตู่ชุกพระ คลองทั้งสองน่าจะเป็นสิ่งแสดงอาณาเขตอีกอย่างหนึ่งของพระราชวังหลังนอกเหนือจากแนวกำแพงวัง ส่วนขอบเขตทางทิศตะวันออกที่ทำหน้าที่เชื่อมคลองทั้งสองอาจเป็นถนนปูลูฐู หรือ คูคลองอีกสายหนึ่งก็เป็นได้ เนื่องจากแผนที่ทั้ง 3 ฉบับ เลือกระบุเส้นทางสัญจรหลักในสมัยที่มีการสำรวจเพียงอย่างเดียว คลองประตู่ชุกพระซึ่งปรากฏในแผนที่โบราณทั้ง 3 ฉบับ มีระยะห่างจากพื้นที่ของพระราชวังหลังราว 400 เมตร อาจเป็นคลองเส้นเดียวกับคลองที่ผ่านหน้าหมู่บ้านวัดสมณทศ (หมู่บ้านเกาะสลักหิน) คลองเส้นนี้มีแนววกหักคอกขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านหมู่บ้านวัดสมณทศ จากการเปรียบเทียบแผนที่โบราณพบว่าสัมพันธ์กับคูน้ำทางทิศตะวันออกของวังในแผนที่ของวัดกาฬโศกรายอย่างมาก ส่วนคลองขามมหาไชย ทางทิศเหนือของวัง ในปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยปรากฏให้เห็น โดยแต่เดิมน่าจะเป็นแนวพาดเข้าไปยังบริเวณ กองทหารล้อมขางกรมสรรพาวุธ ภายหลังจากถูกกลบถมเพื่อปรับพื้นที่ในการใช้งานของกองทหาร ส่วนคลองขนาดใหญ่ซึ่งเป็นทางลำเลียงเห็ดออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาของโรงสุรา เป็นคลองที่ขุดเพิ่มขึ้นใหม่ครั้งสร้างโรงงานสุราใหม่เกี่ยวข้องกับคูคลองล้อมวังหลังแต่อย่างใด

การค้นหาคำแห่งของพระราชวังหลัง โดยการนำแผนที่โบราณข้างต้นมาเปรียบเทียบกับแผนที่เกาะเมืองอยุธยาในปัจจุบัน และแผนที่ซึ่งจัดทำขึ้นในการปฏิบัติงานขุดค้นของ หจก.บูรพาคดี แผนที่ทั้งหมดแสดงถึงพื้นที่ส่วนใหญ่ของพระราชวังที่น่าจะอยู่ภายในเขตสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา พื้นที่ส่วนหนึ่งที่เหลืออีกแห่งเล็กน้อยของพระราชวังน่าจะเข้ามาอยู่ในเขตโรงงานสุราเดิม การสัมพันธ์กันนี้สัมพันธ์กับหลักฐานจากการขุดค้นของหลุม S5 W30 P26 ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ใกล้กับบริเวณสำนักงานฯ และหลุม S2 W28 P98 ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกใกล้กับสำนักงานฯ เช่นกัน ผลการขุดค้นจากทั้งสองหลุมนี้ได้พบหลักฐานกิจกรรมการอยู่อาศัยของมนุษย์เก่าแก่ถึงสมัยอยุธยาตอนต้น และมีปริมาณหนาแน่นที่สุดโตบรวดานสูงขุดค้นทั้งหมดเมื่อเปรียบเทียบกับหลุมอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียงสำนักงานฯ ออกไป เช่นหลุม S9 W29 P85 ซึ่งอยู่ในบริเวณชุมชนวัดสมณทศที่พบหลักฐานทางโบราณคดีว่ามีกิจกรรมการอยู่อาศัยถึงสมัยอยุธยาตอนต้นเช่นกัน แต่ปริมาณความหนาแน่น และความสำคัญของหลักฐานที่พบก็ถือว่าน้อยกว่า ร่องรอยกิจกรรมในพื้นที่มีปริมาณเบาบางกว่า แสดงถึงความสำคัญของพื้นที่ที่น่าจะไม่ใช่บริเวณที่เป็นวังหลัง

การขุดค้นเพิ่มเติม

ภายหลังจากการดำเนินการขุดค้นตามโครงการฯ จำนวน 10 หลุมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่พบร่องรอยหลักฐานที่แสดงถึงพระราชวังหลังอย่างชัดเจน จึงทำการขุดค้นเพิ่มเติมโดยใช้เทคนิควิธีการขุดแบบร่องยาว (Trend) เพื่อหาขอบเขตหรือแนวกำแพงของพระราชวังหลัง การสุ่มพื้นที่ขุดค้นได้ยึดแนวกำแพงทางทิศเหนือและคลองทางทิศตะวันออกของโรงงานสุราเป็นหลัก แล้วขุดหาเป็นแนวตามแผนผังบริเวณที่จัดทำไว้

การปฏิบัติงานขุดค้นมีอุปสรรคเนื่องจากพบว่ามีรากฐานซากสิ่งก่อสร้างของโรงงานสุราอยู่ใต้ดินหนาแน่น ซึ่งหากวังหลังตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้ กิจกรรมในการก่อสร้างต่างๆ อาจรบกวนร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีของวังหลังไปหมดก็เป็นได้ จากบริเวณแนวกำแพงของโรงงานสุราทางทิศเหนือ ได้ทำการขุดค้นจำนวน 6 แนว ทางเหนือ-ใต้ โดยขุด

เป็นร่องขนาดกว้าง 1.20 เมตร ยาว 20 เมตร ขุดลึกผ่านชั้นดินถมปรับพื้นที่ลงไปจากระดับผิวดินประมาณ 2.50 เมตร พื้นที่ทำการขุดเพิ่มเติมประกอบด้วยบริเวณที่อหลุมดังนี้

1. แนวที่ 1 อยู่ในบริเวณหลุม N2 W27
2. แนวที่ 2 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 และ N2 W26
3. แนวที่ 3 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26
4. แนวที่ 4 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W25
5. แนวที่ 5 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W24
6. แนวที่ 6 อยู่ในบริเวณหลุม N1 W24

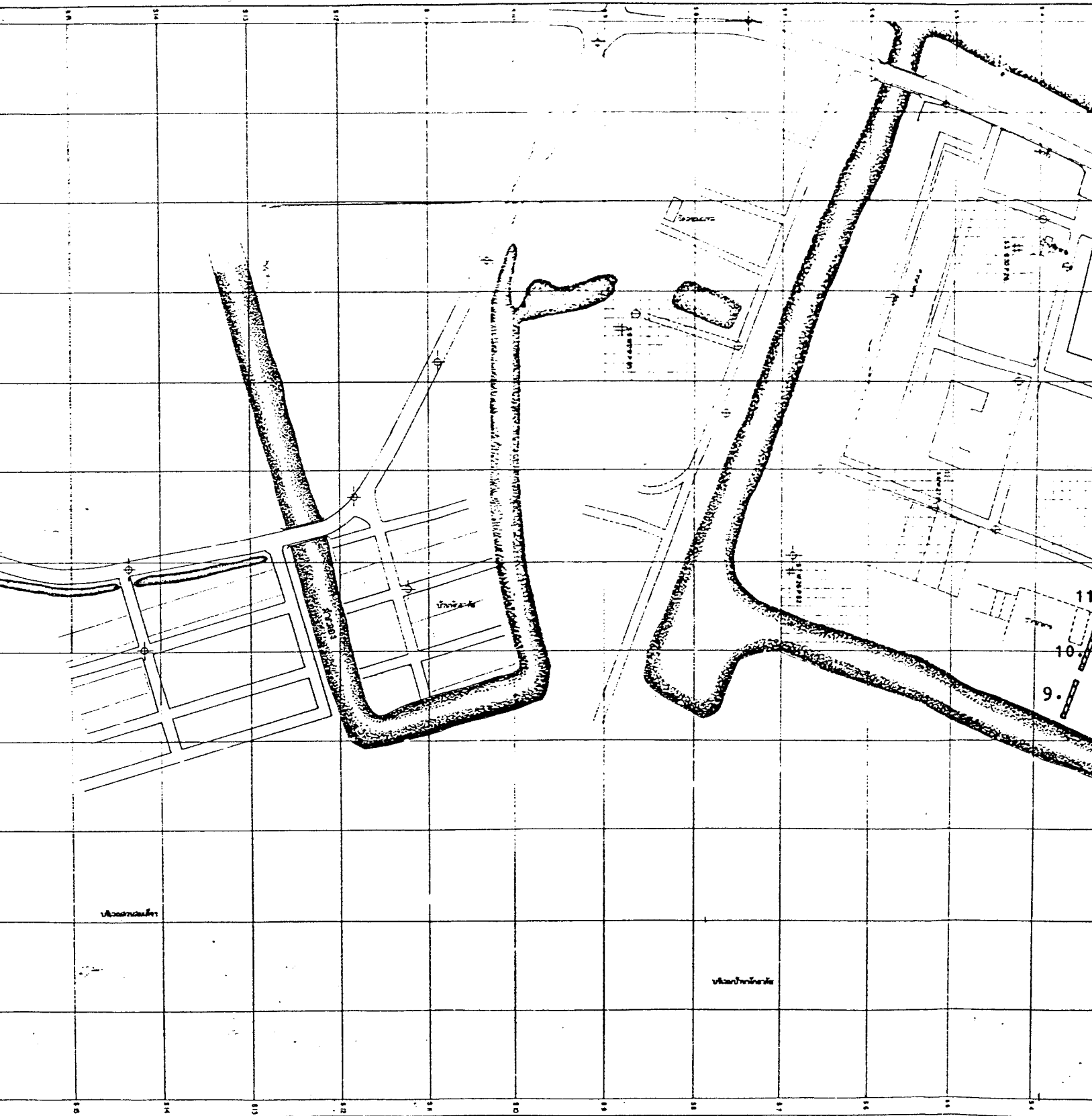
จากบริเวณคลองของโรงสุราซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทางทิศตะวันออก มีแนวที่ทำการขุดตรวจเพิ่มเติมอีก จำนวน 5 แนว โดยขุดในลักษณะเช่นเดียวกันประกอบด้วยบริเวณที่อหลุมดังนี้

1. แนวที่ 7 อยู่ในบริเวณหลุม S1 W23 และ S1 W24
2. แนวที่ 8 อยู่ในบริเวณหลุม S2 W24 และ S2 W25
3. แนวที่ 9 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25
4. แนวที่ 10 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25 และ S4 W26
5. แนวที่ 11 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W26

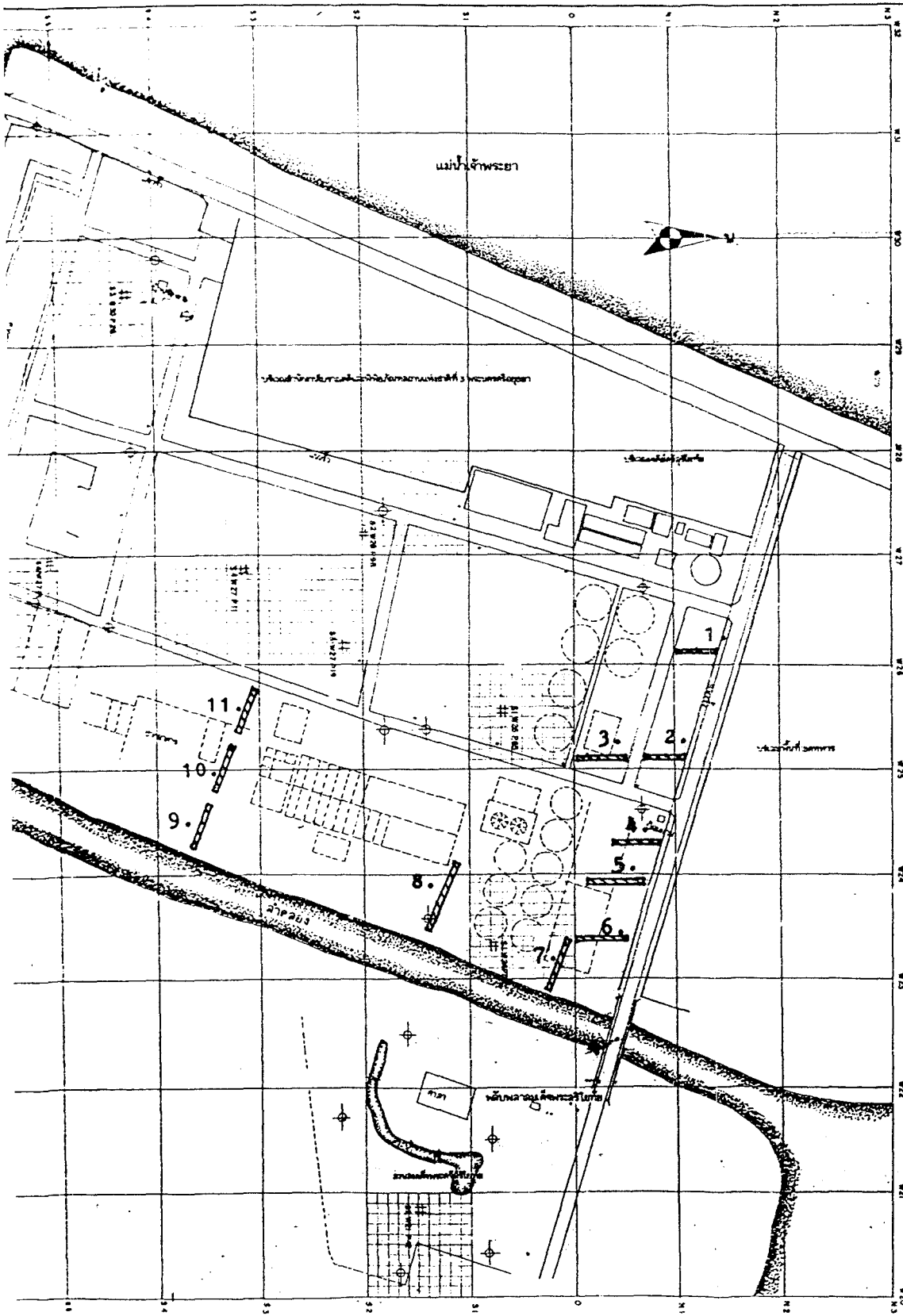
ผลการขุดตรวจเพื่อหาขอบเขตวังหลัง เพิ่มเติมอีกจำนวน 11 หลุม คิดเป็นพื้นที่ 220 ตารางเมตรปริมาณเนื้อดิน 550 ลูกบาศก์เมตร ก็ยังคงไม่มีร่องรอยที่ชี้ชัดได้ว่าพบขอบเขตของพระราชวังหลัง ดังนั้นจึงสันนิษฐานเบื้องต้นไว้ว่า

1. ที่นี่ยังคงวังหลังจากยุครบกว่นไปหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสร้างโรงงานสุราทำให้ไม่พบหลักฐานสิ่งก่อสร้างใดๆหลงเหลืออยู่
2. บริเวณที่ทำการขุดค้น อยู่นอกพื้นที่ของวังหลัง เพราะจากการศึกษาเปรียบเทียบโดยใช้แผนที่โบราณคดีต่างๆ เทียบเคียงกับแผนที่ปัจจุบันพบว่าขอบเขตพระราชวังน่าจะอยู่ในบริเวณสำนักงานโบราณคดี และมีพิกัดถนนศาลาน้ำร้อนที่ 3 พระนครคีรีอยู่เลย การขุดค้นเพื่อหาพระราชวังหลังในบริเวณโรงงานสุราได้มุ่งจึงไปอยู่สทลพลงสระ

ผังบริเวณแสดงตำแหน่งพื้นที่ทำการขุดตรวจหาร่อง

การขุดตรวจหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติม

ผังที่ดิน

ระวางแผนที่ 5137 สังกัด พ. 2017
 มาตรฐาน 1:50,000 วันที่ทำ 27/05/58

รายละเอียด

ขุดค้นพบ 2+2 2
 ⊕ ระบุพื้นที่

ประวัติการขุด

ทำขุดค้นพบครั้งแรก บุคคล
 10/10/58 ภายหลังการขุดค้นพบครั้งแรก 10/10/58

ชั้นดินพบ	พบเศษดิน 2 ชั้น
ชั้นดินถม	พบเศษดิน 1 ชั้น
ชั้นดินทราย	
ชั้นดินโคลน	
ชั้นดินเหนียว	
ชั้นดิน	
ชั้นดิน	
ชั้นดิน	

ครุฑ / ไม้ตรวจดิน

พบเศษดิน	
พบเศษดิน	
พบเศษดิน	
พบเศษดิน	
พบเศษดิน	
พบเศษดิน	

เจ้าหน้าที่

พ. 10/10/58		
พ. 10/10/58		
พ. 10/10/58		
พ. 10/10/58		

วันที่	ประเภทการขุด	จำนวนขุด	พื้นที่

ผังรูปแปลง : ตามพื้นที่ขุดค้นพบดินชั้นดินถมและดินเหนียว
 ที่นี้ : 10/10/58 และ 10/10/58 ภายหลังการขุดค้นพบครั้งแรก

1. ขุดค้นพบดินชั้นดินถม 2. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 3. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 4. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 5. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 6. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 7. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 8. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 9. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 10. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว 11. ขุดค้นพบดินชั้นดินเหนียว	มาตรฐาน 1: 1000 0 10 20 30 ม.
---	----------------------------------

กรมศิลปากร

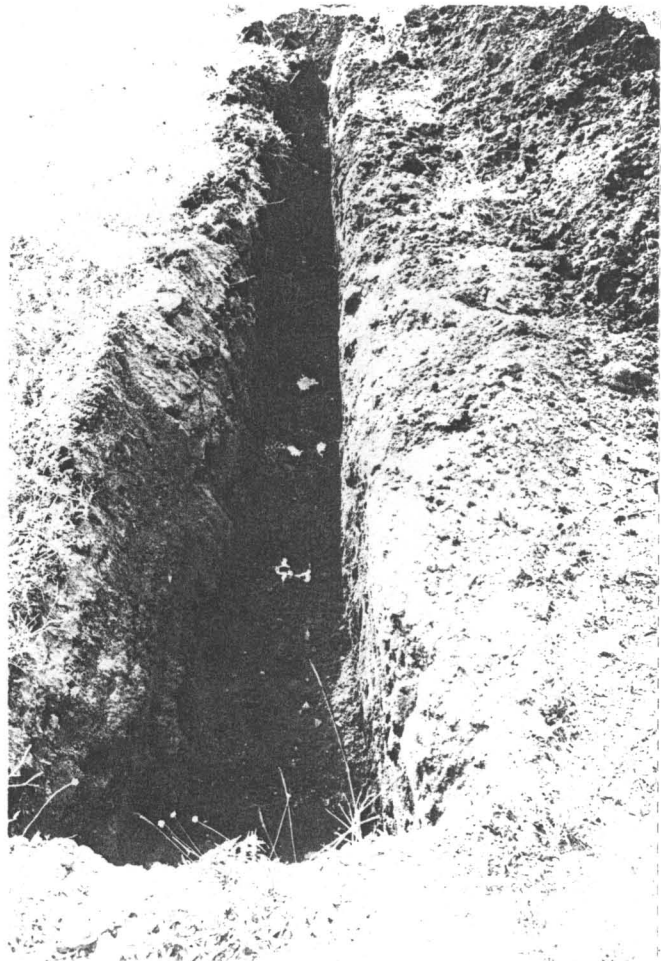
แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอย
พระราชวังหลังเพิ่มเติม
แนวที่ 1 อยู่ในบริเวณหลุม
N2 W27
(ฟิล์ม 23/22)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติม แนวที่2
อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 และ N2 W26 (ฟิล์ม 23/19)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอย
พระราชวังหลัง เพิ่มเติม แนวที่ 2
อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 และ
N2 W26 (ฟิล์ม 23/20)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอย
พระราชวังหลังเพิ่มเติมแนวที่ 3
อยู่ในบริเวณหลุม N1 W26 (ฟิล์ม 23/21)

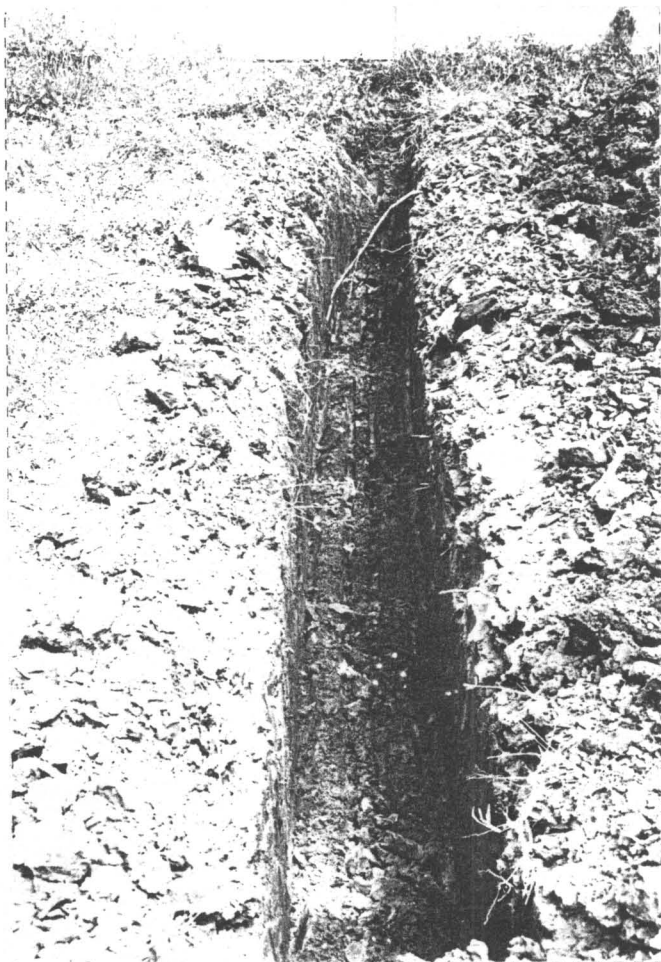

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอย
พระราชวังหลังเพิ่มเติมแนวที่4
อยู่ในบริเวณหลุม N1 W25
(ฟิล์ม 23/23)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติมแนวที่5 อยู่ในบริเวณหลุมN1 W24
(ฟิล์ม 23/25)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอย
พระราชวังหลังเพิ่มเติมแนวที่6
อยู่ในบริเวณหลุม N1 W24
(ฟิล์ม 23/24)

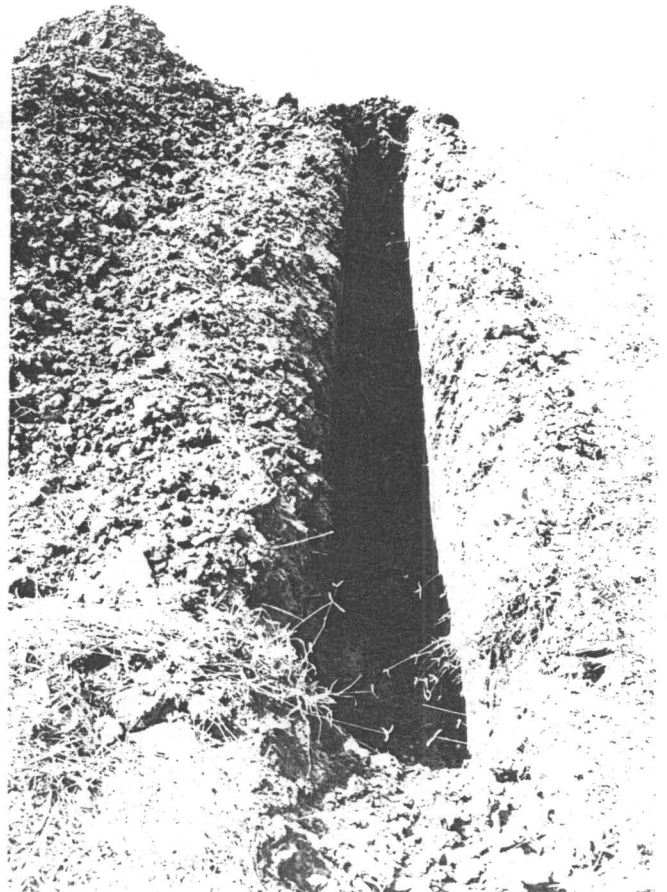

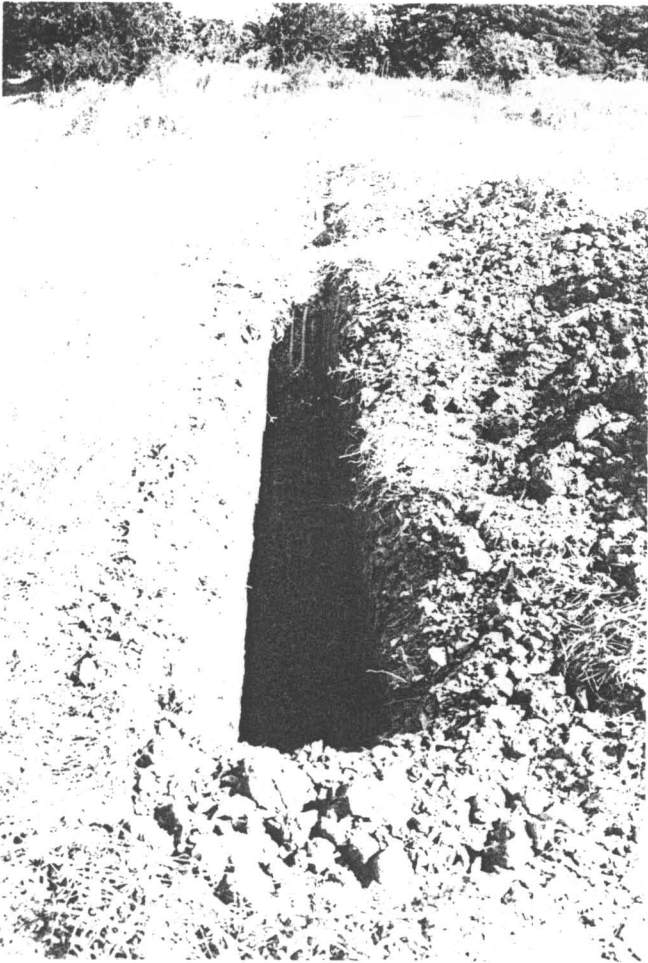
แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง
เพิ่มเติมแนวที่7 อยู่ในบริเวณหลุม
S1 W23 และ S1 W24
(ฟิล์ม 23/26)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง
เพิ่มเติมแนวที่ 8 อยู่ในบริเวณหลุม
S2 W24 และ S2 W25
(ฟิล์ม 23/27)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติม
แนวที่ 8 อยู่ในบริเวณหลุม S2 W24
และ S2 W25 (ฟิล์ม 23/28)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง
เพิ่มเติมแนวที่9 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25
(ฟิล์ม 23/29)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง
เพิ่มเติมแนวที่9 อยู่ในบริเวณ
หลุม S4 W25 (ฟิล์ม 23/33)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติมแนวที่ 10 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W25 และ S4 W26 (ฟิล์ม 23/30)

แนวชุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลังเพิ่มเติม แนวที่ 11 อยู่ในบริเวณหลุม S4 W26 (ฟิล์ม 23/32)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง
เพิ่มเติมแนวที่ 9, 10 และ 11 (ฟิล์ม 23/11)

แนวขุดตรวจเพื่อหาร่องรอยพระราชวังหลัง เพิ่มเติม แนวที่ 9 , 10 และ 11 (ฟิล์ม 23/34)

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา ; มปป.

กรมศิลปากร. เรื่องกฎหมายตราสามดวง. มปป ; 2531.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 11 (ประชุมพงศาวดารภาคที่ 13. "ตำนานวังหน้า"). พระนคร : องค์การคำคุณุฎษา, 2507.

กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 11(ประชุมพงศาวดารภาคที่ 13-14). กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุฎษา; มปป. กองโบราณคดี กรมศิลปากร. แหล่งเตาเผาบ้านบางปูน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ , 2531.

กรมศิลปากร. เตาแม่บ้านน้อย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ , 2531.

วนาศรี สามานเสน(แปล). พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. 2182. ศาสตราจารย์ เดวิด เด วิยฮาจ บรรณาธิการกรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

กรมศิลปากร กองโบราณคดี. โบราณคดีสีคราม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด , 2531.

กรมศิลปากร กองโบราณคดี. โบราณคดีสีคราม2 เครื่องถ้วยจากทะเล. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์จำกัด , 2533.

กรมศิลปากร กองโบราณคดี. เครื่องถ้วยญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร , 2540.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. คำให้การขุนหลวงหาวัดประตูทรงธรรม

เอกสารจากหอหลวงแถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534.

ปรีดา ศรีชลาลัย. "คำให้การขุนหลวงหาวัดประตูทรงธรรม". แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี ปีที่3 เล่ม1 มกราคม 2512.

ไพโรจน์ เกษมณกิจ แปล. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เล่ม1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2512 .

ภูงศ์ จันทวิช และคณะ. ศิลปะวัตถุ. บริษัทไอเอสสา (เด็กเองใหญ่) จำกัด และบริษัทในเครือจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ . กรุงเทพฯ : เจริญทองการพิมพ์(กิมโป้) , 2529.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปีของการครองราชย์. "ความสำคัญของรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช". คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์; มปป.

อ.สายสุรวรพ (แปล). ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนางคำมา มุทิราภรณ์, มปป; 2501.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง โรงสุราเดิม ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม S2 W28 P98

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 81 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	อิฐ โกลนประกอบสถาปัตยกรรม	ชิ้นส่วนประกอบลูกแก้วอกไก่	6*10*4	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 80-90 Cm.Dt.
003	อิฐ โกลนประกอบสถาปัตยกรรม	ทรงกลม เป็นแกนในของเสา	φ 14*3.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 80-90 Cm.Dt.
004	ชิ้นส่วนกระเบื้องปูพื้น	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware)	5*6*1.8	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 120-130 Cm.Dt.
005	ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปบุคคล	เนื้อดินธรรมดา (Terra Cotta) ส่วนท่อนแขนของบุคคล	φ 2*4	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 100-110 Cm.Dt.
006	กระปุกขนาดเล็ก	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware)	φ ปาก 2 สูง2.7	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 230-240 Cm.Dt.
007	กระปุกขนาดเล็ก	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware)	φ ดั้ว4.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 77 Cm.Dt.
008	เบ้าดินเผา	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware) จำนวน 2 ชิ้น	φ 7	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
009	เบ้าหลอมโลหะ	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware)	φ ปาก 3 สูง2.3	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 88 Cm.Dt.
010	เศษภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	เนื้อแกร่งมีร่องรอยการฝนขอบ 2 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่ 19-21	ขุดพบในระดับ 190-200, 220-230 Cm.Dt.
011	ชิ้นส่วนกลังงูบยาดินเผา	เนื้อแกร่งเคลือบสีขาว-นวล	φ 2 สูง6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 187 Cm.Dt.
012	ชิ้นส่วนเครื่องประดับดินเผา	ลักษณะคล้ายกำไลตกแต่งลายปั้นแปะ	2.3*6*0.8	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 70-80 Cm.Dt.
013	หม้อทะน	ตกแต่งลายเชือกทาบซ้ำๆมาก	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 240 Cm.Dt.
014	เศษเครื่องถ้วยมีร่องรอยการขัดฝน	ก้นชามสมัยราชวงศ์หึง	φ 6	~พุทธศตวรรษที่21-22	ขุดพบในระดับ 170-180 Cm.Dt.
015	ชิ้นส่วนหินทรายแผ่นแบน	ไม่ทราบประโยชน์ใช้สอยแน่นอน	4.5*6.5*1.6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
016	ชิ้นส่วนประติมากรรมรูปบุคคล	อาจเป็นท่อนแขนบุคคล ทำจากหินทราย	5.3*4.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
017	หินลับมีด	ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า	7*13*6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 167 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังแดง
 ชื่อแหล่ง โรงสุรบลิม อ.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
 ชื่อหลุม S2 W28 P98

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
018	ชิ้นส่วนสำริด	ทรงกระบอกตัน	φ 0.6*2.7	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 70-80 Cm.Dt.
019	ชิ้นส่วนสำริด	เป็นแท่งแบน	0.8*2.5*0.6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 84 Cm.Dt.
020	เหรียญกษาปณ์	ขนาด 1 สดางค์	—	รัชกาลปัจจุบัน	ขุดพบในระดับ 105 Cm.Dt.
021	เศษตะกรันโลหะ	จากโลหะเหล็ก	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
022	ชิ้นส่วนเครื่องแก้ว	แก้วเขียวใส	1.2*1.2*1	สมัยรัตนโกสินทร์	ขุดพบในระดับ 175 Cm.Dt.
023	ฝาจากแก้วใส	จำนวน 2 ตัว	φ 2.5*3.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 113 Cm.Dt.
024	เบี้ยจัน		—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 70-80,210-220 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง โรงสุราเดิม ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม S5 W30 P26

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ขม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 61 ชิ้น	-	~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	หม้อเทหนทรงลูกจัน	เนื้อดินธรรมดา(Earthenware) ประทับลายเส้นและรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน	φ ปาก 14	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 300-310 Cm Dt.
003	ฝาภาชนะแบบหงาย	เนื้อดินธรรมดา(Earthenware) จุกฝาหักหาย	φ ตัว 18.5*17	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 330 Cm.Dt.
004	ตะครันดินเผา	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware) สีส้ม-นวล	φ ตัว 11.5*3	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 330-340 Cm.Dt.
005	ครกดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	เนื้อแกร่ง(Stoneware) สภาพชำรุด	φ ก้น 5.5 สูง5.5	~พุทธศตวรรษที่19-21	ขุดพบในระดับ 100-110 Cm.Dt.
006	ไหเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง(Stoneware) เป็นส่วนก้นและตัว	φ ก้น11.5	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 300-310 Cm.Dt.
007	ไหเคลือบน้ำตาลดำ เตาแม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง(Stoneware) เป็นไหทรงสูง	φ ก้น12.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 300-310 Cm.Dt.
008	อิฐโกลน	ชิ้นส่วนลวดบัวประกอบสถาปัตยกรรม	9*12*5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 180-190 Cm.Dt.
009	อิฐโกลน	ชิ้นส่วนบัวคว่ำประกอบสถาปัตยกรรม	7*8*4.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 70-80 Cm.Dt.
010	อิฐปูพื้น	ทรงสี่เหลี่ยม เนื้อแกร่ง ชำรุด	7*8.5*1.8	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 110-120 Cm.Dt.
011	ชิ้นส่วนประติมากรรมดินเผา	ท่อนแขนบุคคล	φ 4 สูง6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 290-300 Cm.Dt.
012	ชิ้นส่วนตุ๊กตาดินเผา	ส่วนลำตัว	4*4*0.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 290-300 Cm.Dt.
013	ชิ้นส่วนตุ๊กตาดินเผาเคลือบขาวขุ่น	รูปบุคคลทำนั่ง หัวหักหาย	7*9*5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 340-350 Cm.Dt.
014	จุกฝาภาชนะทรงโกศ	เนื้อแกร่ง เคลือบน้ำตาลดำ จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	4*7	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 343 Cm.Dt.
015	ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา	กระเบื้องจั่ว จำนวน 36 ชิ้น	-	ร.6 กรุงรัตนโกสินทร์	ขุดพบในระดับ 110-130 Cm.Dt.
016	เศษเครื่องถ้วยมีร่องรอยการฝนขอบ	เป็นเศษภาชนะลายครามของจีน	φ 4.5	~พุทธศตวรรษที่21	ขุดพบในระดับ 280-290 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง โรงสุราเดิม ค.ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม S5 W30 P26

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ซม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
017	ชิ้นส่วนหินชนวน	อาจเป็นชิ้นส่วนใบเสมาพบ 3 ชิ้น	3*5	-พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 170-180 Cm.Dt.
018	ชิ้นส่วนหินทราย	อาจเป็นชิ้นส่วนประติมากรรม	6*8*2.5	-พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 370-380 Cm.Dt.
019	เหรียญกษาปณ์	ชำรุดมาก	∅ 0.6*2.8	-พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 100-110 Cm.Dt.
020	เศษสำริด	เป็นแผ่นแบน	2*4*0.1	สมัยรัตนโกสินทร์	ขุดพบในระดับ 60-70 Cm.Dt.
021	ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก	มีรูปทรงต่างๆ จำนวน 7 ชิ้น	—	-พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 160-170 Cm.Dt.
022	เบ็ดสำริด	เบ็ดตกปลาขนาดใหญ่	0.3*10	-พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 250-260 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ

ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง

วังสุราวคิม ต.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม

S2 W28 P98 #A

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 7 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่ 20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	แผ่นดินเผาตกแต่งลวดลาย	ลักษณะคล้ายกระเบื้องแผ่นเรียบ	4*4.5*1	~พุทธศตวรรษที่ 20-24	ขุดพบในระดับ 40-50 Cm.Dt.
003	ชิ้นส่วนตุ๊กตาดินเผารูปสัตว์	เนื้อแกร่ง เคลือบสีเหลือง-เขียว จากแหล่งเตาจีน	1.8*4.9*1.5	~พุทธศตวรรษที่ 21-23	ขุดพบในระดับ 118 Cm.Dt.
004	เศษเครื่องถ้วยจีนมีร่องรอยการขัดมัน	สมัยราชวงศ์หมิงถึงราชวงศ์ชิง ถูกขัดมันขอบจนเรียบ		~พุทธศตวรรษที่ 21-24	ขุดพบในระดับ 110-120, 120-130 Cm.Dt.
005	เบี้ยจีน (หอยเบี้ย)	จำนวน 13 ชิ้น			
		จำนวน 3 ตัว สภาพชำรุด	1*1.7*0.9	สมัยอยุธยา	ขุดพบในระดับ 90-100, 100-110 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง โรงเรียนเดิม ต.ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม S3 W27 P19

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 7 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนอ่างดินเผา	เนื้อแกร่ง ตกแต่งลายขูดที่ใหญ่ผลิตกันที่จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	Φ ปาก 29 Φ ก้น 14	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 230-240 Cm.Dt.
003	ชิ้นส่วนขวดดินเผา	ปากขวดเนื้อแกร่ง ผลิตกันที่จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	Φ 7.3	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 160-170 Cm.Dt.
004	ชิ้นส่วนครกดินเผา	เนื้อแกร่ง ผลิตกันที่จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	Φ 8	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
005	ชิ้นส่วนถ้วยเคลือบใส	เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง	Φปาก 9 , ก้น 6.5	~พุทธศตวรรษที่23-24	ขุดพบในระดับ 130-140 Cm.Dt.
006	ชิ้นส่วนท่อน้ำดินเผา	หล่อจากแม่พิมพ์แบบประกบกันตรงกลาง พบ 2 ชิ้น	Φ 8*4 และ 8*16	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 160-170 Cm.Dt.
007	ลูกกระสุนดินเผา	เนื้อดินแกร่ง (Stoneware)	Φ 1.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 40-50 Cm.Dt.
008	หม้อทะนบนทองลูกจัน	จำนวน 2 ใบ ตกแต่งด้วยลายกตประทับ	Φ ปาก 14, ตัว 18	~พุทธศตวรรษที่19-24	ขุดพบในระดับ 250-260 Cm.Dt.
009	ชิ้นส่วนฐานประติมากรรม	ทรงสี่เหลี่ยมรูปบัวคว่ำอาจเป็นฐานพระ	17*18*6	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 210-220 Cm.Dt.
010	ชิ้นส่วนอิฐโกโลนรูปบัวคว่ำ	จำนวน 3 ชิ้นเป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 170-180 Cm.Dt.
011	ชิ้นส่วนถ้วยบดยา	ทำจากศิลาทรายสีเขียวอมวอด	Φ ปาก 10 สูง 2.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 260-270 Cm.Dt.
012	ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก	ทรงกระบอกตัน จำนวน 2 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 190-200, 230-240
013	เบี้ยจัน (หอยเบี้ย)	จำนวน 17 ตัว	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 30-40, 40-50, 50-60 , และ 60-70 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

ชื่อแหล่ง โรงสุราเดิม ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม SI W26 P65

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 37 ชิ้น	—	-พุทธศตวรรษที่ 20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนเตาเคลือบ	ชิ้นรูปร่างๆ เนื้อหยาบ น้ำหนักเบา พบ 4 ชิ้น	—	-พุทธศตวรรษที่ 20-24	ขุดพบในระดับ 170-180 Cm.Dt.
003	ชิ้นส่วยครกหิน	ทำจากหินแกรนิต	Φ ปาก 14 สูง 8* หน้า 2.5	-พุทธศตวรรษที่ 20-24	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
004	ชิ้นส่วนหินชนวน	อาจเป็นชิ้นส่วนของใบเสมาหินชนวน	4.9*9*1.6	-พุทธศตวรรษที่ 20-24	ขุดพบในระดับ 310-320
005	เบี้ยจัน (หอยเบี้ย)	พบจำนวน 5 ตัว	—	-พุทธศตวรรษที่ 20-24	ขุดพบในระดับ 210-220, 220-230, 250-260 , 220-230 , 250-260 , และ 260-270 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

งาน / โครงการ

ขุดค้นศึกษาชุมชน โบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

ชื่อแหล่ง

โรงสุราเดิม ต.ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม

S4 W27 P11

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 9 ชิ้น		~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนกรกดินเผา	เนื้อแกร่ง (Stoneware) เคลือบสีน้ำตาลดำ ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	Φ ก้น 9 สูง 6	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 60-70 Cm.Dt.
003	เบียดินเผา	เนื้อดินธรรมดา(Earthenware) ทำจากเศษกระเบื้องมุงหลังคา	Φ 5 หน้า 1	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 130-140 Cm.Dt.
004	ลูกกระสุนดินเผา	เนื้อแกร่ง (Stoneware)	Φ 2	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 50-60Cm.Dt.
005	ชิ้นส่วนลูกทรงจตุลดา	ทรงสี่เหลี่ยม เนื้อแกร่ง เคลือบเขียวขุ่น	4*6*1.5	สมัยรัตนโกสินทร์	ขุดพบในระดับ 60-70 Cm.Dt.
006	ชิ้นส่วนกระเบื้องปูพื้น	เนื้อแกร่ง เคลือบสีขาวขุ่น ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตา ศรีลำชาลัย	8*8*2.5	~พุทธศตวรรษที่ 20-22	ขุดพบในระดับ 210-220 Cm.Dt.
007	เหรียญโลหะ	สภาพชำรุดมาก	Φ 2	สมัยอยุธยา	ขุดพบในระดับ 110-120 Cm.Dt.
008	ตะปูจีน	สภาพชำรุดมาก	0.5*10	สมัยอยุธยา	ขุดพบในระดับ 110-120 Cm.Dt.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ

ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง

โรงสุราเดิม ต.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม

S9 W29 P85

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ดำเนิน
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 7 ชิ้น	-	~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนกระเบื้องเชิงชาย	ลายเทพนมชำรุดเหลือแต่ท่อนบน	8*8*4	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 184 Cm.Dt.
003	ชิ้นส่วนหม้อทะน	เนื้อดินEarthenware ตกแต่งลายกตประทับ	Φ 15 และ 32	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 180-190 Cm.Dt.
004	ชิ้นส่วนอ่างดินเผา	เนื้อแกร่ง จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	Φ ปาก 36	~พุทธศตวรรษที่ 19-21	ขุดพบในระดับ 180-190 Cm.Dt.
005	เศษโหนดินเผา	เนื้อแกร่ง จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	5*9*0.5	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 150-160 Cm.Dt.
006	ขามเคลือบเขียว	เขียนลายคำเป็นเส้นขนานใต้เคลือบเขียวใส เตาบ้านบ่อสวก จ.น่าน	Φปาก 12.3	~พุทธศตวรรษที่21-22	ขุดพบในระดับ 158 Cm.Dt.
007	ชิ้นส่วนขามลายคราม	ชิ้นส่วนขามลายครามเขียนลายครามใต้เคลือบ เตาเวียตนาม	Φ 6.3	~พุทธศตวรรษที่19-20	ขุดพบในระดับ 210-220 Cm.Dt.
007	ชิ้นส่วนอิฐบากรูปฐานบัว	ชิ้นส่วนประกอบของฐานบัวประดับสถาปัตยกรรม	8*12*3.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 50-60 Cm.Dt.
008	เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	เนื้อแกร่ง กตประทับลวดลายต่างๆ จำนวน 6 ชิ้น		~พุทธศตวรรษที่19-21	ขุดพบในระดับ 190-200, 200-210.
013	เบี้ยจัน (หอยเบี้ย)	จำนวน 1 ตัว	1*1.5*0.5	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 100-110

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง
 ชื่อแหล่ง โครงสร้างเดิม ต.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
 ชื่อหลุม S2 W21 P42

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเซิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 15 ชิ้น		สมัยอยุธยา ~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆคือ 70-100, 100-120 และ 140-150
002	ชิ้นส่วนคนจี่ดินเผา	เนื้อดินธรรมดา (Earthenware) สีดำ	7.5 * 8	~พุทธศตวรรษที่20-23	ขุดพบในระดับ 140-150Cm.Di.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

งาน / โครงการ ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังนั้ง.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่3 พระนครศรีอยุธยา

ชื่อแหล่ง โครงสุราเดิม ค.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม S7 W26 P82

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ตำแหน่ง
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 2 ชิ้น	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนตุ๊กตาเสียบาล	ลำตัวตุ๊กตาหญิงตุ้มลูก เคลิบเขียว	5*8*3	~พุทธศตวรรษที่20-22	ขุดพบในระดับ 53 Cm.Di.
003	ชิ้นส่วนเหล็ก	จำนวน 4 ชิ้น สภาพชำรุด	—	~พุทธศตวรรษที่20-24	ขุดพบในระดับ 220-230,230-240,240-250 Cm.Di.
004	เบี้ยจัน (หอยเบี้ย)	1 ตัว	1.5*2.5*1	สมัยอยุธยา	ขุดพบในระดับ 110-120Cm.Di.
005	ชิ้นส่วนปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม	จำนวน 6 ชิ้น สภาพชำรุด		สมัยอยุธยา	ขุดพบในระดับ 90-100, 130-140,140-150 Cm.Di.

บัญชีโบราณวัตถุ (Small Find)

กรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

งาน / โครงการ

ขุดค้นศึกษาชุมชนโบราณสมัยอยุธยาบริเวณวังหลัง

ชื่อแหล่ง

โรงสุราเดิม ค.ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อหลุม

SI W24 P77

เลขที่	โบราณวัตถุ	รายละเอียด	ขนาด/ชม.	อายุสมัย	ประวัติการพบ / ดำเนิน
001	ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน	ประกอบด้วยชิ้นส่วนต่างๆ 25 ชิ้น		~พุทธศตวรรษที่ 20-24	พบจากการขุดค้นในระดับต่างๆ
002	ชิ้นส่วนหม้อดินเผา	เนื้อดินธรรมดา(Earthenware)	Φ ปาก 17 สูง 7.5	~พุทธศตวรรษที่ 19-24	ขุดพบในระดับ 230-240 Cm.Dt.
003	ชิ้นส่วนเบ้าหลอมโลหะ	เนื้อดินธรรมดา(Earthenware) สีดำเข้ม	Φ ปาก 19	~พุทธศตวรรษที่ 20-23	ขุดพบในระดับ 190-200 Cm.Dt.
004	ชิ้นส่วนครกดินเผา	เนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	Φ ก้น 9 สูง 7	~พุทธศตวรรษที่ 20-23	ขุดพบในระดับ 210-220 Cm.Dt.
005	เศษภาชนะดินเผามีร่องรอยการขัดฝน	เนื้อแกร่ง (Stoneware) จากแหล่งเตาบ้านบางปูน	5.5*6*1	~พุทธศตวรรษที่ 19-21	ขุดพบในระดับ 230-240 Cm.Dt.